

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 00112656 4

**CORPUS NUMMORUM
HUNGARIAE**

MAGYAR EGYETEMES ÉREMTÁR

I. KÖTET

ÁRPÁDHÁZI KIRÁLYOK KORA

A M. TUD. AKADÉMIA ARCHAEOLOG. BIZOTTSÁGA MEGBIZÁSÁBÓL

IRTA

DR. RÉTHY LÁSZLÓ

L. TAG

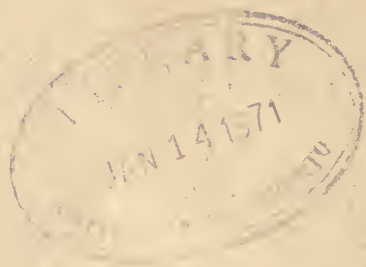
I. FÜZET.

BUDAPEST, 1899

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA.

CJ
2654
R468
1899

A M. Tud. Akadémia archeologiai bizottsága 1881-ben elhatározta volt, hogy Magyarország érmészetét egy összegező nagy munkában — Corpus Nummorum Hungariae — mely a magyar pénzverés és pénzforgalom teljes anyagát úgy leíró és történeti, mint pénztudományi szempontból adja elő: iratja meg.

Tekintve, hogy RUPP Jakab érdemes munkája (Magyarország ekkorig ismeretes pénzei, I—II. Budá, 1841—46.), mely Magyarország érmeit a királyság megalakulásától a Habsburg-ház trónraléptéig írja le, az azóta ismertté lett éremanyag nagy arányaival s a belőlük vont kritikai következtetésekkel szemben szinte csak mint becses kezdeményezés tekintendő s a mennyiben WESZERLE József érmészeti táblái, melyek a m. n. múzeum kiadásában (1873.) jelentek meg, a szöveg hiánya¹ s az anyag hézagossága miatt, szintén nem elégíti ki többé a szaktudomány igényeit: szükségé vált egy modern alapon megírandó munka, mely ismereteink mai terjedelmének feleljen meg.

A bizottság alulírottat bízta meg, hogy az anyaggyűjtést megkezdje s az árpádkori részt megírja. Ez időben történt, hogy HESS Adolf majnafrankfurti éremkereskedő, ki MONTENUOVO herczeg nagy éremgyűjteményét megvásárolta; e gyűjtemény magyar részének leírására a nemzeti múzeumból egy szakértőt kért s PULSZKY Ferencz akkori igazgató és dr. HAMPEL József érem- és régiségügyi őr engem küldöttek ki a munka végrehajtására.

¹ Weszerle jegyzetei, melyek különösen pénztudományi tartalmúak s kevés leírást tartalmaznak, a m. n. múzeum birtokában vannak.

E munkálattal, mely az árpád- és vegyesházi, úgyszintén a habsburg-házi királyok érmeire terjedt ki, a Corpus számára való anyaggyűjtést is megkezdtém.¹

Következő években az osztrák múzeumokban (Bécs, Linz, Prága, Innsbruck, Triest stb.) írtam le az árpádkori és vegyesházi anyagot, hasonló czélból felkerestem Németország nevezetesebb múzeumait (Berlin, Drezda, Lipcse, München, Gótha, Stuttgart, Karlsruhe, Nürnberg, Mainz, Boroszló, Posen, Stettin, Danzig), utat tettem Skandináviában s onnan is jelentékeny anyagot hoztam (Kopenhága, Christiania, Stockholm), hasonlóképen a párisi Bibliothèque National éremgyűjteményéből, a British Museumból s a milánói Brera-gyűjteményből.

E közben a hazai nyilvános és magángyűjtemények anyagát dolgoztam fel (Nemzeti Múzeum, kolozsvári Eszterházy-gyűjt., nagyszebeni Bruckenthal-múzeum, gyulafehérvári Batthyanaeum, pozsonyi Schimkó-gyűjt., zágrábi múzeum, keszthelyi gróf Festetich-gyűjt. stb.), különös súlyt fektetve az Árpádkorra, a mire eredeti megbízatásom szolt.

Az anyaggyűjtés és rendezés jelenleg olyan stádiumban van, hogy az árpádkori rész kiadását megkezdhetjük.

Az anyag, melyet másfél évtized alatt gyűjtöttem, oly terjedelmes, hogy az a Ruppnál ismert anyagot tízszer-tizenötször múlja felül, e körülmény s az, hogy az egyes korok betűkaraktereinek s a szerfelett nagyszámú bélyegváltozatoknak feltüntetése, melyeket különösen az érmek előlapján a köriratba vagy más helyen alkalmazott siglák (pénzverő-jegyek) jellemeznek, a mi csak grafikai eszközökkel oldható meg, előreláthatólag annyi technikai nehézségbe fog ütközni, hogy a Corpus Nummorum Hungariae, ha hivatásának meg akar felelni, több időt s több anyagi áldozatot fog igényelni, mint más kiadványok, melyek komplikáltabb nyomdászati eszközökre nem szorultak.

Budapest, 1898., december hó.

Réthy László,

1. tag.

¹ Az én készítettem catalogus alapján, mely az egyes darabok pontos leírását tartalmazza, Hess Adolf egy rövidebb áttekintő catalogust készített, mely e cím alatt jelent meg: Die ungarischen Münzen des fürstl. Montenuovo'schen Münzcabinet's etc. Mit 2 Tafeln. Frankfurt a M., 1886. X. és 88. l. A gyűjtemény vegyesházi és habsburgkori része az 1886. novemberi árverésen adódott el, az árpádkori részt azonban a tulajdonos egészben való eladásra tartotta vissza, melyet később a zágrábi horvát nemzeti múzeum vásárolt meg s e vétellel a gyűjtemény kéziratban levő catalogusa is tulajdonába ment át.

BEVEZETÉS.

1. A magyar érmészet köre.

AZ archeológiának egy ága sincs, mely a história folyamatát olyan közvetlenül kísérné s olyan összefüggő képből illusztrálná, mint a numismatika. Talán nem becsüljük nagyon túl szaktudományunkat, ha azt mondjuk, hogy a numismatikai emlékek, minden írásbeli emlék híján, maguk képesek volnának egy állam történetének fővonásait előállítani. Az uralkodók sorrendjén kívül feltünteti a korok műveltségét, ízlését, észjárását; a típus-rokonságok feltüntetik a forrást, melyből egy nép kulturáját merítette s azt minő alakban dolgozta fel, másrészt, hogy hatott ő más népek kulturájára; a leletek biztos útmutatást nyújtanak a forgalom irányára, kereskedelmi összeköttetésekre; a pénzek anyaga kézzelfogható alakban bizonyítja egy ország szegénységét, jóllétét vagy gazdagságát, beállt zavarokat ipar, kereskedelem, bányaművelés lendületét vagy hanyatlását; az érme felirataiban, czímereiben s egyéb vonatkozásaiban nyomon követhetjük a közjogi viszonyok fejlődését és változásait; száz és száz szempont, mely a történetíró munkáját megkönnyíti s kiegészíti.

Hogy a hazai numismatika minő helyet foglal el az európai államok numismatikájában, vagyis, hogy a *Corpus Nummorum Hungariae* minő hivatást óhajt teljesíteni, ennek jelzésére nagy vonásokban tüntetjük fel az anyagsoportot, melyet a munkának fel kell ölelnie.

A *Corpus Nummorum Hungariae*, mint teljes munka, ezt az anyagot fogja magában foglalni:

A) Leíró rész.

- I. Árpádkori királyok (vezérek) érmei.
- II. Vegyesházi királyok érmei.
- III. Habsburg és habsburg-lotringtoni királyok magyar érmei.
- IV. Erdélyi fejedelemség, János Zsigmond—Mária Terézia.

V. Magyar tartományok:

1. *Bosznia* (Ráma). III. Béla, Ujlaky Miklós.
2. *Szlavónia* (a mai Horvátország) királyi, vezéri s báni pénzei.
3. *Dalmácia*. In genere (II. Endre), Spalato, Ragusa, Cattaro, Zára, Sebenico.
4. *Szerbia*. Róbert Károly, Hunyady János és Brankovics György.
5. *Szörényi bánság*. Redwitz Miklós szörényi bán.
6. *Havaseli és moldvai vajdák*, mint magyar hűbéreseik, a török hódoltságig.
7. *Styria*, mint magyar tartomány (V. István).
8. I. (Anjou) Lajos, mint *lengyel* király.
9. Hunyady Mátyás, mint *cseh* király (Jägerndorf, Boroszló, Münsterberg).
10. *Horvát-szlavón-dalmát* három megye királyság (1849. évi zágrábi rézpénz).
11. Erdélyi fejedelmek, *oláh-moldvai* fejedelmi címmel

VI. Külföldi, magyar mintára vert érmek:

1. *Balt-tengermelléki* vend hercegek (I. István, I. Béla érmeinek utánzatai).
2. Hunyady Mátyás aranyának *nyugateurópai* és *oros* utánzatai.
3. *Overysse* hollandi tartomány aranyai (Valoris Hungariae).
4. *Batenburg* grófság aranyai.
5. *Emden* város aranyai.
6. *Livorno, Retegno, Macagno, Correggio* olasz városok és tartományok aranyai, ú. n. ongaro-k.
7. *Pico di Mirandola* és *Gonzaga* hercegek denárai, magyar mintára.
8. Alexander Lapusnean és Johannes Heraklides *moldvai* *hoszpodárok* magyar mintájú denárai.
9. *Gráci* aranyforint Szt. Lászlóval.
10. Magyar és erdélyi aranyak *Danzig* és *Riga* város contremarque-jával.
11. *Körmöczi* tallér *oros* ellenjeggyel (1655).
12. Szézia számára vert *porosz* poltúrák.

VII. Magyar pénzverőjoggal felruházott város: *Buda*.

VIII. Magyar pénzverdékben készült külföldi pénznemek (Báthory István nagybányai lengyel aranyai és tallérai stb.)

IX. Magyar származású róm szent biröd. hercegek (*Esterházy, Batthiány*) forgalmi pénzei.

X. Magyar és erdélyi városi szükségpénzek (Lipótvár, Eperjes, Nagy-Várad, Brassó, Nagy-Szeben).

XI. Magyar s erdélyi bányapénzek.

XII. Magyar s erdélyi magán pénzértékű jegyek.

XIII. Magyarországi és tartományi papírpénzek :

1. állami papírpénzek,
2. városok és hatóságok papírpénzei,
3. magán papírpénzek.

XIV. Magyarország területén forgalomban volt idegen pénzfajok :

Szamanidák, bardusok (lombardusok), frizachiak és bécsi fillérek, byzanti aranyak, velencei zecchinók, prágai garasok, hollandi aranyak és tallérok (ú. n. oroszlámosok), lengyel és porosz garasok, török szultánok hódoltság alatti pénznemei stb.

A Corpus az utóbbi csoportnak csak leletek szerint való ismertetésére és okleveles vonatkozásaira szorítkozhatik, a mi tulajdonképpen a munka II. részébe tartozik.

B) Pénztudományi rész.

Pénzsúlyok és értékek. Pénzláb. Pénzverő jog. Pénzveréssel foglalkozó hatóságok; pénzverésre vonatkozó törvények és gyakorlat.

Függelék:

A magyar numismatika hazai és külföldi irodalma.

Hazai és külföldi magyar és magyar vonatkozású éremleletek, különös tekintettel a m. n. múzeum éremtárából feldolgozott éremlelet-sorozatokra.

Hazai és külföldi gyűjtemények és gyűjtők.

A forgalmi. érmeken kívül más éremcsoportok is a Corpus keretébe tartoznak ugyan, ilyenek az emlékérmek, kegyérmek s bárczák, ezek azonban, mint más szempontok alá eső numismatikai emlékek, a Corpus kötetének folytatását képezhetik, de a forgalmi pénzeket tárgyaló jelen programmunkkal nincsenek összefüggésben.

2. A magyar pénzverés kezdete.

A magyar pénzverés kezdete összeesik a magyar királyság megalapításával. A vezérek korából hazai pénzverésnek még kísérletét sem ismerjük. Leletekben előfordulnak ugyan egyes pénznemek, főképp szamanida dirhemek, lombardi (Berengarius-féle) s pápai denárok (v. ö. Hampel József: A honfoglalási kor hazai emlékei. Budapest, 1896.), ilyenek a csornai, verebi sírleletekben s egyebütt fordultak elő, ezek azonban két szélükön rendszerint ki vannak lyukasztva, mint ilyenek; csak ékítményül szolgáltak a hajba fonva, vagy az öltözeten csüngőül alkalmazva. A mit kereskedelem alatt a vezérek korában képzelhetünk, az alig volt több az Ural-hegység körül lakó vadász és halász rokonaink gyakorlatánál, a cserekereskedésnél. A mai vogul közön-

ségesen puskaport, sót, dohányt, lisztet, bőroket használ pénz gyanánt; a vogulok, cseremiszek, zürjének és votjákok a köztük is forgalomba jött orosz kopeket lin, ur, koni néven nevezik, a minnek eredeti értelme: evet, evetbőr; a vogul ilyenformán šet-lin-nek (száz evet) nevezi a rubelt, melyben 100 kopek van. Mint Ahlquist írja: Kulturwörter der westfinnischen Sprachen (Helsingfors, 1875.) cz. munkájában, a régi finnek is az állatbőr fogalmát vitték át a vert pénzre s a raha (állatbőr) szót Agricola 1642. évi finn bibliafordításában használja pénz-értelemben

A régi magyar nyelvben a marha vagy morha szó fejezi ki az értéket képviselő dolog fogalmát, például arany marha (= aurum caelatum), ezüst marha, szarvas marha, ajándék marha, egyházi marha (= peculium ecclesiasticum, egyházi kincs); eredetileg állatot jelent s az ó-felnémetből (marcha) került a magyarba, oda pedig a keltából (marka = ló); v. ö. goth faihu (Vieh) = barom és pénz, latin pecus, pecunia. (Nyelvt. Közl. XXVII. 475. Melich-Lunczer fejt).

A mi a magyar pénz szót illeti, nyilvánvaló, hogy szláv eredetű, a peněz-ből (új-szl. peníze), ez pedig a germán penning-re vezethető vissza.

Az ér, megér szók a régi cserekereskedésben találják magyarázatukat, mikor az adott s vett tárgyakat összemérték, = megéri, fölér vele.

Az első pénzverő mestereket I. István hozatta Bajorországból, melynek uralkodó dynastiájához feleségével, Gizellával, rokoni összeköttetés fűzte. Nem kell azonban képzelni, hogy a civilizáció új eszköze, a vert pénz, mindjárt új állapotokat hozott létre, hisz tudjuk, hogy a nyest-adó (mardurina) Szlavóniában még Albert király korában is dívott, vagy legalább névleg még akkor is élt. (Innen vette Szlavónia címérét).

A mi I. István érmeit illeti, a kor szellemének megfelelőleg a latin kereszténység symbolumával jelennek meg s előlapjukon a király nevét és címét viselik, hátlapjuk pedig a verőhely nevének van szánva, a mi szintén általános európai gyakorlat volt.

A hátlapi körirat; ✠ REGIA CIVITAS, kezdetleges eszközökkel rótt barát-írással, a miben könnyen felismerhetjük, hogy a pénzverők a regensburgi bajor denárok köriratára — REGINA CIVITAS — gondolva, mintegy a magyar királyi székhelyt, mely alkalmasint a pénzverőhely is volt, akarták megnevezni.

E szokatlan jelenség kapcsán, midőn tudniillik első pénzeiken egy idegen helynévből *költött név* jelenik meg, mely a király székhelyének vagy a pénzverőnek megjelölésére a magyar diplomaticában sohasem fordul elő, az a kérdés merül fel, minő közelebbi adatokra találhatunk e pénzek keletkezésére s pénzverők kilétére vonatkozólag. Itt természetesen a regensburgi pénzverés története nyujthat fölvilágosítást.

A regensburgi pénzverés (I. Münzgeschichte Baierns im Zeitalter der vor-Welfischen Herzöge 919—1055.: H. Grote: Münzstudien, VIII. köt. Lipcse, 1877., 27—230.) Konrád német királylyal kezdődik (917—918.), kinek Regensburgban vert pénzein először jelenik meg a Regina Civitas név. De a városnak ez ősrégi római neve egykorú németországi oklevelekben már soha nem fordul elő, ezek a várost vagy Reganesburg, Regenesburg, Reginesburch, Regensperg, Regenspurg néven, vagy középkori latinsággal Radespona, Radaspona, Ratisbona néven írják mindig.

A Regina Civitas megnevezés e szerint nem a német gyakorlatból veszi eredetét. Grote (idézett munkája 141—142. lapján) úgy vélekedik, hogy tekintve a regensburgi, augsburgi, chami, naabburgi s salzburgi éremsorozatokon előforduló pénzverő-neveket (a mely uzus egészen szokatlan Németországban s egyedül a bajor pénzekben találjuk), minők: Enc, Enci, Enco, Azzo, Ecco, Eccho, Eccio, Wol, Sigi, Veccho, Acizo, Qual, Canno stb., melyek közül Gual (terus), Azzo, Eccho germán eredetű, de olaszos formájú, az Acizo, Canno, Enci, Veccho nevek pedig bizonyára csak olaszok: a bajor pénzverők származására nézve olaszok (lombardok) voltak, a mi megérteti azt, hogy Regensburg megnevezésére miért használják a Regina Civitas nevet, melyet Németországban ekkor már nem ismertek, de ismertek Itáliában. A regensburgi pénzverők olasz származására vall egy más körülmény is, az t. i., hogy a regensburgi pénzverőknek a milanói Christiana Religio köriratú s templomot ábrázoló érmek szolgáltak előképül, a mi, tekintve azt a szoros viszonyt, mely Arnulf császár korában Lombardia és Bajorország között fennállt, világosan érthető (Grote: 146).

Az olasz Regina Civitas, a német-latin Ratisbonának később tényleg ki is tér. A mennyiben e változás ideje a magyar érmészetre nézve is fontossággal bír, közlöm a regensburgi sorozatokat a hátlapi feliratokkal:

Konrád német király	917— 918.	REGINA CIVITAS
		(vagy változatai)
Arnulf bajor herczeg	909— 937.	„ „
Eberhard „ „	937— 938.	„ „
Berthold „ „	938— 947.	„ „
Ludolf „ „	953— 955.	„ „
I. Henrik „ „	948— 955.	„ „
II. Henrik „ „	955— 976.*	„ „
Svab Ottó „ „	977— 982	„ „
III. Henrik „ „	983— 985.	„ „
IV. Henrik „ „	995—1002.	„ „
„ „ (mint király II.)	1002—1004.	„ „
V. Henrik (der Moseler b. hg.)	1004—1009.	„ „
II. Henrik király (újból)	1009—1014.	RATISBONA
V. Henrik (der Moseler, újból)	1017—1026.	RCGNA CIVIT
		(s más, többnyire zavaros változat.)
Konrád császár	1027— 1039.	RADASPONA stb.
VI. Henrik b. hg. (mint kir. III.)	1027—1040.	RADISPONA „
VII. Henrik (lützelburgi) b. hg.	1040—1047.	RATISPONA „

* † 995-ben; leánya Gizella, Szent István neje.

Íme tehát. a német érmészetből nyerhető adatok alapján, szinte bizonyosra vehetjük, hogy az olasz hatás, mely művelődésünk és közéletünk sokféle ágában érvényesült Magyarországon alakulásakor (a keresztény vallás, az írás ismerete, ipar, kereskedelem, bányászat, városi élet), a magyar pénzverés első feltűnésénél szintén azon tényezők

közt volt, melyek hazánkat az európaiasodás útjain támogatták, eszméket s eszközöket nyújtva a nyugati világhoz való csatlakozáshoz.

Ez első magyar pénzmegekkel, melyek egy új európai állam, a magyar királyság alakulását hirdették a Nyugaton, kezdődik meg a pénzverés hosszú, immár 900 évre terjedő, soha meg nem szakadt folyamata, a mihez fogható kort csak a nyugati nagy nemzetek érmészete mutat föl.

A Szent Istvánt követő királyok érmei, Pétertől I. Endréig, a mi az érmek külső alakját és tartalmát illeti, egy nyomon haladnak első királyunk denáraival, de már Péternél eltűnik az idegen keletű Regia Civitas felirat s a hátlapon verőhelyül ✠PANNONIA jó elő.

Vajjon Pannonia verőhelyet jelent-e, mely esetben azt kell feltennünk, hogy Pannonhalmán (Mons Pannoniae) királyi pénzverő műhely volt, vagy archaizáló modorban a dunántúli Magyarországot jelentette-e? — e helyütt nem kutatjuk, elég legyen itt annyit tudnunk, hogy ez az új hátlapi körirat Aba Sámuel érmein ismétlődik, de PANONEIA alakban; I. Endre egyik denárfaján azonban ismét a régi szent-istváni Regia Civitas-t találjuk.

Ha ez érmek technikáját összehasonlítjuk, az tűnik ki, hogy a Regia Civitas feliratú I. István- és I. Endre-féle denárok sokkal közelebb állanak egymáshoz, mint a közbeeső Pannonia feliratúak, a miből alkalmasint azt lehet következtetnünk, hogy már első királyunk korában két pénzverő működött hazánkban, egy régiebb, mely I. István és I. Endre érmeit verte, s egy újabb, melyből a Péter- és Aba Sámuel-félék származnak.

A következő éremfajokon a Pannonia felirat állandósul s I. László koráig tart. Ez éremfajokon a pénzverőhely vagy ország nevét PANONEIA, PANONIA, PANNONIA vagy PANONIA TERA alakban találjuk.

Az árpádházi érmek beosztásánál Rupp és Weszerle munkáinak nyomán elfogadott elv volt, minden éremfajt királyok szerint sorozni egymás mellé. Ezt az elvet az árpádházi királyok érmeinél keresztülvinni lehetetlen; érmeink II. Istvánig kivétel nélkül feliratosak, a királyok szerint való csoportosítás tehát egészen egyszerű; Kálmán alatt azonban megkezdődnek az íratlan érmek sorozatai, melyek két, három, négy, egymás után következő király korában, láthatólag ugyanazon pénzverdében, annyira azonos modorban verettek, hogy a feliratlan bélyegűek királyok szerint való csoportosítása előttem egészen önkényes kísérletnek látszik. Ilyen éremsorozatokat felfogásom szerint leghelyesebb typologiai szempontokból osztályozni, melylyel az egyes korok karakterét élesebben tüntethetjük fel, másrészt az egyes pénzverdék működésének korát is körvonalozhatjuk, mert ez eljárásból határozottan ki fog tűnni az, hogy az egész Árpádkorban egy időben két, három vagy több helyen is működött egy-egy pénzverő-műhely, melyeknek veretei elütnek egymástól.

Ilyenformán a helyett, hogy egy-egy király neve alatt különböző stílű éremfajt jól-rosszul csoportosítanánk, typologiai alapra helyezkedve, az árpádkori éremverésnek pénzverők szerint való elágazódását (ha névén nem is tudjuk megnevezni a helyeket) a csoportok megállapításával elég biztosan körvonalozhatjuk.

Az alábbiakban igyekezem azokat a numismatikai jelenségeket kiemelni, melyek az egyes korok s pénzverő helyek megállapítására szolgálnak.

3. Árpádkori Éremsorozatok.

I. sorozat.

Frank-német mintára vert denárfajok. Főtypus: előlapok (Av. = Avers) a király neve és címe, hátlapon (Rev. = Revers) a pénzverő hely neve.

Meg kell jegyeznünk, hogy e sorozatok súlyra nézve felét képezik a német denároknak: míg ugyanis az egykorú bajor denárokból 30 darab nyom 45 grammot, a mi egy arany solidusnak felel meg, addig I. István és utódainak érmeiből 30 drb csak 23,30 grammot nyom, 45 grammra pedig 60 drb. esik. Ez alapon FINÁLY Henrik az «Erdélyi Múzeum-Egylet Évkönyvei» 1868. évi folyamában közölte. «A régi magyar súlymérték»-ről szóló tanulmányában az első magyar királyok érmeit féldenároknak nevezi. Mi e helyen, a hol az érmeek külső, typologiai sajátosságaira fektetjük a főszólyt s ez alapon igyekszünk a kormeghatározó jelenségeket megállapítani, ez értékviszonyok tárgyalását mellőzzük s ezek beható előadását akkorra hagyjuk, ha az egész korszak érmeinek részletes leírását s az ezzel járó mérések eredményeit összegezzük. Ez azonban csak a kötet végén történhetik, a mikor néh. Finály becses tanulmányát is felhasználhatjuk.

E korszak érmei:

1. I. István (1000—1038). Av. Kettős szemesés körben egyenkarú kereszt. ágai a legendakezdő keresztkével s a körirat egyes betűivel kapcsolódnak; a kereszt sarkaiban egy-egy háromszögű ék, körirat: ✠ STEPHANUS REX.¹ Rev. Kettős kereszt, mint az Av. és ✠ REGIA CIVITAS⁺.
2. U. a. Rev. Visszás felirattal.
3. U. a. Av. Rev. A kereszt karjaiban háromszögek helyett egy-egy levélidomú jegy. Köriratok mint 1. sz.
4. U. a. Av. A király neve, mint 1. sz. Rev. Újból a király neve, de visszás helyzetben.
5. és 6. U. a. Egykorú — valószínűleg németországi — utánzatok, zavart, olvashatlan köriratokkal.
7. Kivételt képez e sorozatban egy nagyobb átmérőjű és súlyosabb utánzat vagy próbaveret, a prerai (morvaországi) leletből, mely jelenleg Windisch-Grätz Ernő hg. gyűjteményében van.
8. Péter (1038—1041.; ismét 1044—1046). Av. Kettős gyöngykörben: ✠ PETRVS REX. A belső körben egyenkarú kereszt, karjaiban négy ékkel. Rev. Kettős vonal-körben: ✠ PANNONIA, a belső körben egyenkarú kereszt, négy ékkel.
9. U. a. Av. PETVS REX.

¹ Az egyes köriratok betűkaraktereit illetőleg az 1—18. táblára utalunk, a bevezető szövegben, tipografiai okokból, néhány betűfajra lévén kénytelenek szorítkozni. Az érmeek részletes leírásánál (lásd ott) a korról-korra változó betűkarakterek más technikai eszközökkel lesznek fel-tüntetethetők.

10. *Aba Sámuel* (1041—41). Av. Kettős gyöngykörben: ✠ REX SAMUEL, a belső körben, mint előbb. Rev. Kettős vonalkörben: ✠ PANONEIA stb.
11. *I. Endre* (1046—1061). Av. Kettős gyöngykörben: ✠ · REX ANDREAS · Rev. ✠ REGIA CIVITAS⁺, egyébként mint 1. sz.

II. sorozat.

E sorozat I. Endre második fajta denárával kezdődik. Az előállítás változatosabb: egyszerű és díszesebb kereszt, az előlapon gyöngy vagy négyszer megszakgatott vonalkörben a király térd- és mellképe v. koronás feje szemközt. E sorozatok főjellemvonása, melylyel az első sorozattól különböznek, hogy a kereszt karjaiban vagy a király képe mellett változó mellékjegyek vannak alkalmazva, melyek, tekintve a veretek szoros rokonságát és nagy változatosságát, pénzverő-jegyeknek tekintendők, melyekkel a pénzverő-műhelyben alkalmazott munkások bélyegeit megkülönböztették. Köiratok: Av. a király (vezér) neve; Rev. ✠ PANNONIA, ✠ PANONIA, ✠ DANONIA, ✠ PANONIA vagy ✠ PANONIA TERA.

12. *I. Endre* (1046—1061). Avers. Négyszer megszakított gyöngy- és vonalkörben: ✠ REX · ANDREAS, belül vonalkörben, karikából kiágazó háromsugarú kereszt, a sugárcsomók közt változó pénzverőjegyek. Revers kettős vonalkörben: ✠ PANONEIA, belül karikából kiágazó kereszt, melynek felső ága a legenda-kezdő keresztkével kapcsolódik, sarkaiban egy-egy háromszög.
13. U. a. Kisebb.
14. U. a. Még kisebb.
15. *I. Béla vezér* (1048—1060). Av. Reczés vagy gyöngykörben: ✠ BELA DVX, belül a legendakezdő keresztkével kapcsolódó kereszt, karjaiban pénzverőjegyekkel; Rev. kettős vonalkörben: ✠ PANNONIA, belül kereszt, mint az előlapon, de karjai közt a rendes négy háromszög.
16. *I. Béla király* (1060—1063). Av. BELA REX, egyébként mint 15. Rev. mint 7.
17. U. a. Av. mint előbb. Rev. ✠ MONETA, egyébként mint 16.
18. U. a. Egykorú utánzat. Av. Visszás helyzetben ✠ BELA DVX, belől a kereszt karjaiban pénzverőjegyek. Rev. I. István érmének előlapját utánzó zavart körirat. (Németországi lelet.)
19. *Salamon* (1063—1074). Av. Reczés körben két kezét felemelő koronás király térdképe, szemben. Oldalt: ✠ SALOM-ONI REX. A király feje vagy oldala mellett pénzverőjegyek. Rev. Kifelé forduló visszás irányú betűkkel: ✠ PANNONEIA, közepén vonalkörben a legendakezdő keresztkével kapcsolódó nagyobb kereszt, karjaiban ékek.
20. U. a. Kisebb Av. mint 19. Rev. Kettős vonalkörben: ✠ PANONIA TERA. Kereszt, négy háromszöggel.

21. U. a. Av. Kettős gyöngykörben: ✠ REX SALAMONI, belül koronás fő, oldalt egy-egy hosszabb alsó szárú kereszttel. Pénzverőjegyek a körirat betűi közt. Rev. mint 20, de ✠ PANONAI.
22. U. a. Av. Kettős gyöngykörben: ✠ REX SALOMONI, belül a király arcképe, jobbját felemelve s baljában keresztes aranyalmát tartva, oldalt pénzverőjegyek. Rev. Vonalkörben három vízszintes sorban: ✠ PA | NON | IA.
23. I. Géza vezér (1064—1074). Av. Kettős reczés körben: ✠ DVX MAGNVS, belül a szokásos kereszt, pénzverőjegyekkel. Rev. ✠ PANONAI stb.
24. I. Géza király (1074—1077). Av. Kettős reczés körben: ✠ GEVCA REX, belül kereszt, pjegyekkel. Rev. ✠ PANONEIA stb.
25. I. László (1077—1095). Av. Kettős gyöngy- vagy reczés körben: LADISLAVS REX. belül a szokásos kereszt, pjegyekkel. Rev. mint Géza pénzeinél.

III. sorozat.

E sorozat, az érmek nagyságát s Av.-typusait illetőleg, az előbbi sorozathoz kapcsolódik, Rev.-typusát illetőleg azonban külön új sorozatot képez, a mennyiben itt a pénzverőhely (vagy ország?) neve nem fordul többé elő, hanem a ✠ LADISLAVS RE körirat ismétlődik, gyengébb, többnyire hiányos veretben. Ábrázolások: kereszt négy ékkel, a király szembenéző koronás feje, az érem széléig kifutó nagyobb kereszték, karjaik közt kisebb × alakú kereszték, három egymás mellett álló magas kereszt (kalvária), sugaras kerék (nap?) stb. Pénzverőjegyek az előlapon, a köriratban vagy máshol elhelyezve.

26. I. László (1077—1095). Av. Kettős gyöngy- vagy reczés körben a király neve: ✠ LADISLAVS REX. Belülről kapcsolódó kereszt, ékekkel. Rev. mint Av., de középen a kereszt zárt körben, karjaiban a szokásos ékekkel.
27. U. a. Av. Négyeszer megtört vonal- és gyöngykörben: ✠ LADISLAVS REX, középen koronás fő szemközt. Rev. Mint 26.
28. U. a. Av. Kettős reczés körben: ✠ LADISLAVS REX középen koronás fő szemben Rev. mint 26.
29. U. a. Kisebb.
30. U. a. Még kisebb.
31. U. a. Av. Kettős reczés körben a szélég érő nagy kereszt, végein ugyanannyiszor keresztelve, középen diszítványul négy ×. A király neve négyeszer megszakítva: LAD | ISL | AVS | REX. Rev. mint 26.
32. U. a. Av. Mint előbb, de a kereszt végei két-két befelé hajló holdban. Rev. mint 26.
33. U. a. Av. Kettős gyöngykörben a király neve, egy-egy félholddal négyeszer megszakítva, középen három egyenesen álló bütykös kereszttel (kalvária). Rev. mint 26.

34. U. a. Av. Reczés körben két kisebb kereszt közt álló nagyobb, gyöngyözötten tagolt kereszt, felső végén oldalt egy-egy karika s ✠ LADIS | LAVS RE. Rev. mint 26.
35. U. a. Av. mint 24. Rev. veret nélkül (bracteát?).
36. U. a. Av. kettős reczés körben: ✠ LADISCLAVS RE. Belől kisugárzó nyolezágú nap. Rev. mint 26.
37. U. a. Av. Gyöngykörben a szélekig érő egyenkarú kereszt karjaiban a király négyfelé osztott neve: LAD | ISL | AVS | REX, pontok és ékek között. Rev. mint 26.
38. *Kálmán* (1095–1114). Av. Kettős reczés körben: ✠ CALMAN RE, belül egyenkarú, végein tetézt kereszt, karjaiban egy-egy ék. Rev. mint az I. László-féle sorozaton, 26–37.
39. *II. István* (1114–1131). Avers Kettős reczés körben visszasan futó betűkkel: ✠ STEFANVS RX. Belől szembe néző királyi fő. Rev. mint I. László, 26–37.

IV. sorozat.

II. István 39. számú denárával a nagyobb fajta érmek, melyek kivételesen (II. Endre, I. László) fél- és harmadnagyságban is verettek, megszűnnek. E sorozat csak kisebb alakú fajokat mutat föl. A közös jellemvonás, hogy a Rev. körirata ✠ Ladislaus Re. tovább is fenmaradt, illetőleg az érmek kis méreteinél fogva e köriratot vonalkák, keresztképek s félholdakból alkotott értelmetlen legenda helyettesíti, melyen belül a III. sorozatot is jellemző keresztke foglal helyet, négy ékkel. Pénzverő-jegyek az Av. köriratában vagy másutt elhelyezve.

40. *Kálmán* (1094–1114). Av. Gyöngykörben: ✠ CALMAN RE; szembe néző királyi fő.
41. U. a. Av. Kettős gyöngykörben: ✠ CALMAN RE; belül négy keresztkével körülvett pont.
42. U. a. Av. Kalvária, oldalt megszakítva: ✠ CAL-MAN.
43. U. a. Av. Kettős gyöngykörben egyenkarú, kétszer tetézt kereszt, a király neve négyszer megszakítva: CA | LA | MA | RE.
44. U. a. Av. mint 33., a király neve helyett vonások s végül E.
45. U. a. Av. Kettős gyöngykörben: ✠ COLVMBANVS RE. Belül szélesedő végű, egyenkarú kereszt.
46. U. a. Kettős gyöngykörben a szélekig érő, felül tetézt kereszt, a király neve négyszer megszakítva: ✠ CA | LM | AN | RE. Belül a kereszt karjaiban rézsút álló négy vonalka.
47. U. a. Av. Gyöngykörben: ✠ CALMA, belül kereszt, ágai közt egy-egy kifelé hajló félhold.
48. U. a. Av. Egyenkarú kereszt, karjaiban egy-egy pont és ✠ C | AL | M | N.

49. U. a. Av. Gyöngykörben: ✥ CALMAN RE, belül négy félholdba foglalt kereszt, vonások és pontokból képzett diszítvány.
50. U. a. mint 49., de a király neve helyett értelmetlen sor.
51. II. István (1114—1131). Kettős gyöngykörben: ✥ CEHANVS REX. Középen kereszt, mely felül a legendakezdő keresztkével, oldalt az R betű szárával kapcsolódik, karjai közt négy ék.
52. U. a. mint 51., szélesebb lapra vert példány. Hátlap: ábrázolás kettős vonalközben.
53. U. a. Kalvária, a középkereszt mellett felül két pontozott hegyű félhold. A kereszttek közt két S betű egy-egy háromszög felett, oldalt kétszer TE (STE[PHANVS]).
54. U. a. Kisebb alakú.
55. U. a. mint 54., négyszögű csegely
56. U. a. Kalvária, az oldalkereszttek helyett félholdakkal borított oszlopok, oldalt kétszer E betű.
57. II. Béla (1131—1141). Av. Reczés körben koronás fő, oldalt egy-egy liliommal és M B R E (Moneta Belae Regis).
58. U. a. mint 57., de kisebb.
59. U. a. Reczés körben háromszög alakú koronás fő, és REX BELA.
60. U. a. mint 59., négyszögű csegely.
61. U. a. Reczés körben három kereszttes oszlop (kalvária) ✥ BELA RX.
62. II. Géza (1141—1146). Reczés körben háromszög alakú koronás fő és ✥ GEICA REX (?).
63. U. a. Reczés körben egyenkarú keresztből s négy összekötő vonalból alkotott diszítvány, belül négy ponttal és ✥ G | EI | CA | RE.
64. E csoport technikájával rokon faj, egylapú (bracteát). Reczés körbe kelyezett kisebb körben királyi fő, kívül értelmetlen körirat. Kálmán? Béla?

V. sorozat.

E sorozatba tartoznak azok a fajok, melyek a IV. sorozat ábrázolásaival teljesen azonosak, tehát azokkal egy korban s ugyanazon pénzverőhelyen készültek, de felirat híján, királyok sora szerint (Kálmán, II. István, II. Béla, II. Géza) nem osztályozhatók. A Rev. mindig ugyanaz. Jegyek különböző helyen.

65. Av. Reczés körben végein tetézt egyenkarú kereszt, közbül négy apróbb kereszt, belül egy-egy pont.
66. Mint 65., egykorú vastag próbavert.
67. T alakú kereszt, oldalt befelé forduló két S alakú diszítvány (Rupp St[e]phanus) monogrammjának nézete), belül két apró keresztel.
68. U. a., de két kifelé forduló S alakú diszítványnyel.
69. Reczés körben két kis álló oszlop, közbül pont két keresztke közt, oldalt egy-egy vízirányos vonallal, az ábrázolást hat félhold és négy keresztke veszi körül.

70. Nagyobb alakú és durvábban vésett bélyeg.
71. Reczés körben kereszt négy ponttal, melyet négy befelé forduló félhold és keresztke vesz körül.
72. Négyyszögű csegely.
73. Nagyobb alakú és durvábban vésett bélyeg.
74. Reczés körben kereszt négy ponttal, körülötte négy kifelé forduló félhold és keresztke.
75. Reczés körben három kifelé forduló félholdból alkotott diszítmény, közepén ponttal a félholdakban három keresztrel.
76. Reczés körben az érem széléig érő kereszt, ágaiiban egy-egy ponttal, ágai közt négy kifelé forduló félholddal s egy-egy keresztrel.
77. Mint 76., de nagyobb alakú, durvábban vésett bélyeg.
78. Reczés körben nagy kereszt, végei két-két befelé forduló félholdba foglalva, közbül egy-egy keresztkével s belül egy-egy ponttal.
79. Reczés körben az érem széléig érő nagyobb kereszt, sarkaiban egy-egy pont, ágai közt két-két félholdba foglalt ékkel.
80. Reczés körben az érem széléig érő nagyobb kereszt, ágai közt két-két ∇ alakba fektetett pontozott végű ék, felül keresztkével, alul egy-egy ponttal.
81. Reczés körben $+ \circ \circ + \circ \circ + \circ \circ + \circ \circ$ és a 80. számúhoz hasonló kisebb ékítmény.
82. Mint 81., nagyobb, durvábban vésett bélyeg.
83. Két ki- és befelé forduló, félhold alakú diszítményben két, közepén ponttal összekapcsolt kereszt, a félholdakban kisebb keresztke.
84. Mint 83., nagyobb, durvábban vésett bélyeg; az érem előlapja más helyzetben tüntetve fel.
85. Reczés körben az érem széléig érő nagyobb kereszt, ágai közt kereszt-alakba fektetett ékek és pontok.
86. Reczés körben egyenkarú, végein tetézett kereszt, sarkaiban egy-egy pont, négy befelé fordított félholddal és négy keresztkevel körülvéve.

Az V. sorozathoz csatlakozó éremfajok.

Az alábbi éremfajok, az Av. ábrázolását tekintve, teljesen az utóbbi sorozathoz tartoznak, mindössze a Rev. verete mutat némi eltérést.

87. Av. Az érem széléig terjedő kereszt, karjai közt egy-egy kifelé hajló félhold, bennök egy-egy ponttal. Rev. mint az V. sorozatnál.
88. U. a. A Rev. kettős vonalkörben vonáskák, belül egyenkarú kereszt, ékek nélkül.
89. U. a. a Rev. kettős vonalkörben négy ék, belül ékekből alkotott keresztke.

90. Av. Reczés körben kisebb körre fektetett, tetézt végű kereszt, belül pontok ; a király neve helyett négyszer megszakított értelmetlen sor: E - - - -. Némely példányon a Rev. mint 88.
91. Av., Rev. mint 90., egykorú négyszögletű csegely.
92. Av. kis kereszt négy ponttal, körül értelmetlen, pontok- és vonásokból álló legenda. Rev. Kereszt, négy ponttal.
93. Av. mint 92. Rev. az előlaphoz hasonló veret.

VI. sorozat.

E sorozat átmenetet képez az V. sorozatból a VII.-be. II. László (1161—1162.) ez érmecskéinek egyik példányán az V. sorozatnál jellemző conservatív Rev. veretet találjuk még, más példányokon a Rev. átalakul s új, láthatólag az előbbi typushól fejlett motivumokat tüntet fel.

94. A király koronás feje szemközt. Körirat: LADISLAVS-E vagy értelmetlen betűk? Rev. mint az V. sorozaton.
95. U. a. Rev. keresztke négy ponttal, négy befelé hajló félhold között, ezek egyikenél háromszög.
96. U. a. Rev. Végein pontozott kereszt, négy befelé forduló félholdban.
97. U. a. Rev. Egyenkarú kereszt, négy befelé forduló, pontokkal összekapcsolt félholdban.

VII. sorozat.

Míg az I—VI. sorozatok alatt leírt éremfajok, egymással szoros összefüggésben, a nyugati érmelés egy külön nagy csoportját képezik, mely I. László apró érmeivel záródik le, a XII. század második felében minden előzmény nélkül új típus merül fel, melyen első tekintetre a byzanti pénzverés minden jellemvonását felismerjük. Az atyás a fiúkirály szembenéző alakja, a szent szűz képe, a veret modora s az anyag (vörösréz), olyan jelenségek, melyek rendkívüli viszonyok beálltára mutatnak. Ez érmeikkel együtt találjuk a keleti feliratú kisebb rézpénzeket, melyek technikájokat tekintve, azokkal egy időből, illetőleg egy kézből, mondjuk ugyanazon pénzverőműhelyből származnak.

Ez éremfajokat a régibb numismatikai munkák IV. Béla és V. István korába teszik s a mongol hadjárat után következő idők nyomorúságával hozzák kapcsolatba, feltételezve, hogy a király az általános pangás közepette külföldi pénzverőket hívott be s nemes érczek híján, szükségből, ideiglenes eszköz gyanánt rézpénzeket veretett.

Rupp e felfogást így fejezi ki: «Figyelemreméltó, hogy a király szinte első s úgy látszik e korszakban egyetlen, ki rézpénzt veretett, mely mint a tatárjárás gyászos

emléke, kétségtelenül nagy mennyiségben veretett, mivel jelenleg is mindig nagy számban találhatók».

Végh Ödön «A nyugati és keleti érmészet befolyása Magyarország érmészetére» című munkájában még többet akar tudni, midőn ezeket írja: «A XVIII. nemű vörösréz pénzek a tatárjárás okozta nagy inség és minden tekintetbeni fogyatkozás gyászos emlékei. A tűzzel-vassal pusztító tatár nép elvonulta után ugyanis nem találtak az egész feldúlt országban ezüst, melyből pénz verettetett volna; Béla tehát a nagy szükségben segített, Görögországból úgynevezett ciprusi rezet hozatott, melyből szintén Görögországból behívott érmészei által nagymennyiségű, nálunk addig szokatlan rézpénzt veretett».

Hogy ez éremfajok nem IV. Béla korából származnak, azt az «Archaeologiai Értesítő» 1895. évi folyamában (153—166. l.) bőven kifejtettem, az elmondottakat mindazonáltal röviden ismétlem e helyütt is.

Ez éremfajok nem a XIII. század második felében, de épen egy századdal előbb készültek. Bizonyítják ezt a pont- és vonaltechnika, a betűk karaktere, továbbá a *mellékjegyeknek* következetes szerepe, mely II. Endre korán túl már rendszeresen kevésbé szerepel, s olyan hivatása már semmiesetre sincs, mint ezen éremfajoknál, hol a mellékjegyek alapján négy-ötszáz külön változatot különböztethetünk meg.

S azt, a mit numismatikai érzékünk lát, megerősíti a történelem. Megérteti, miért vannak egyáltalán byzanti veretű érmeink. Lássuk tehát hazánk történetének képét a XII. század közepén.

II. Bélának, 1141-ben történt halála után, három fia maradt: Géza, László és István, mindannyi kiskorú. II. Géza, az elsőszülött, még csak tíz éves volt, midőn atyja temetése után megkoronáztatott. Húsz évi uralkodásának főeseményei Boricsnak, Kálmán király hűtlen felesége, Predslava fiának trónkövetelésével függnek össze.

Miután Boleszlav lengyel király meghalt, Borics Németországban keresett támogatást a magyar trón elfoglalására. Egy osztrák haddal Pozsonyt és környékét birtokába is kerítette, de a magyar kormányzók az osztrák herceget visszaverték. Géza, hogy Borics ellen magát orosz segítséggel védelmezze, Izaszláv orosz nagyfejedelem testvérét, Fruzsínát vette nőül és sógora érdekében öt éven át háborúskodott, míg nem annak ellenségét legyőzte.

Még az orosz háború folyamán, Géza egy másik bonyodalomba keveredett a görögökkel. Csudomil szerb fejedelem, Géza anyai nagybátyja, birtokát a görög főhatóság alól kiszabadítani igyekezvén, Gézát hívja segítségül.

A byzanti császári széken ekkor a nagy I. Comnen Emanuel (1143—1180) ült, kinek politikája oda sarkallt, hogy a hajdani nyugati császárság tartományait is hatalma alá hajtja s magát a mohamedán kézre került ázsiai tartományokért Magyarország birtokával kárpótolja. A császár céljai elérésére a zavaros magyar viszonyokat is felhasználta, a hozzá menekült Boricsot nemcsak támogatta, de egyik rokonával is összeházasította.

A szerb fejedelemnek adott segítség alkalmul szolgált Manuelnek Magyarország ellen nyíltan fellépnie. Csudomilt hódolásra kényszerítette (1152), Géza oroszországi távollétét pedig felhasználta arra, hogy Magyarországra törjön s Zimonyt megszállja.

Erre Géza sietve hazaérkezett s Manuel ellen indult,* a ki azonban a király érkezését be nem várva, seregével a macsói hátságot végig pusztítva, Boricszal Konstantinápolyba tért vissza. Erre Géza az aldunai tartományokba tört s Manuelt békére kényszerítette, de a következő esztendőben Borics érdekében új hadat küldött a magyar határokra.

E háború idején történt, hogy István vezér összeesküvést szőtt királyi bátyja ellen, a mely fölfedeztetvén, Manuelhez menekült s őt a háború folytatására ösztönözte. Manuel haddal nem segítette ugyan a herceget, de tervei kivitelére őt is felhasználó, egyik rokonát, Mária hercegnőt adta neki feleségül.

II. Géza 1161-ben 32 éves korában hirtelen meghalt, István, Béla, Árpád és Géza fiaikat hagyva maga után.

Az elsőszülött III. István szintén gyermek volt, midőn atyja trónját örökölte. Manuel elérkezettnek látta az időt, hogy terveit Magyarország bírására végrehajtsa. Nagy sereget vezetett Szerbiába s követelte, hogy a régi példák szerint, melyeknél fogva a királyi széket az elhunyt király *testvére* örökölje, a magyarok Istvánt (IV.) fogadják királyokul. A császár sikert nem ért, de később akadt egy párt, mely a törvényes királytól elpártolt s István öcsését, Lászlót (II.) választotta meg királylyá, ő maga pedig az ország egyharmadát kapta. II. László félévi uralkodás után 1162-ben elhalván, Istvánnak görög segítséggel sikerült a trónt elfoglalnia s ezért hálából a Szerémséget ígérte Manuelnek. A rendek látván IV. István nemzetellenes politikáját, mindnyájan III. István pártjára állottak, a trónbitort pedig visszaüzték Görögországba.

Később Manuel tapasztalva az ország ellenszenvét IV. István iránt, védenczét cserben hagyta, elismerte III. István törvényes uralmát, de Béla herceget, a király öcsését kívánta magával vinni Konstantinápolyba, a kit a byzanti trón örökévé tenni s leányával összeházasítani ígért. A császár ajánlatát elfogadták s Bélát átadták a görög követeknek.

Íme tehát nem esetlegességről van szó, midőn a byzanti styl pénzverésünkben megjelenik. Ez érmeket csak II. Béla fia, IV. István, Comnen Manuel vazallusa verethette, a kinek pénzverői a byzanti pénzverés szokásaihoz alkalmazkodtak.

A mi ez érmeikkel együtt találtatni szokott keleti feliratú rézpénzeket illeti, azokról Karabacek József a bécsi «Numismatische Zeitschrift» VI—VII. kötetében (1876. 49—57.) írt s azokat a mongol hadjárattal összefüggésben hazánkba jutott turkesztáni pénzek utánzásának tekinti.

Szerinte ez érmekekhez az Ilek-khánok (szamarkandi) pénzei szolgáltak mintául (E dynastia 1000—1140 közt virágzott), de keleti hatás tűnik fel a máriás rézpénzekben is; itt a két király alakja alatt a szelvényen egy félholdalakú vonással leborított három függő vonal látható, melyben az arab lillahi = az Istenért jelszó rejlik. Nyilvánvaló ennél fogva, hogy mind a két éremfajt keleti befolyásra kell visszavezetnünk.

* E hadjárat idejéből írja Kinnamosz, hogy Géza lovas hadseregének egy részét a mózes-vallású kalizek alkották (kazárféle nép). E népnév Kálmán király idejében jó elő először (a zobori apátság javait megerősítő oklevélben), hol az mondatik, hogy a közönségesen kalizeknek nevezettek (kik a nyitrai várjobbágyokhoz tartoztak) «institores regii fisci» voltak.

Az azonban, hogy mikép került magyar érmekre keleti felirat? — olyan kérdés, a mit Karabacek nem magyarázott meg. Az ő következtetése, hogy a mintául szolgáló turkesztáni érmek a mongol hadjáratlal kerültek Magyarországra, túlhaladott álláspont. Ezek a mongol hadjárat előtt száz évvel veretvén, azok származását más keleti népelemek szereplésére kell visszavezetnünk.

A magyarázat közelfekvő. Kálmán király óta szerepeltek hazánkban az izmaeliták (mohamedán kereskedők), kik mint a pénzkamarák bérlői, a királyok bankárai. nagy befolyással voltak a hazai pénzügyekre. Ezek kezelték IV. István pénzügyeit, esetleg ő is hozott magával Byzancból arab pénzügynököket, a kik a zavaros viszonyokat ki tudták a maguk javára használni. Utóbbi föltevést tartom elfogadhatónak, hogy t. i. a byzanti pénzverésben már jártas arab pénzverők műveivel van dolgunk.

A bécsi császári éremtárban, a kisebb, keleti feliratú éremfajok egy aranyveretű példánya van. Eddig azt hittük, hogy ez valami numizmatikai curiosum, próba, ajándék vagy ékesség gyanánt veretett, s mint ilyennek, a magyar aranyverés történetében nincs jelentősége. A dolog azonban nem így áll. A szóban levő érem 1.28 gramm súlyú, tehát a byzanti triensnek felel meg. A M. Nemzeti Múzeum byzanti trienseinek súlya 1.05, 1.07, 1.12, 1.38, 1.40, 1.42, 1.44, 1.45, 1.46, 1.48. Az egész byzanti arany pedig 3.6—4 grammot nyom.

Tekintve a súlyt, nyilvánvaló, hogy ez az arany a byzanti pénzláb szerint van verve, s bár ma csak egy példányát ismerjük, valószínű, hogy a maga korában a szükségnek megfelelő mennyiségben veretett, sőt föltehetjük, hogy a másik éremfaj, a két király képével, szintén ki volt verve aranyban is, mely Comnen Manuel aranyai mellett a IV. István bírta területeken mint egész arany volt forgalomban.

Ez adat is elég arra, hogy IV. István éremverésében a magyar pénzverés egy külön korszakát tekintsük, mely nemcsak külsőleg, de pénztudományi szempontból is a byzanti souverainitásba leli magyarázatát.

Az érmek leírása:

98. IV. István (1162—1163). Av. gyöngykörben kettős, főt három kereszttel diszített trón, egyiken (jobbról) II. Béla, másikon (balról) IV. István ülő alakja liliomos kormánypálczával és keresztes aranyalmával; a két trónt elválasztó oszlopon kereszt, alatta jobbra és balra hajló mennyezet. Köriratok, jobbról visszasan futó betűkkel: REX BELA, balról REX STS.. Alul félhold alatt ||| (lillahí = az Istenért!). Rev. Liliomos kormánypálczát tartó fénykörös fejű Mária szemben, mellére hajló kezével a kis Jézust öleli (karikákkal jelezve), fejénél jobbról, vagy jobbról és balról kereszt. Körirat: *Sancta Maria*. Pénzverőjegyek az előlapon.
99. U. a. zavart köriratokkal.
100. U. a. kisebb; köriratok mint 98.
101. U. a. keleti feliratú rézérem, jobbról a körben futóírás közepén pénzverőjegyek. Nagysága mint 100.
102. U. a. arany példány (triens).
103. U. a. rézveret, vonások és karikákból álló (arab írást utánzó) felirat.

VIII. sorozat.

E sorozatba tartozó éremfajok vékony lapon, az előbbi csoportok ezüstpénzeitől eltérő modorban verettek. Vésetésüket illetőleg, a byzanti modorú rézpénzekkel egy pénzverőműhelyből látszanak származni. Kőrirtaik szerint IV. István és III. Béla kormányévei alatt készültek E csoportnál kezdődik a Rev. veret állandó változatosága, mely Av.-nél jelentékenyen kisebb körbe van foglalva.

104. IV. István (1162—1163.). Av. kettős gyöngykörben, a rézpénzek feliratával egyező betűkkel: REX BELA (visszás irányban) és REX STS., középen a 79. számú előlapjához hasonló diszitmény, Rev. Végein tetézett kereszt karjai közt egy-egy pont és háromszögű ék.
105. III. Béla (1173—1196.). Av. Kettős gyöngykörben: MONETA BELE REGIS. Középen jobbra néző sas, alatta és felette: AQ-ILA Rev. Jobbra lépő és szembe néző oroszlány nyílvégű farkkal.
106. U. a Av. Kettős gyöngykörben az éremlapot négyfelé szelő két két keresztvonal; a külső keretben R * M | ONETT | BELE | REGIS (= Moneta Bele Regis R(amae?)) A belső mezőkben egy-egy T (tertii). Rev. keresztalakú kampós diszitmény, hat ponttal.
107. Iratlan. Av. Középen nyolcz. befelé fordult félholddal körülvelt kereszt, karjaiban három-három pont. Kívül négy kisebb kereszt és nyolcz horgonyalakú diszitmény. Rev. négyes ívekből álló, középen összekötött ékítmény, felül és alul két-két L vagy V betűalakokkal és mellékjegyekkel.
108. Király neve nélkül. Av. ✠ s MARCUS. Középen kereszt négy ponttal Rev. Horgony?
109. IV. István v. III. Béla (?) Av. Gyöngykörben, értelmetlen kőrirat, betűjelleget v. ő. 105. Középen arab írás. Rev. Öt, négy pont között szabályosan elhelyezett kereszt

IX. sorozat.

III. Bélával, kienk néhány érmét a rézpénzekkel egy műhelyből származtattuk (lásd 105., 106., 109.?), a magyar pénzverésben új modor állandósul, melynek fővonásait már a VIII. sorozatban láttuk.

Vékony, finomabb veretű éremfajok, részben a királyok nevével, részben a nélkül. E sorozat III. Béla, Imre és II. Endre királyok korában működött pénzverő azonos stílusú vereteit foglalja magában. Pénzverőjegyek az előlapi ábrázolásban.

Egyik főjelleme e csoportnak, hogy itt jelentkezik először a kettős kereszt mint királyi jelvény (vért nélkül).

110. III. Béla. (1173—1196.). Av. Gyöngykörben az éremlapot négyfelé osztó pontozott kereszt végein keresztképpel tetézve, a négy mezőben: B | Θ | L | A. Rev. Rx. betűkből képzett monogramm.

111. U. a. A király neve vízirányosan, felül és alul horgonyalakú jegyek, pontok között. Rev. Rx monogramm fordítva.
112. U. a. A király neve és Rx monogramm, kis kettős kereszt körül. Rev. kettős kereszt.
113. *Imre* (1196—1204.). Av. Három sorban HE | NRIC | VS (a he és nr betűk összevonva). Rev. A 111—112. sz. monogramm.
114. U. a. ✠ NER (Henricus Rex) négy kereszt között, körben, középen csillag. Rev. Kereszt négy pont és négy kifelé hajló félhold között.
115. *II. Endre* (1205—1235.). Av. Gyöngykörben, kettős kereszt két csillag között, körül: ✠ DEN REG A (Denarius Regis Andreae). Rev. mint 114.
116. U. a. Rv. Gyöngykörben: ANDREAS, utána félhold, középen 111—112. sz. monogramm fordított helyzetben. Rev. Koronából kiemelkedő kettős kereszt, oldalt egy-egy kifelé hajló félhold.

X. sorozat.

E sorozatban foglalt érmek veretei minden tekintetben az előbbi sorozat típusát viselik magukon; bizonyosan abban a pénzverő-műhelyben verettek, mely mint az előbbi datált éremsorozatból kitűnik, III. Béla, Imre és II. Endre korában (meghatározhatatlan helyen) működött.

E sorozatot négy csoportra osztjuk: *a)* olyan fajokra, melyeken arab (kufikus) feliratok utánzatait (v. ö. 74. számmal), vagy ezekből fejlett ornamentikát találunk, melynek főjellemvonása a kufikus vízirányos vonal; *b)* fajokra, a kettős keresztrel, felírás nélkül; *c)* fajokra, egyes betűkkel, melyek vonatkozhatnak a királyok neveire, de biztossággal egyiknek sem tulajdoníthatjuk; *d)* olyan fajokra, melyeken csak ornamentális ábrázolásokat találunk; végre *e)* kisebb éremfajokra, melyek e sorozat keretébe tartoznak.

A pénzverőjegyek, melyek az Árpád-házi királyok eddigi éremsorozatait különösen jellemzik, következetesen megtaláljuk ezen éremsorozatokon is, mindig az előlapon.

Az érmek leírása csoportok szerint:

a) Kufikus feliratok utánzataival:

117. Av. Középen kampós kereszt, karjai közt U alakú betétekkel, kívül négy kisebb keresztke. Rev. Kufikus írás értelmetlen utánzata.
118. Av. Kufikus írást utánzó ornamentika, felül keresztrel. Rev. Kis kereszt, négy pont és háromszög közt.
119. Av. A kufikus felírásból még tovább fejlett értelmetlen ábrázolás, felül s oldalt kereszttekkel. Rev. A betű négy pont közt.
120. Av. U. a. mint 119. Rev. pont, két kifelé forduló félhold és két ék között.
121. Av. U. a. mint 119. Rev. S betű, illetőleg jegy.

122. Av. Kufikus írást utánzó ornamentika, a vízirányos vonalhoz csatlakozó két S betűvel, mikben Rupp III. István nevének kezdőbetűjét látja. Rev. Kufikus ornamentika.
123. Av. A kufikus vízirányos vonal, felül patkón álló kereszt, oldalt kifelé forduló félhold és S betű, a vonal alatt ugyanaz. Rupp ez éremfajt szintén III. István neve alatt sorolja fel Rev. Három ponttal tetézt vonal, két-két összekapcsolódó félhold között.
124. Av. Az érem széléig érő kampós kereszt, ágai közt kereszt alakú diszítványok. Rev. Kufikus ornamentika.
125. Av. Középen kis kereszt, körülötte négy görög Ω -nak látszó betű. közbül egy-egy pontban végződő ékkel. Rev. Kufikus ornamentika.
126. Av. Középen pontokban végződő kis kereszt, körülötte pontokból alkotott négy félkör, bennök egy-egy keresztke, a félkörök-alkotta nyílásokban egy-egy pont. Rev. Kufikus ornamentika.

b) *A kettős kereszttel:*

127. Av. Kettős kereszt ívhez hasonló talapzaton, oldalt a kereszt felső ágánál két csillagot magába záró félhold, alsó ágánál egy-egy pont s pontokból alkotott függőleges vonal. Rev. Négy félholdba zárt kis kereszt.
128. Av. U. a. mint 127., de a félholdakban ékek, az állvány alatt szintén ék. Rev. mint 127.

c) *Egyes betűkkel vagy betű alakú jegyekkel:*

129. Av. az érem széléig érő tetézt kereszt, a négy mezőben egy-egy H betű (Henrikus?) Rev. Kereszt, négy pont között.
130. Av. mint 129. Rev. S betű.
131. Av. Kisebb, mint 129., a kereszt-alkotta mezőkben H N és N H. Rev. Kereszt nyolcz pont között.
132. Av. Kettős körben kereszt, karjai közt rézsút álló vonások, az így alakult négyzet peremén N betűk. Rev. Kereszt, karjai közt három-három pont.
133. Av. Középen kereszttezett vízirányos vonal, a keresztkezés körül négy pont, a felső mezőben két E betű (Emericus?) oldalt egy-egy ponttal, felül kis kereszt, az alsó mezőben ugyanez. Rev. nagyobb kereszt, karjai közt egy-egy ponttal.
134. Av. Vízirányos vonal, háromszor kereszttezve, rajta két félholdszerű alak, felül és alul egy-egy N két pont között. Rev. Kettős kereszt alakú diszítvány, oldalt egy-egy pontot magába záró félhold-idom.
135. Av. Az érem széléig érő nagy kereszt, a mezőkben egy-egy négyszirmú rózsza és M-hez hasonló betű. Rev. Vízirányos vonal, felül N, alul V D betűk.

136. Av. Vízirányos, középen keresztezett vonal, a keresztelésnél négy karika, felül és alul egy-egy görög Ω -nak látszó betű. Rev. Kereszt négy pont között.
137. A—O betűk, fölöttük két Ω -nak látszó betű, mely rövidítő jel is lehet (Alfa-Omega?), ezek felett lefelé forduló ϵ betű, alul kereszt. Révers $\mathfrak{S}$: Rupp az érmet III. Istvánnak tulajdonítja, a Rev.-en **St** betűket lát, az Av.-en eppa-t (steppa). Alig hihető, hogy a pénzverő a király nevét jelző első betűket a Rev.-re véste volna. Különben az $\mathfrak{S}$ -t cölni s egyéb német pénzekben szerte találjuk a «sancta» (Colonia) rövidítéseül.
138. Av. mint 137. Rev. Az $\mathfrak{S}$ fordítva.
139. Av. mint 137. Rev. A betű két pont között.
140. Av. mint 138. Rev. Két összekapcsolódó kereszt, oldalt egy-egy ponttal.
141. Av. mint 137. Rev. mint 123.
142. Av. mint 137. Rev. mint 120., de a két holdkában egy-egy pont. — Utóbbi öt változat rosszul vert s silány ércből készült egykorú utánzat.
143. Av. Kettős gyöngyörben kapu alakú alkotvány, oldalt egy-egy és alul két ponttal, körül ✠ PAPIA (Parmai denár utánzata), Rev. χ és | alakú diszítvány pontok és csillagok között.

d) *Csak ornamentális alakokkal:*

144. Av. Az érem feléig érő nagy kereszt, mely végein kisebb keresztkébe végződik; a mezőkben egy-egy ponttal s felette háromszögű ékkel. Rev. Kereszt, karjai közt egy-egy ékkel.
145. Av. Kereszt, mint 144., de a kisebb keresztkéek egy-egy pontozott vonallal összekötve, a mezőkben egy-egy pont, kívül egy-egy ék. Rev. Négy keresztből és öt pontból alkotott diszítvány.
146. Av. vízirányos vonal, háromszor keresztelve, felette és alatta két-két kereszt, azok vége felett egy-egy pont. Rev. Kis kereszt, sarkaiban egy-egy pont.
147. Av. Nagy, középen négyszögű nyilású kereszt, melyre két oszlop van fektetve (H?); a kereszt felső és alsó vége tetézve, jobb és bal ága keresztelve, ott két-két karika, itt két-két félhold, a kereszt közepén levő nyílt négyszögben pont. Rev. Kis kereszt négy pont és négy félhold között.
148. Av. Három függőleges vonal, a középső két végén keresztelve, a két szélső félholdakkal borítva, ezeken kívül egy-egy kereszt két pont között. Rev. Nagyobb kereszt, a két felső mezőben egy-egy háromszög, a két alsóban egy-egy félhold.
149. Av. Nagy kereszt, végein négyszer keresztelve, a mezőben egy-egy ponton nyugvó ék, melyet két-két befelé forduló félhold foglal be. Rev. Kereszt, karjai közt egy-egy ponttal.
150. Av. A 147.-hez hasonló diszítvány, de a két oszlop keresztelve, a diszítványt négy befelé forduló félhold veszi körül. Rev. Kis kereszt négy pont és négy befelé forduló félholddal négyszög alakban befoglalva.

151. Av. Középen H alakú, középvonalán keresztezett alak, végein vízirányosan álló kereszttek, felül s alul ismét kereszt négy-négy pont között. Rev. Pontra szögellő két függőleges ék, oldalt egy-egy kifelé forduló félhold.
152. Av. u. a. Az előlap másképp állítva. Rev. Λ jegy (betű) öt pont között.
153. Av. Középen tetézett kereszt négy kisebb kereszt és kifelé forduló félhold között. Rev. Pontból kiágazó két kisebb kereszt, oldalt egy-egy ponttal.
154. Av. u. Rev. Λ jegy (betű) pontok között.
155. Av. u. a. Rev. $\mathfrak{S}$ (mint 121., 130., 137.).
156. Av. u. a. Rev. mint 123., 141.
157. Av. Három függő vonás, közbül két pont, oldalt egy-egy kereszt, felül és alul három-három kifelé forduló félhold, a középsők végei pontozva s nyílásukban egy-egy pont. Rev. Horgony alakú jegy három ponttal.
158. Av. u. a., de a középső félholdak pontok nélkül. Rev. mint 123, 141. és 156.
159. Av. Három függő vonal, végeiken keresztelve, belől és szélről négy kereszt vízirányosan, a külsők két-két pont között. Rev. Kereszt, karjai végén karikák, közbül egy-egy pont.
160. Av. u. a. Rev. Kis kereszt végeire boruló egy-egy félhold, közbül egy-egy pont.
161. Av. u. a. Rev. Kereszt, mint 149, de végeire boruló négy kis félholddal.

e) *E sorozatba tartozó obulusok:*

162. Av. Középen X négy pont között, melyet négy kifelé hajló, végeiken vízirányos vonalkával összekötött ív foglal be, az ívekben egy-egy X. Rev. Sima kereszt négy pont között.
163. Av. Kettős kereszt, oldalt négy csillag és két félhold, karjai közt négy ponttal. Rev. mint 162., de kisebb (v. ö. 127.).
164. Av. u. a. A csillagok helyett háromszögek (v. ö. 128.).
165. Av. Két alacsony oszlop három vízirányos vonalka közt, előbbieik végeire két-két félhold borul, a felső és alsó félhold-pár között egy-egy pont, azok felett kereszt. Rev. mint 162—164.
166. Av. Kufikus írást utánzó ornamentika (v. ö. 119. sz.) Rev. mint 162—164.
167. Av. mint 166. Rev. Kereszt, karjaiban pontokkal, azok felett egy-egy kifelé forduló, pontozott végű félhold.
168. Av. Középen keresztke négy csillag között, felül, alul s két oldalt két-két kifelé forduló félholdon álló keresztke, a keresztke mellett vagy félholdak végén egy egy pont. Rev. Kereszt alakú diszitmény.
169. Av. Tetézett végű kereszt, karjai közt három-három pont, a kereszt végeire boruló félholdak, közbül rézsút álló szögek (v. ö. 107. számmal). Rev. Négy befelé forduló félholdba foglalt gömbös végű kereszt.
170. Av. Függőleges tetézett végű kis oszlop, felül és alul befelé forduló félholddal, oldalt apró háromszögekből és pontokból álló függőleges idom. Rev. Kis kereszt, felső és alsó karján karika, oldalt egy-egy pont.

XI. sorszat.

Az előbbi sorozatok éremfajait — leszámítva néhány régibb éremfajt, a byzantinosokat s velük rokon vereteket — általában ornamentális diszitésmód jellemzi, melynek fő alakja a latin kereszt. II. Endre alatt új typus az uralkodó, mely szembenéző királyi főket s egész alakokat, oszlopos és íves épületeket, tornyokat, kettős kereszttekkel diszített templomokat, néha állatalakokat alkalmaz az érmek elő- és hátlapján. E typust alkalmasint a hazánkban forgalomban volt úgynevezett frizachi érmek forgalmára lehet visszavezetnünk, mely név alatt az aquilejai patriarchák, karinthiai herezegek, salzburgi érsekek XII—XIII. századbeli érmeit értjük. Befolyással voltak e typus kifejlődésére a kölni, trieri denárok és obulusok is, melyek frizachi leleteinkben szinte következetesen előfordulnak.

Ha megfigyeljük az előbbi két (IX—X.) sorozatot, mely együtt egy typuskört képez és látjuk, hogy az II. Endre korába nyúlik be, kinek nevével ott két denárfajt találunk (115—116.) s összehasonlítjuk e sorozattal, melyből két faj van datálva II. Endre nevével, azt a következtetést vonhatjuk, hogy ez érem sorozat, azzal párhuzamosan, egy más pénzverőműhely termékeinek tekintendő. Az érmek nagysága, különösen a nagyobb és kisebb veret, mely több éremfajnál előfordul — denár, obulus — szintén más, attól eltérő gyakorlatra mutat. Meglehet, hogy pénzverésünk ez újabb iránya már előbbi királyok, III. Béla, Imre korában vette kezdetét, mint-hogy azonban datált érmünk csakis a két II. Endre-féle, e nemű éremfajainkat e király neve alatt foglaltuk össze egy sorozatba.

Az érmek leírása:

171. Av Kettős gyöngy- és vonalkörben 12—19 karika, középen háromtornyú vár; a középső két emeletes háromszögű fedéllel, alatta kapu. Rev. (Feliratánál fogva Aversnek tekinthető). Vonalkörben + ANDREAS REX, középen háromszög alakba fektetve A B C betűk.
172. Av. Kettős vonalkörben: ✠ ANDREAS, belül szembenéző királyi alak, jobbujában kardot, baljában keresztet tartva. Rev. Vonalkörben két tornyú vár, szélein karikás czölöpök, alul kerek boltozatban szembenéző királyi fő, a tornyok között karika és kereszt.
173. Av. Erkély, két szélén kettős kereszt, felette kupolaszerű építmény, alul kapu, két karika között. Rev. Négy vonalból szerkesztett tetéztett kereszt, karjai közt egy-egy pont és karika, középen pont.
174. U. a. kisebb, a Rev. a karikák hiányzanak.
175. Av. a 118-hoz hasonló, de a kupola felett három pont, az erkély mellett egy-egy csillag. Rev. Magas lábas kereszt mellett két befelé forduló madár.
176. Av. erkélylyel összekötött két bástya, felette karikák között szembenéző koronás fő, alul csúcsos orom, benne karika. Rev. Kettős gyöngyörben 14—24 háromszög, belül háromtornyú vár.

177. U. a. kisebb Rev. A karimán háromszögek helyett karikák.
178. Av. Két gyengén szemcsézett körben az előbbihez hasonló orom, karikával, felette erkélyen szembenéző koronás fő, oldalt egy-egy pontozott végű félhold és csillag. Rev. Az előbbihez hasonló háromtornyú vár. Karima üres.
179. Av. Erkély, keresztezett rácsossal, oldalt két magas gömbbe végződő oszloppal, felül kettős kereszt, karjai közt hat pont, oldalt egy-egy karika. Rev. Kettős kereszt, mellékjegyek mint az Av.-en.
180. U. a. kisebb, a Rev. oldalt a két karika hiányzik.
181. Av. Gyengén szemcsézett körben, oldalt két oszloppal díszített, alul négyszer ívezett erkély, felette szembenéző koronás fő, alul karika egyenes vonal és csillag közt. Rev. Vonalkörben templom homlokzata, felül háromszögű oromból kiemelkedő kereszttel s két sarokdíszszel, alul kettős ajtó és lépcső, a templomhoz kapcsolódó két mellékszárny saroktornyokkal. Az ábrázolás alatt karika csillagok között.
182. U. a. az Av.-en alul a karika négyágú csillagok közt
183. Av. Apró karikákkal díszített ív, benne kereszt, oldalt egy-egy ferde torony, középen toronyszerű alak, mely a koronás királyi főben végződik. Rev. Két rézsút hajló oszlopos erkély felett, magasabb két oszloppal díszített torony, oldalt egy-egy csillaggal; alul karika.
184. Av. Íven nyugvó épület két mellékívvvel, melyek egy-egy torony fölé borulnak, fent koronás fővel két karika között Rev. Talapzaton nyugvó torony, oldalt két táblához hasonló alakokkal, felettük egy-egy rózsa.
185. U. a. kisebb. Rev. Alul karika.
186. Av. Vonalkörben két magas, felül karikában és pontban végződő czölöp, közbül hegyes süvegű, szembenéző fő, felül két félhold között csillag. Rev. Három virágdíszből kiemelkedő háromtornyú vár.
187. U. a. kisebb. T alakú állványon torony, oldalt gömböcscsel és kerekfejű szeggel.
188. Av. Szívalakú, alul kettős nyúlványú díszítmény, oldalt egy-egy fejnek látszó s alul karikában végződő ábrázolás, felül két karika és félhold között nagyobb csillag. Rev. Két kifelé forduló félhold között kereszt, felül Ω , alul M (Moneta Andreae?)
189. Av. Vonalkörben két torony közt álló kettős kereszt. Rev. Gyöngykörben kiterjesztett szárnyú, jobbra néző sas.
190. Av. magas torony mellett két szembenéző fej, felettük félhold, illetőleg csillag. Rev. Torony, oldalt egy-egy félholddal s hatágú csillaggal.
191. Av. Oldalt két oszlophoz csatlakozó ívezet, felül a kettős kereszttel, oldalt hatágú csillagok (?), alul három karika. Rev. Három ívezett felé helyezet erkély, felette hatágú csillag két karika közt.
192. Av. Torony, magas kereszttel, oldalt két karika és két karikás fejű kúp, alattuk egy-egy félhold. Rev. Három épületormot jelző ábrázolás.
193. Av. Bábúhoz hasonló alak, koronás fővel, oldalt négy oszlop és csillagok. Rev. Kettős gyöngykörben ívezeten nyugvó templom-orom oldaldíszszel, felül csillag, a karimán csillagok.

194. U. a. szabatosabb ábrázolásokkal.
 195. Av. Ívezeten nyugvó négyoszlopos épület, fent szembenéző fővel. Rev. Magas templomhomlokzat, az orom felett liliummal, belül ∞ alakú jegy.
 196. U. a. kisebb veret.

XII. sorozat.

Míg a fentebbi sorozatot, a vésés modorát illetőleg, a pont- és vonaltechnika jellemzi, melynél az ábrázolások szinte csak be vannak karezolva a verőbélyegbe, e sorozaton fejlettebb technikát találunk, mely az ábrázolásoknak némi felületet tud adni; e sorozat különben más tekintetben is különbözik az előbbtől; az alakok szabályosabbak, a metszés öntudatosabb, az élő ábrázolások, királyi fő, oroszán természetesebbek, s végül hogy e sorozatban találjuk először a magyar nemzeti czímet, a csíkokat paizson. Láthatólag más kéz, talán más pénzverde művei, mint a XI. sorozatban leírt éremfajok.

E sorozatba tartozó éremfajok között kettő van jelezve II. Endre nevével, e név alatt foglaljuk össze a többit is.

197. Av. Kettős vonalban vagy gyöngén szemesézett körben: ✠ ANDREAS · D · GR ·
 vagy DAL · R · (Dalmatiae Rex). Középen félhold, felette csillag. Rev. Két, tornyú templom, középen háromszögű orommal, három gömböcsből álló oromdíszszel s felette csillaggal (aquilejai denárok utánzata).
 198. Av. Kettős körben ✠ ANDREAS REX, szembenéző királyi fő Rev. Háromtornyú épület, a középső torony mellett két karika.
 199. Av. Trónon ülő király, jobbjaiban kereszties aranyalma, baljaiban liliumos (?) kormánypálca, oldalt egy-egy karika. Rev. Tornyos épület, a torony mellett két zászlóval. (Egykorú német érmekről vett motivum.)
 200. Av. Aquilejai modorú templom (v. ö. 197.) a háromszögű orom felett királyi fő Rev. Karima, körül patkó alakú díszítményekkel, belől kettős vonalkörben jobbra lépdelő oroszán, felette pont.
 201. Av. Három tornyú épület, alatta szárnyas fej, kerek kalappal. Rev. Keret, felismerhetlen díszítéssel, belül a magyar czímerpaizs, oldalt csillag és félhold.
 202. Av. az előbbi éremhez hasonló ábrázolás, alig felismerhető emberfő, oldalt egy-egy karikával. Rev. A magyar czímerpajzs, jobbról csillaggal, balról két karika közé foglalt félholddal (kisebb veret).
 203. Av. Kettős gyöngykörben, jobbról fönt betűknék látszó vonások, belül körbe zárt királyi fő, felül háromtornyú vár. Rev. Kettős vonalkörben belül pontokkal díszített négyes félkörű keretben a magyar czímerpaizs. Körül, Rupp szerint; ✠ · A · N · D · — — S · D · (= Andreas Dux).
 204. Av. Gyöngén szemesézett körben kettős ív, a felett két szembenéző koronás mellkép, köztük faág. Rev. Falazat, alul félkörű kapuval, fent a magyar czímerpaizs, oldalt egy-egy hétágú fa.

205. U. a. Révers-ábrázolás, másik oldala veretlen.
206. Av. Kettős vonalkörben szembenéző királyi mellkép, jobbjában egyenes kard, baljában kereszt aranyalma. Rev. Kettős vonalkörben pontok; belül a magyar címerpaizs a csillagok felett gömböcesel, oldalt öt vagy hat pont.
207. Av. Vonalkörben szembenéző királyi mellkép, mellére hajtott jobbkezében egyenes kard, baljában kormánypálca csillaggal. Rev. Épület, alul kettős ívvel, felette a magyar címerpaizs, oldalt két oszlop, fent háromszögű gömbös fejjel.

XIII. sorozat.

Íratlan éremfajok, királyi főekkel, építményekkel állat- és ornamentális alakokkal. Némileg a frizachi veretekkel rokonok, de kétségtelen hazai veretek, a minek bizonyítéka a nagyobb és kisebb veret (denár, obulus) s a kettős kereszt gyakori alkalmazása. Veretésükre nézve külön zárt csoportot képeznek s alkalmasint II. Endre korába tartoznak.

208. Av. Hármás félkörű keretben (v. ö. 203. sz.) királyi fő szemközt, fenn három torony Rev. Balra lépdelő, első ballábával hosszú keresztet tartó szarvas; előtte csillag.
209. Av. kereszt, felette két szárnyon nyugvó királyi korona. Rev. Nyolcz ívből szerkesztett és négyszer liliummal díszített keretben egyenkarú kereszt.
210. U. a. Kisebb veret, a Rev. díszítménye egyszerűbb.
211. Av. Kettős keresztre visszanéző álló párducz. Rev. Virágokból alkotott keretben nyolczágú csillag.
212. Av. Mint 211., a kettős kereszt s a párducz közt csillag Rev. Jobbra lépdelő szárnyas griff, felette csillag.
213. U. a. mint 212. Kisebb veret. Av. Rev. Csillag nélkül.
214. Av. Két torony között szembenéző mellkép. Rev. Torony lövőrésekkel, oldalt rézsút emelkedő falakkal, fent kereszt két rózsza közt.
215. U. a. mint 214. Kisebb veret.
216. Av. Templomhomlokzat kereszttel két pont között, oldalt két zászló. Rev. az érem széléig érő kereszt, karjaiban egy-egy liliummal.
217. U. a. mint 216. Kisebb veret.
218. Av. Torony, oldalt egy-egy kereszttel és ötágú csillaggal. Rev. Kettős gyöngykörben négy-négy váltakozó karika és ötágú csillag, belül kisebb kereszt.
219. Av. Ívezet alatt szembenéző királyi fő, két csillag között, fent hármás templomhomlokzat, a középső tornyon kereszt. Rev. Nagy kereszt, karjaiban egy-egy csillag.
220. Av. Két torony között szembenéző királyi fő, a tornyok felül összekötve. Rev. v. ö. 219.

221. Av. Két kettős kereszt közt királyi mellkép szemközt, felette félhold. Rev. Lombokkal diszített, nyolcz kifelé forduló félholdból szerkesztett keretben kereszt, karjaiban egy-egy ponttal.
222. U. a. mint 221. Kisebb veret.
223. Av. Két kezével sárkány nyakát és farkát szorító király alakja. Rev. Kivont kardot tartó király, előtte viszanéző párducz.
224. Av. Párducczal küzdő királyi alak balra. Rev. Lombdíszből alkotott keretben kettős kereszt.
225. mint 224., kisebb veret.
226. Av. Félhold alatt nyolczágú csillag, felül torony, oldalt egy-egy emberi fejnek látszó alak, kifelé nézve. Rev. Jobbra lépdelő párducz, felette lombos fa.
227. mint 362. Kisebb veret.

XIV. sorozat.

Az árpádkori éremverés IV. Béla uralkodása idején (1235—1270.) s a következő sorozatokban érte el legmagasabb kifejlődését. Az előállítások szabatosak és változatosak; a feliratok, melyek részben capitális, részben pedig unciális latin betűsők, gyakoribbak, mint előbb s esinnal, néhol feltűnőbb ügyességgel is vannak metszve. Czímerképül a kettős kereszt paizs nélkül vagy paizsban többször előfordul, két éremfajon pedig a byzanti kétfejű sas, mint a királynénak családi jelvénye. Az anyag, melyből e sorozat ezüst denárai és obulusai verettek, jó minőségűek s egyáltalán nem igazolják azt a felfogást, hogy a mongol hadjárat e korszak pénzverésére a hanyatlás bélyegét nyomta volna rá. Kiemelendő, hogy a lilium, mint diszítő motívum, e korban mindinkább előtérbe lép. Az ide tartozó éremfajok:

228. Av. Gyöngykörben ívezet felett ülő király, ölében tartott jobbában egyenes kard, mellére hajtott baljában kereszt aranyalma; oldalt BΘ—LÆ. Rev. Gyöngy- és vonalkörben egyenkarú kereszt, körülötte RΘX betűk, a betűk közt egy-egy szembenéző emberfő, felettük egy-egy ponttal.
229. Av. Gyengén szemcsézett kettős körben ✠ REX BELA QVARTVS, belül jobbra lépdelő s visszatekintő husvéti bárány, egyik első lábával keresztet tartva. Rev. Trónon ülő király, nyakában lánczon függő medaillon, magasan felemelt jobbában kereszt aranyalma, ölében tartott baljában kormánypálcza, végén köröcskéből képzett kereszttel; oldalt VNGA-RIΘ.
230. Av. Gyengén szemcsézett körben husvéti bárány, mint 229. körül RΘX · VNGARIΘ Rev. A király mellképe, a 229. modorában oldalt három karika. Obulus.
231. Av. Gyöngy- és vonalkörben balra nyargaló lovon a koronás király, hátra nyujtott kezében liliumos kormánypálcza, mögötte és a ló alatt virág-gally. Rev. Trónon ülő király, jobbában virág-gallyat tartva, balválla fölött uyanazou alakú virág; oldalt VNGÆ · -RIΘ · két karika között.

232. Av. Gyöngykörben jobbra néző királyi alak, baljában keresztcs kormánypálca, oldalt: BELE QVARTI. Rev. Két szembenéző oroslán, testükön keresztül vízszintesen: OBVLVS.
233. Av. Kettős vonalkörben szembenéző királyi fő. Rev. Kettős vonalkörben a közepén kis karikában R négy pont között.
234. Av. mint 233. Rev. Kettős vonalkörben karikából kiágazó kereszt, a karikában R, a kereszt karjaiban B | E | L | A.
235. Av. mint 233. Rev. mint 234., de a karikában M.
236. Av. Gyöngykörben szembenéző királyi fő. Rev. Gyöngykörben kereszt, karjai közt a király neve, mint 234. A 233—235. sz.-hoz tartozó obulus.
237. Av. Trónon ülő király, jobbában lilios kormánypálca, felemelt baljában keresztcs-aranyalma. Rev. Gyöngykörben vízirányosan három részre szelt lapon, mely szeletek közül a felső és alsó függőlegesen ismét két-két részre van osztva: B | Θ | LÆR | ΘX.
238. U. a. mint 237., kisebb veret; obulus.
239. Av. Gyöngykörben két heraldikai lilios közt félholddal borított csillag, felettük bástyatorony. Rev. mint 234.
240. Av. Félholddal borított csillag, felettük szembenéző királyi fő, oldalt egy-egy torony. Rev. Félholdon álló bástya, két heraldikai lilios közt.
241. Av. Háromlevelű virágokból szerkesztett körben betűnek látszó jegy. Revers mint 239.
242. U. a. mint 241. Obulus.
243. Av. Gyöngykörben a király neve szabálytalan betűkkel, közepén hatágú csillag. Rev. Sárkányt leszúró angyal.
244. Av. mint 243., a király neve szabályos betűkkel; közepén héber (?) betűnek látszó jegy. Rev. mint 243.
245. Av. mint 244., de a közepén egyenkarú kereszt. Rev. mint 244.
246. Av. Szembenéző királyi fő, körül ✠ BΘLÆ RΘX.
247. Mint 246. Obulus.
248. Av. Szembenéző királyi mejlkép, oldalt .REX .-BELA. Rev. Kettős lépcsőn álló patriarchális kereszt, felső ágánál csillag és félhold, benne foglalt karikával, ágai közt és alsó ágánál egy-egy karika, lent két szembenéző koronás fő.
249. Av. Szembenéző királyi térdkép, jobbában aranyalma, baljában keresztcs kormánypálca. Rev. Koronás kétfejű sas, mellig; a királyné, Mária görög hercegnő címere.
250. Ugyanaz, kisebb.
251. Av. Patriarchális kereszt, felső ágánál két hatágú csillag, karjai közt karikák, alul két szembenéző fej. Rev. Krisztus mejlképe dicsfénnyel, körül: MONETA VNGARIΘ.
252. Av. és Rev. mint 251., körirat nélkül, a patriarchális kereszt mellett rozettek.
253. Av. Trónon ülő király, jobbát térdén tartva, baljában keresztcs kormánypálca, oldalt: REX * - BELE. Rev. Végein kiszélesedő kereszt, közepén ráfektetett, gyöngysorral, karjaiban csillagok; körirat: ✠ MONETA REGIS P HVNGARIA P alul áthúzva [pro].

254. Mint 253.; kisebb.
255. Av. v. ö. 253. Rev. Kereszt, karjaiban egy-egy lilium, körül: ✱ MONETA REGIS ✱ Nagysága mint 254.
256. Av. Körül: ✱ MONETA · BĒLĒ · RĒGIS. Középen hatágú csillag és félhold közt · III · (quarti). Rev. Balra lépdelő griff.
257. Av. Balra lovagló koronás király, hátranyújtott kezén sólyom. Rev. Madártestű emberi alak, sarkantyús lábakkal.
258. Av. Trónon ülő király. Rev. Balra lovagló király, hátranyújtott kezében lilium, a ló alatt ugyanaz.
259. Av. Balra lovagló király, kezében kereszt, a ló mögött és alatt liliumok. Rev. Három kereszttel díszített ívezet alatt koronás fő, a középső keresztben csillag, oldalt egy-egy pont.
260. Av. Kettős vonal- és gyöngykörben jobbra néző királyi mellkép, kezében kereszttel. Rev. Nyúlra csapó sólyom.
261. Ugyanaz, kisebb.
262. Ugyanaz, még kisebb.
263. Av. Czímerpaizs a patriarchális kereszttel, körül: B | BĒLĒ | RĒX. Rev. Öt lábon álló állvány (?), keresztkek, karikák, félholddal és csillagokkal körülvéve, belül egy pontsorrall.
264. Ugyanaz, kisebb.
265. Mint 263., négyszögű csegely.
266. Av. mint 263. Rev. Kettős gyöngykörben négy-négy váltakozó karika és csillag, középen rozett.
267. Szembenéző királyi alak, jobbában lándzsával, baljában paizs a kettős kereszttel.
268. Trónon ülő király (v. ö. 230., 254. sz.) Rev. Jobbra álló s visszanező sas, fénykörös fővel.

XV. sorozat.

Egylapon vert érmek, ú. n. bracteátok. E sorozatot Rupp III. Bélának tulajdonítja, de úgy az ábrázolások, mint a körirati betű-typusok alapján ezen éremfajokat IV. Béla koránál régiebbeknek nem tarthatjuk. A pénzverőjegyeket, melyek utóbbi sorozatokon ritkulnak, itt ismét felújulni látjuk.

269. Av Gyöngykörben kezdetleges művű királyi alak, jobbában kereszt baljában lomb.
270. Ugyanaz, négyszögű lapra vert csegely.
271. Trónon ülő király, jobbában liliumos kormánypálca, baljában kereszt aranyalma. Oldalt: · B · | · R ·
272. Szemesés körben jobbra néző ifjú fő, hajában rózsakoszorú.
273. Ugyanaz, néger arcú fej jobbra.

274. Balra néző torzfő.
 275. Balra lovagló király, sólyommal. (V. ö. 257. sz.)
 276. Ugyanaz, négyszögű lapra vert csegely, az ábrázolás körül szélesebb s magas keret.
 277. Hármás emberarcz, oldalt · R | · B ·
 278. Négy kereszt alakba fektetett L, végén pontokkal, belül egy-egy koronás fej s négy gömböcsben végződő kereszt.
 279. Állvány, felül kettős keresztrel, két pont között alul egy-egy rózsza, belül vízszintes pontsor.
 280. Kettős gyöngykörben: BĒ LǼ RĒX, belül hármás emberarcz.
 281. Ugyanaz, szabálytalan betűkkel.
 282. Két torony között egymás fölé helyezett csillag, félhold és kereszt.
 283. Ugyanaz, kisebb.

XVI. sorozat.

V. István érmei (1270—1272.), typusukat illetőleg IV. Béla érmeihez hasonlóak, azzal a különbséggel, hogy egy csoport az eddigi érmek alakjától elüt (301., 303., 305., 307.) s az egykorú styriai denárok nagyságának felel meg, de mindenik faj kisebb alakban (obulus) is van verve.

284. Av. Ívezeten ülő király, baljában kereszties kormánypálcza, oldalt kettős gyöngykörben: RĒGIS — STĒFĀN. Rev. Patriarchális kereszt, ágai végén egy-egy gömb, karjai közt oldalt s alul keresztké, a kereszt felső és alsó végén oldalt: M—O | NĒ | TA. Nagyságát és ábrázolását illetőleg IV. Béla 228 sz. érmével együtt egy kéz művének látszik lenni.
 285. Av. Gyöngykörben és vonalkörben vízirányosan három mezőre osztott lapon: ✱ S ✱ | TĒPH | AN | RĒ | ✱ X ✱. Rev. Szembenéző királyi térkép, felül két csillaggal, oldalt M + ✱
 286. Av. Szembenéző királyi térkép, oldalt ✱—✱ Rev. Vízirányosan három részre osztott lapon: ΩO | NĒT | RĒ.
 287. Av. Gyöngykörben: ✱ RĒX · STĒPHANVS, belül balra lépdelő sfinx. Rev. Szembenéző királyi mellkép, karjai helyett két kereszties torony.
 288. Av. Gyöngykörben: MONET · R · STPHAN. Középen asztronómiai kép (fogyó nap). Rev. Velencei Szt. Márk oroszlánját utánzó ábrázolás.
 289. Av. Gyöngykörben szembenéző koronás fő, körül: ✱ RĒX · STĒPHANVS. Rev. Jobbra ugró állat hármás farkkal.
 290. Av. Két kezét felemelő királyi mellkép, szemközt. Rev. Kettős körben ✱ RĒX STĒPANVS, középen lilium két gally között.
 291. Mint 290., kisebb Rev. RĒX STĒHTNV, középen magánosan álló lilium; belső kör nélkül.

292. Av. Gyöngykörben jobbra néző királyi mellkép és REX STCPNS. Rev. Két ágaskodó, egymásra visszanéző állat, középen héber betűnek (?) látszó jegy.
293. Ugyanaz, kisebb; a két állat közt rozett.
294. Av. Kettős gyöngykörben: ✱ MONETA · VNGARIE. Középen félholdban hatágú csillag, gömböcsös végekkel. Rev. Balralépdelő s szájában virágot tartó szarvas, lábai alatt szintén virágok.
295. Av. Kettős gyöngykörben: körirat, mint 294., de a középen kereszt, karjaiban egy-egy karikával. Rev. Balratartó sfinx, jobbában egyenes kard, balkarján paizs.
296. Av. Szembenéző királyi térkép, jobbában egyenes kard, baljában kereszt. Rev. Két egymással szemben álló s összefogódzkodó állat (róka és farkas?), a róka mögött karika, feje előtt pont.
297. Av. Kettős gyöngykörben: körirat mint 294., 295. sz., belül királyi fő jobbra, előtte karika. Rev. Két egymásra visszanéző madár, köztük ⚡ (héber aleph) pénzverőjegy.
298. Ugyanaz, kisebb, de Av. csak HVNGARIE.
299. Av. Szemcsés körben királyi fő szemközt, oldalt összefüggéstelen függő vonás és háromszögek, melyek együtt két kiterjesztett kart jeleznek. Rev. Két egymásra visszanéző álló oroszlány.
300. Ugyanaz, kisebb.
301. Av. Gyöngy- és kettős vonalkörben, királyi széken ülő király, jobbában lilimos kormánypálca, baljában kereszt aranyalma, a szék oldalain egy-egy csillag. Rev. Gyöngy- és vonalkörben körülfutó csillagok, belül háromtornyú vár.
302. Ugyanaz kisebb.
303. Av. Szélesebb karimában szembenéző királyi fő, oldalt két csillag, a korona felett csillag és félhold. Rev. Széles karimában karikákat alkotott ív, alatta rozett, felette két torony között a magyar címertpaizs (pólyák).
304. Ugyanaz, kisebb veret.
305. Av. Szélesebb karimában szembenéző királyi fő, két hegyes és gömbben végződő torony között; a korona felett csillag, félhold és karika. Rev. Kettős karimában körülfutó karikák, belül ívezeten álló két oldaltorony s közbül bástya, mely felett háromágú lomb látszik, e mellett oldalt egy-egy karika; az ív alatt háromlevelű lóheré (?).
306. Ugyanaz, kisebb; a Rev. a körülfutó karikák nélkül.
307. Av. Szembenülő király, jobbán sólyom, baljában lilimos kormánypálca. Rev. Körülfutó karikák és vonalkörben két alacsony torony, közöttük emelkedő magyar címertpaizs, oldalán egy-egy csillaggal, felette csillaggal és félhoddal.
308. Ugyanaz, kisebb; a Rev. a körülfutó karika nélkül.
309. Av. Gyöngykörben két szembenéző királyi fő, felettük félhold karika és csillag. Rev. Halmon emelkedő bástya, felette csillag, oldalt a királyi címertpaizs kétszer, két karikáról függve.

XVII. sorosat.

E sorozat éremfajai szorosán kapcsolódnak előbbi két király érmeihez. A főkülömbőség, hogy az V. Istvánnál felsorolt nagyobb éremfajok nem fordulnak elő s mint címerekép, paizs nélkül a kettős kereszt van használva.

310. Av. Gyöngykörben jobbra néző királyi fő körül: REX · LADISLAI. Rev. Sárkányt leszúró angyal, előtte R.
311. Av. mint 310. Rev. A megváltó trónon ülve, kiterjesztett karokkal, feje körül dicsfény, oldalt egy-egy karika.
312. Av. Gyöngykörben, négyfelé osztott lapon: M · R | EGIL | ADIZ | LAI. Rev. Kettős ívezet alatt két szembenéző királyi fő, az ívezeten lövőrések s középen bástya két csillag között.
313. Av. mint 312. Rev. Szembenéző királyi térdekép, jobbában kereszt aranyalma, balkarja derekához hajtva.
314. Av. Trónon ülő király jobbában kereszt aranyalma, fejénél jobbra s baloldalánál egy-egy csillag. Rev. négysoros felirat, mint a 312., 313., némi betűeltéréssel.
315. Av. Szembenéző királyi térdekép, jobbában egyenes kard, balkarján paizs a kettős kereszttel, e felett csillag. Rev. Három sorban: .R · | LADI | SLAI s alul két csillag közt madár.
316. Av. Két lomb között szembenéző királyi mellkép. Rev. A vonalkörig érő kereszt ráfektetett kisebb körrel és ✠ LA | DI | SL | AI.
317. Av. Gyöngykörben talapzaton álló kettős kereszt, körül: REX LADISLAI. Rev. Liliumokkal díszített trónon szemben ülő király, jobbában kereszt aranyalma, befelé hajtott baljában lilimos kormánypálcza.
318. Av. mint 317., értelmetlen körirattal. Rev. Két csúcsos süvegű fő, közbül kettős kereszt és bástya, két-két pont között.
319. Av. Szembenéző két koronás fő, közbül karika, alattuk lilium, felül ívezeten E—L (Elisabetha, Ladislaus), az ív belsejében csillag. Rev. mint a 311. sz. a.
320. Av. Két, alul befelé hajló bástya, közbül hatágú csillag s félholdra helyezett lilium, e mellett L—T Rev. Jobbralépő s visszatekintő leopárd.
321. Av. Szembenéző királyi mellkép, jobbában melléhez szorított kampós bot, baljában kereszt, ágain gömböcsökkel. Rev. a 320. sz. Av. ábrázolása.
322. Av. Jobbra lépdelő páva és R · LADISLAI Rev. Jobbra futó leopárd, szája előtt karika, alatta lilium.
323. Av. mint 317., Rev. mint 322.
324. Av. Csőrében liliumot tartó madár, jobbfelé; körül ✠ és LAZLA a betűk között egy-egy liliummal. Rev. Jobbfelé futó csodaállat hosszú ludfejben végződő süveggel.
325. Av. Szembenéző koronás mellkép, körülötte ✠ LAZLA ✠ Rev. mint 329, az állatalak alatt A betű.

326. Av. Kettős gyöngykörben koronás fő, körül: ✠ LADISLAI. Rev. mint 324., 325.
327. mint 326., szabálytalan kísérletszerű veret. Rev. a csodaállat balfelé.
328. Av. Királyi térdkép, fején karimás-kalappal, felemelt jobbában liliom, baljában liliomos kormánypálcza, arcza előtt B. Rev. Kéttornyú templom, közepén keresztos orommal, felül és alul egy-egy karika, oldalt B—C betűk, felettük rövidítő jellel.
329. Av. A 312. sz. éremhez hasonló ívezet alatt két hajadon fő. Rev. Balra tekintő madár. V. ö. IV. Béla 246, 247.
330. Av. Várfal kapuval, bástyával és két oldaltoronyal; a bástya felett kereszt, a tornyokon befelé néző madarak. Rev. Jobbra néző madár.
331. Av. Kéttornyú várfalon királyi térdkép, felemelt karokkal. Rev. Jobbra futó és hátát felgörbítő állat hátraálló nagy fülekkel.
332. Av. Szemben ülő király, jobbán sólyommal. Rev. Jobbra néző, első jobblát felemelő sárkány.
333. Av. Kettős ívezetből kiemelkedő keresztos orom alatt szembenéző koronás fő, oldalt egy-egy rozettal, az íveken szélről bástyatornyok, közbül egy-egy karika. Rev. Farkát befelé hajtó csodaállat hosszú süveggel, alul rozetta.
334. Av. A 333. sz. érem Rev. oldalán leírt állatalak. Rev. Ívezet és tornyok mint 333, de a koronás fő helyett háromlevelű lóher két lomb között.
335. Av. Jobbra lovagló király, hátrafelé tartott kereszttel, ágain gömböcsökkel. Rev. Kettős vonalkörben jobbra lépdelő griff.
336. Av. mint 329. Rev. Kunkorodó farkú sárkány.
337. Ugyanaz, kisebb veret.
338. Av. Vonalkörben érthetetlen körirat, belül emberarcz. Rev. Balra lépő madár (sas) felette kereszt és csillag.
339. Av. Jobbra néző királyi fő, olvashatatlan körirattal. Rev. Karjait szétvető emberi alak, oldalt egy-egy rozettával.
340. Ugyanaz, a rozetták helyett kereszttek.
341. Szemben álló király jobbában liliom kormánypálcza, oldalt B—C, felettük rövidítő jelekkel (?). Rev. Kunkorodott farkú sárkány álló helyzetben, oldalt pontok és rozettek.
342. Av. Koronás királyi fő. Rev. Kentaurus balra.
343. Av. Két torony között kereszt, a felett koronás fő. Rev. A 318. sz. érem Rev.-nek megfelelő ábrázolás, alul kettős kereszt helyett küllős kerék vagy csillag.
344. Av. Két, alul befelé hajló bástyatorony közt kettős kereszt, a felett szembenéző királyi fő. Rev. Koronás fejű szárnyas oroslán.
345. Ugyanaz, kisebb.
346. Ugyanaz, még kisebb veret.

XVIII. sorozat.

A XIII. század folyamán, különösen IV. Béla, V. István és Kún László korában, a politikai összeköttetések folytán is, nagymennyiségű ausztriai kis pénz, ú. n. bécsi fillér özönlött az országba, a mint azt leletek tanúsítják. Ez éremfajok többnyire négy vagy többszögű szabálytalan lapkákra vannak verve s hátlapjukon az üllő nyoma látható (*quadratum incusum*), a mi a Rev. ábrázolást ritkán engedi kellőleg érvényesülni. A II. Endre korától fogva, midőn a képies ábrázolások jelennek meg érmeinken, az Árpádkor végeig gyakorta találkozunk azonos vagy rokon motivumokkal a magyar denárok s a bécsi filléreknek nevezett éremfajokon. E sorozat azonban veret tekintetében is a bécsi fillérekhez csatlakozik. Egész sorozat a bécsi fillérek modorában verve, azok bélyegével s olyan bélyegekkal, melyeknek motivumai magyar érmeknek felelnek meg, szakasztott azonos ábrázolásban, néhány tisztán osztrák motivumú s modorú darabokon pedig a magyar királyok nevével is találkozunk. Kétségtelen, hogy ez éremfajok közös forrásból származnak, vagyis ugyanazon műhely verte, melyből az osztrák veretek kerültek ki. Hol volt ez a verőműhely, arra semmi választ nem adhatunk. (A bécsi fillérekről lásd: Luschin v. Ebengreuth tanulmányát a bécsi Numism. Zeitschr. 1874—75. évf. A rokon magyar veretekről; Pósta Béla értékezését: Hazai érmészetünk s a bécsi denárok. Archaeol. Értesítő 1885. évi folyamában.)

Maguk a kérdéses érmek a következők:

347. Av. Zászlós, emberarcú «Agnus Dei». Rev. Lombkoszorúban ♁ alakú jegy. Az Av. ábrázolás a Luschin tanulmányában V. tábla. 239. sz. speciessel azonos, a Rev. IV. Béla 241., 242. számú érmén is látható (koszorú), a középső jegy a 244. szám a. leírt érem pénzverőjegyének felel meg. Szabálytalan négyszögű, egyik oldalon bevájt szélű példány.
348. Ugyanaz, kerek lapon verve.
349. Av. Sima arcú koronás emberfő, két oldalt fürtökkel. Luschin VII. 133. Rev. mint a két előbbi számon.
350. Av. A fent leírt lombkoszorú s a benne foglalt pénzverőjegy IV. Béla 241. érme előlapjának mása. Rev. Két függőlegesen felezett heraldikai madáralak. V. ö. Luschin: Tab. III. 201., 202.
351. Av. Szembenéző királyi mellkép, felemelt karokkal. Rev. Két befelé forduló s egymásra néző madár, középen S betűvel; körül kettős vonalkörben: ✠ REX STEPHANVS. V. ö. V. István 297. sz.
352. Av. Az előbbi faj Rev. bélyege gyengébb veretben. Rev. A 350. sz. érmen látható kettős madáralak változata.
353. Av. Fa mellett (?) balra ugró kutya. Luschin: Tab. VII. 148. Rev. Vonalkörben: · EX · LADIS . . . . . képverete kivehetetlen.
354. Av. Heraldikai lilium, körülötte: REX LADILL · A · A · Rev. Szárnyait kiterjesztő félsas, feje fölött félholdban hatágú csillag.

Ezekon kívül két éremfajnak kell még e sorozat végén helyt adnunk: V. István styriai király denárainak. Mindkettő styriai veretnek látszik s a király 301., 303., 305. 307. sz. magyar veretű érmeihez áll legközelebb.

355. Av. Széles keretben két bástyatorony közt, szembenéző királyi mellkép, körül: ✱ REX STHEPHNVS. Rev. Az előlap nyomai. Bracteát-szerű veret.
356. Av. Kettős gyöngy- és vonalkörben koronás fő szemközt, felette lilium, melynek szára kétfelé válik s mindkét oldalán ív alatt hajlik az érem belső keretéig; az így támadt két oldalmezőben kissé ferdén álló címertpaizsok, a jobboldaliban a magyar kettős kereszt, a másikban Gutkeled nembeli István bán, Dragun fia, országbíró és nádor, mint Styria kormányzójának családi címere. Rev. Szembenéző heraldikai sas, keretén keresztképek nyomával.

XIX. sorozat.

III. Endre alatt (1290—1301) vert éremfajok. Gyakori a címertmotivum, koronás M betűből kiemelkedő kereszt, alkalmasint a király anyjára, Morosini Tomasinára vonatkozó jelvény, Szent Márk oroszlánja pedig velencei származásának emléke; gyakori a patriarchális kereszt paizsban s a nélkül. A királyal az Árpádok egyenes férfiága kihalt, de két leányági rokon a cseh Venczel (1301—1305) s a bajor Otto (1305—1307) követik a magyar trónon. Ezeknek érmeit is e sorozathoz kell még számitanunk, mert az árpádkori valuta-rendszerbe tartoznak, s veretük technikája és motívumaik szerint is e korszak típusát viselik magukon. Ezekkel az árpádházi királyok háromszázados érmészete bezárul. Meg kell itt még jegyezni, hogy a Venczelnek tulajdonított érmek mind iratlanok, de Jankovich Miklós véleményét (Tudományos Gyűjt. 1827. VII. 42—68.), hogy t. i. ez érmek a nevezett királynak tulajdoníthatók, támogatta az a körülmény, hogy a Szent-Gellért-hegy tövében 1827-ben talált nagy leletben, mely 2800 darabból állott, néhány IV. Béla, IV. László és III. Endre-féle denáron kívül csupán az alább 382—386. szám alatt leírt éremfajok voltak, velük 240 darab prágai garassal II. (IV.) Venczel cseh király, királyunk atyjának nevével.

III. Endre érmei:

357. Av. Kettős gyöngykörben: ✱ REX ANDREAS, belül szembenéző koronás fő. Rev. fodros kendővel bekötött női fej.
358. Av. Az előbbihez hasonló, de a középén királyi mellkép a szokásos attributumokkal. Rev. Koronás M betűből kiemelkedő kereszt, oldalt egy-egy befelé néző koronás fővel.

359. Av. Az előbbi faj Rev. képverete. Rev. Jobbfelé lépő harpia.
360. Av. Félholdon álló kereszt, karjai alatt karikával, oldalt egy-egy szembenézõ koronás fő. Rev. Balra ugró párducz.
361. Ugyanaz, kisebb veret.
362. Av. Gyöngykörben jobbra néző koronás fő. Rev. Szent Márk oroszánja.
363. Av. Szemben álló király, jobbájában egyenes kard, balja paizson a patriarchális kereszttel. Rev. Szent Márk oroszánja.
364. Av. Szembenézõ királyi mellkép, oldalt X — R. Rev. Husvétii bárány balra, zászlós kereszttel, a zászló alatt csillag.
365. Av. Gyöngykörben trónon ülõ király, jobbájában kereszt aranyalma, baljában egyenes kard. Rev. Husvétii bárány jobbra.
366. Av. Királyi mellkép, melléhez emelt jobbájában az aranyalma, baljában lilomos kormánypálca; a király feje mellett jobbra X . Rev. Husvétii bárány elõteste lábával tartott zászlós kereszttel, alul karikák.
367. Mint 366., de az X helyett karika. Rev. jegyek nélkül.
368. Av. Szembenézõ királyi mellkép, rézsút tartott karddal és kormánypálczával. Rev. Husvétii bárány jobbra.
369. Av. mint az előbbi érmen. Rev. Jobbra lépdelõ szarvas, alatta kis kereszt.
370. Av. mint előbb. Rev. Hármás bástyatorony, alul a nyílásban s a két oldaltorony felett egy-egy rozetta.
371. Av. mint 362. Rev. Elefánt, hátán hadi sátor.
372. Av. Szembenézõ koronás fő, oldalt X — D. Rev. Málnagally levelekkel s lefüggõ gyümölcsökkel.
373. Av. mint 372., de betűk nélkül. Rev. Kettős kereszt, karjai közt félhold és csillag alul karikákkal.
374. Av. Gyöngykörben két behajló hosszúsárú levél közt nagyobb koronás M betű (Morosini). Rev. Koronából kiemelkedõ kettős kereszt, végein apró pontokkal, karjai közt karikákkal.
375. Av. mint 374. Rev. Kettős kereszt talapzaton, mellékjelek nélkül.
376. Av. Trónon ülõ király, az ülés oldalain karikák, a király jobbkezében kereszt aranyalma, baljában lilomos kormánypálca. Rev. Csúcsos paizsban talapzaton álló kettős kereszt.
377. Av. Királyi mellkép. (V. ö. Kún László 313. sz.) Rev. Czímerpaizs mint előbb.
378. Av. Királyi fő mint 362. stb. Rev. Jobbra néző heraldikai sas.
379. Av. Trónon ülõ király, jobbájában keresztke, baljában kormánypálca, a trón karjai madárfejekben végzõdnek. Rev. Gyöngykörre fektetett nagy kereszt, szélrõl A | N | R | D.

380. Av. Balfelé lépdelő lovas, felemelt jobbkezeében kard. Rev. Hármass ívben végződő kereszt egy-egy ponttal s a kereszt karjaiban kisebb keresztkéekkel.
381. Av. Liliomos végű kereszt, karjaiban: Ω | R | V | X. Rev. Tornasisaknak látszó ábrázolás.

Venczel érmei:

382. Av. Gyengén szemesézett körben lovon ülő király, balra, jobbában hegyes kard. Rev. Kiterjesztett szárnyú álló sas jobbra.
383. Av. Trónon ülő király, jobbában liliomos kormánypálca, baljában aranyalma kettős kereszttel. Rev. Harpia.
384. Av. mint előbb. Rev. Emberi arc, levelekből alkotott keretbe foglalva.
385. Av. A király térdképe, mellére hajtott jobbában egyenes kard, baljában kereszt.
386. Av. Koronás fő, szemközt. Rev. Évet, előtte gömböcs.

Ottó érme :

387. Az kettős vonalkörben: REG OTTONIS; közepén liliomos nyílt korona. Rev. Két kifelé álló, de visszanzó madáralak.

Megjegyzés. Az éremrajzok nagyobb része Weszerle táblái után készült, az ott hiányzó fajok rajzait az «Archeologiai Értesítő»-ből s más szakfolyóiratok s munkákból vettük át.

I. SOROZAT.

Előlapon a király neve. Hátl. Regia Civitas, Pannonia, Pannoneia. Mindkét oldalon egyenkarú kereszt, sarkaiban rendszerint egy-egy háromszöggel.

I. István 1000—38.

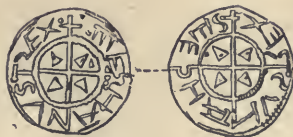
1

2

3

4

I. István (egykorú utánpótlások).

5

6

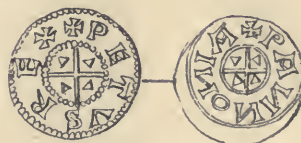

7

Péter 1038—41. ismét 1044—46.

8

9

Aba Sámuel 1041—1044.

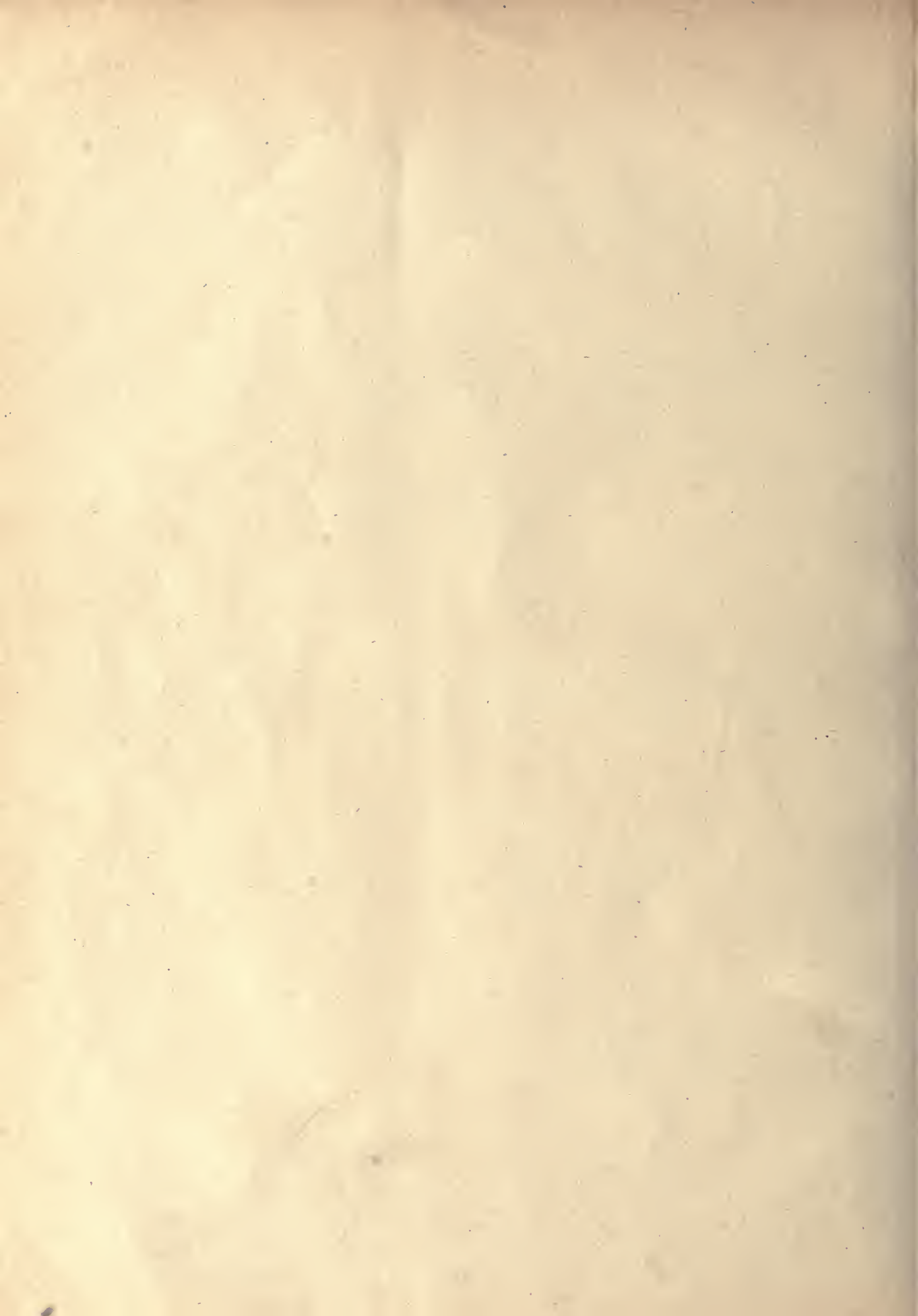

10

I. Endre 1046—1061.

11

II. SOROZAT.

Előlapon a király neve vagy képe, hátl. Pannonia, Pannoneia, Panonia ter(r)a, Pannonai vagy Moneta. Előlapon a kereszt sarkaiban, vagy a király képe mellett változó jegyek.

I. Endre 1046—1061.

12

13

14

I. Béla (vezér) 1048—1060.

15

16

17

18

I. Béla (király) 1060—1063.

I. Béla (egykorú) utánzat.

Salamon 1063—1064.

19

20

21

22

I. Géza (vezér) 1064—1074.

I. Géza (király) 1074—1077.

I. László 1077—1095.

23

24

25

III. SOROZAT.

Előlapon a király neve, közepén változó ábrázolás. Hátl. ✚ LADISLAVSRE. Jegyek az előlapi köriratban.

I. László 1077—1095.

26

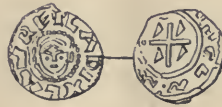
27

28

29

30

31

32

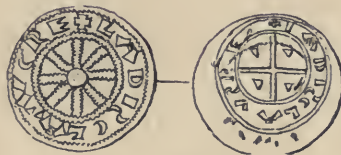
33

34

35

36

37

Kálmán 1095—1114.

38

II. István 1114—1131.

39

IV. SOROZAT.

Kisebb fajok. Előlapon a király neve, középen változó ábrázolás. Hátl. Szt. László neve, vagy azzal jelző vonások. Jegyek az előlapon.

Kálmán 1095—1114.

40

41

42

43

44

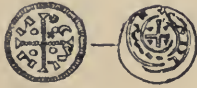
45

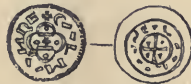
46

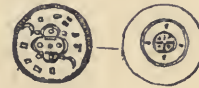
47

48

49

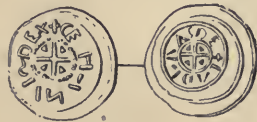

50

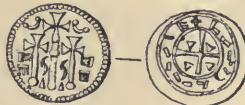
II. István 1114—1131.

51

52

53

54

55

56

II. Béla 1131—1141.

57

58

59

60

61

II. Géza 1141—1161.

62

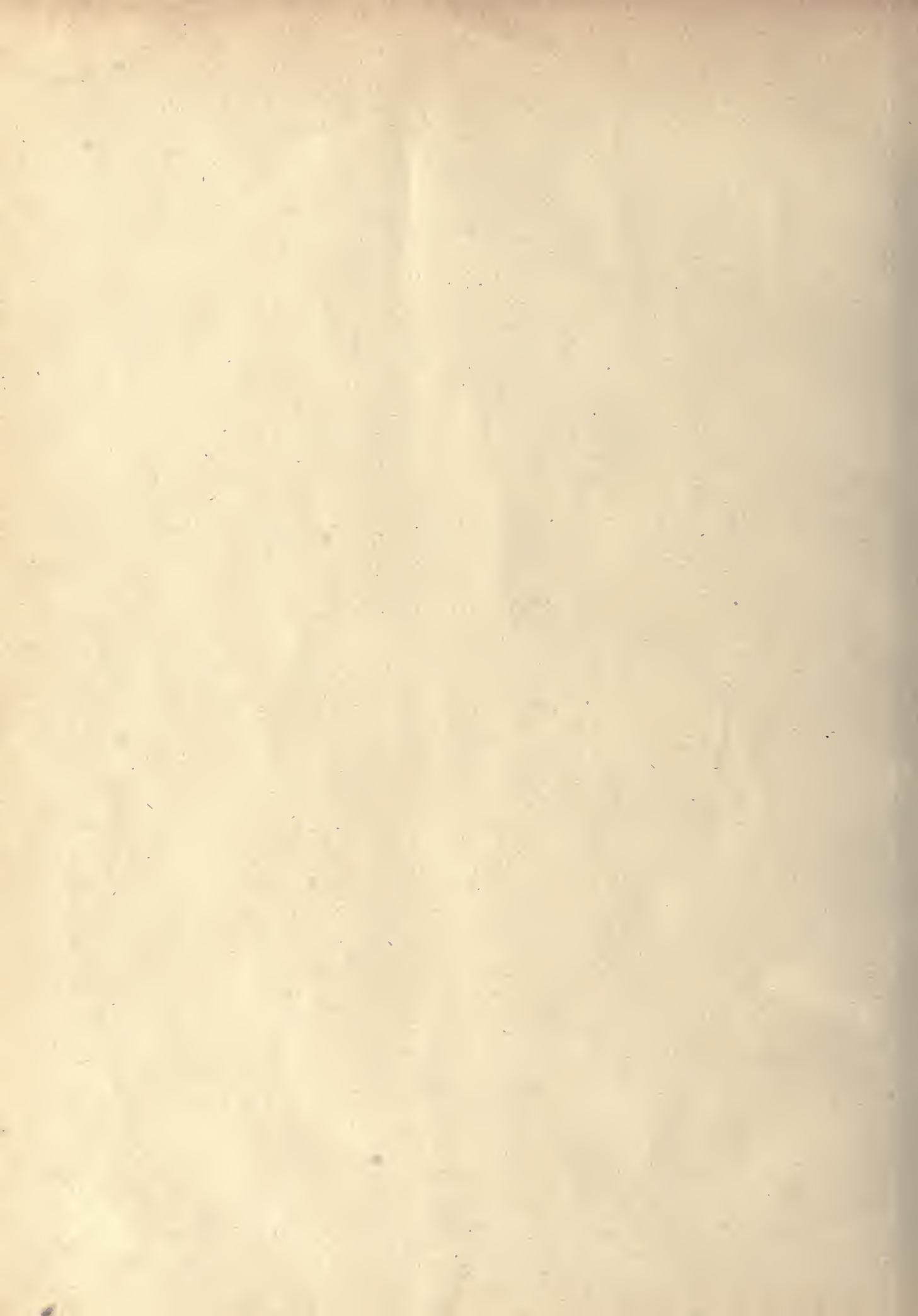

63

64

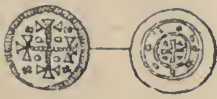
Bracteát. Kálmán? II. Béla?

V. SOROZAT.

Kisebb fajok. Az előbbi sorozattal egykorú veretek, a király neve nélkül.

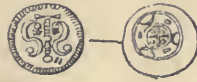
Kálmán (1095—1113.) *II. István* (1114—1131.) *II. Béla* (1131—1141.) *II. Géza* (1141—1161).

65

66

67

68

69

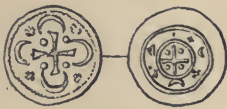
70

71

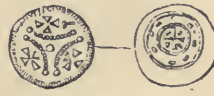
72

73

74

75

76

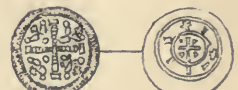
77

78

79

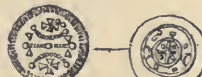
80

81

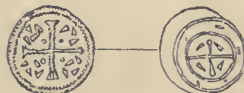
82

83

84

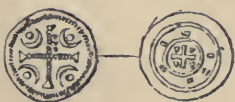

85

86

Az V. sorozathoz csatlakozó éremfajok, eltérő hátlappal.

87

88

89

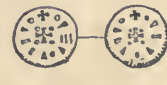
90

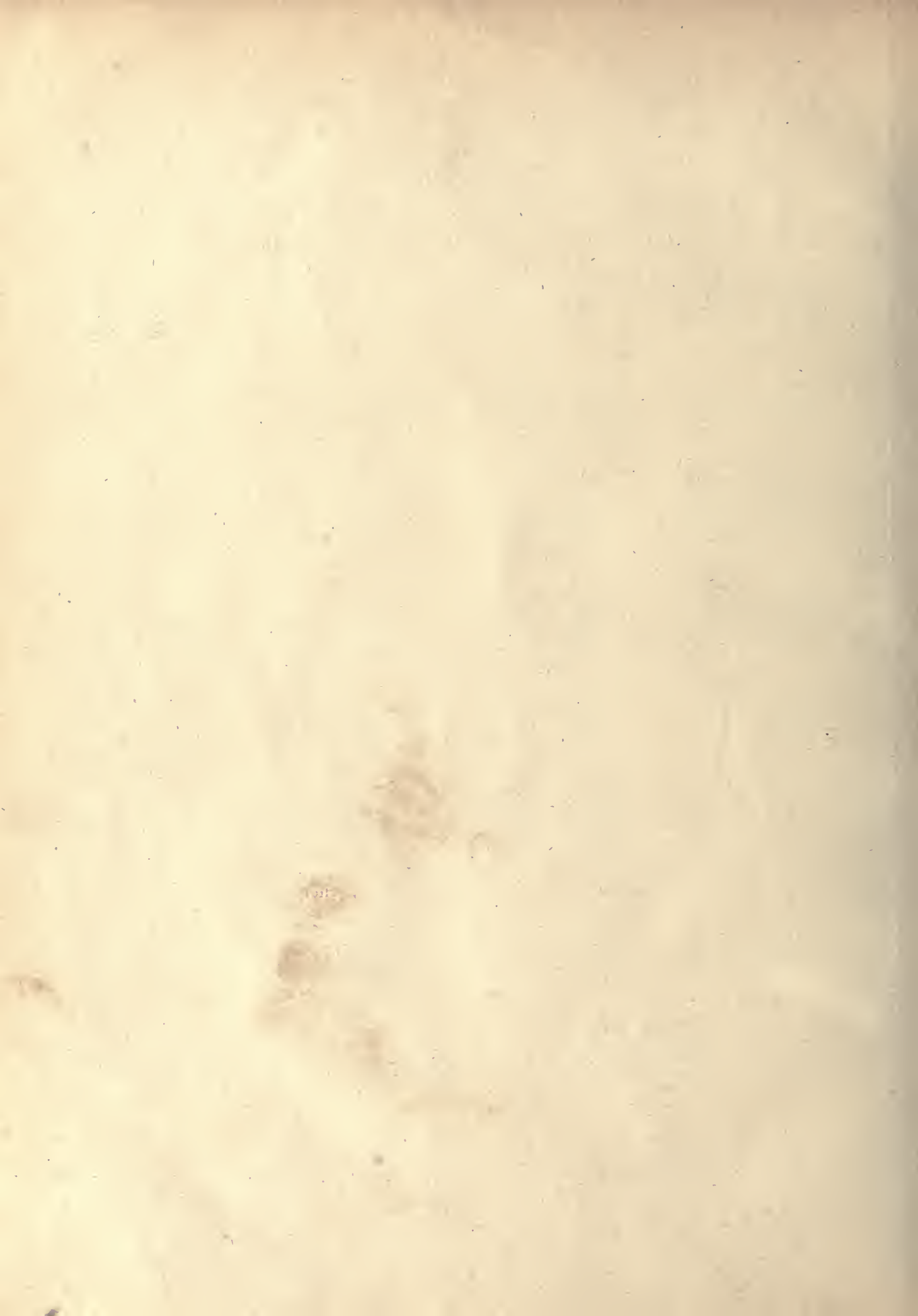
91

92

93

VI. SOROZAT.

II. László 1161—1162.

94

95

96

97

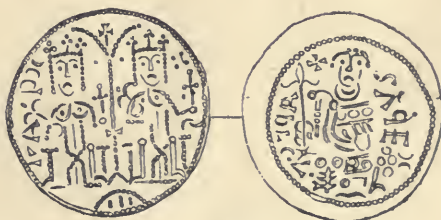
VII. SOROZAT.

Byzanti modorú s arab feliratot utánzó rézpénzek, Arany triens (102).

IV. István 1162—1163.

98

99

100

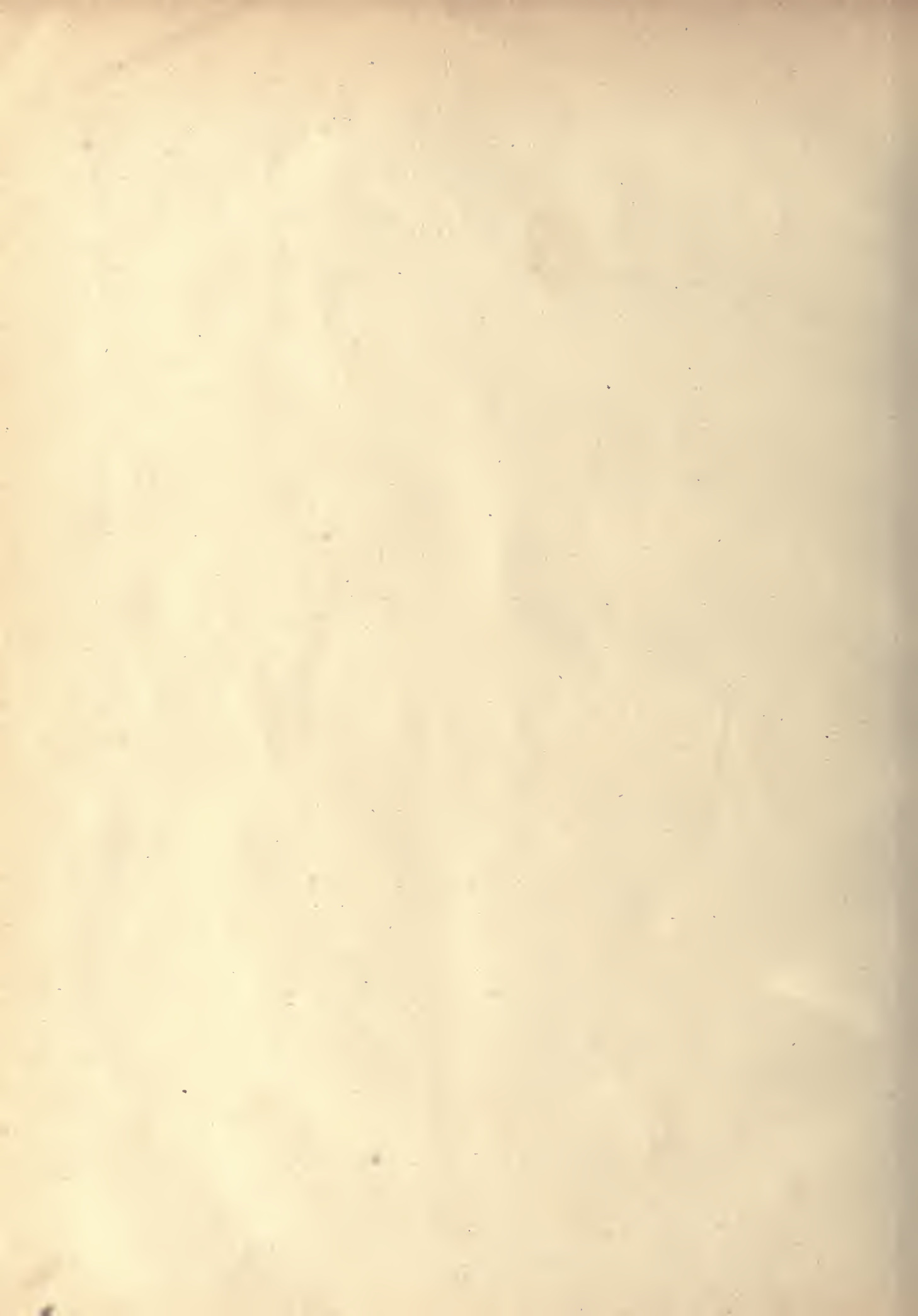
101

102

103

VIII. SOROZAT.

Az utóbbi sorozattal rokon veretű ezüst éremfajok.

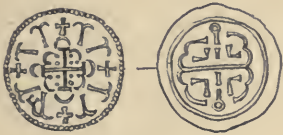
104

105

106

107

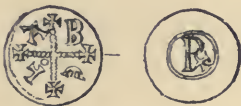
108

109

IX. SOROZAT.

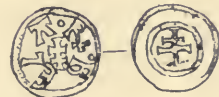
Vékony lapra vert, finomabb vésetű éremfajok. (Lásd VIII. sor.)

III. Béla 1173—1196.

110

111

112

Imre 1196—1204.

113

114

II. Endre 1205—1235.

115

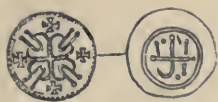

116

X. SOROZAT.

a) Mohamedán írással s abból fejlett ornamentikával.

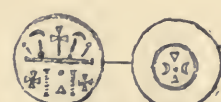
117

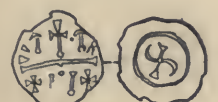
118

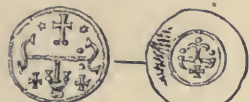
119

120

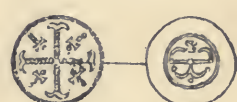
121

122

123

124

125

126

b) A kettős kereszttel.

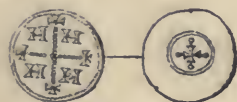

127

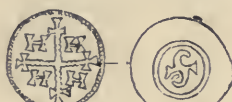

128

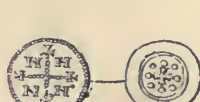
c) Egyes betűkkel, vagy betűk nélkül.

129

130

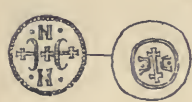
131

132

133

134

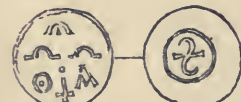
135

136

137

138

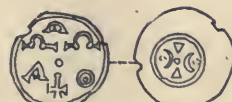
139

140

141

142

143

X. SOROZAT (folytatás).

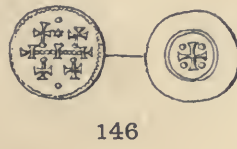
d) Csak ornamentális alakokkal.

144

145

146

147

148

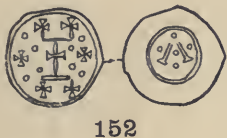
149

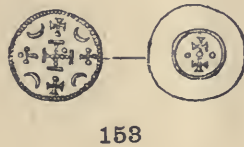
150

151

152

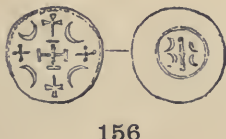
153

154

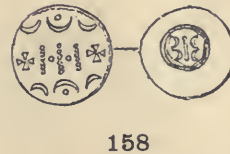
155

156

157

158

159

160

161

e) E sorozatba tartozó obulusok.

162

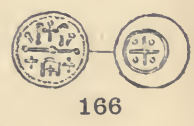
163

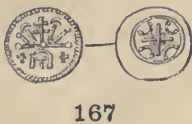
164

165

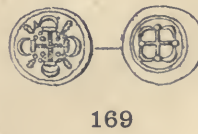
166

167

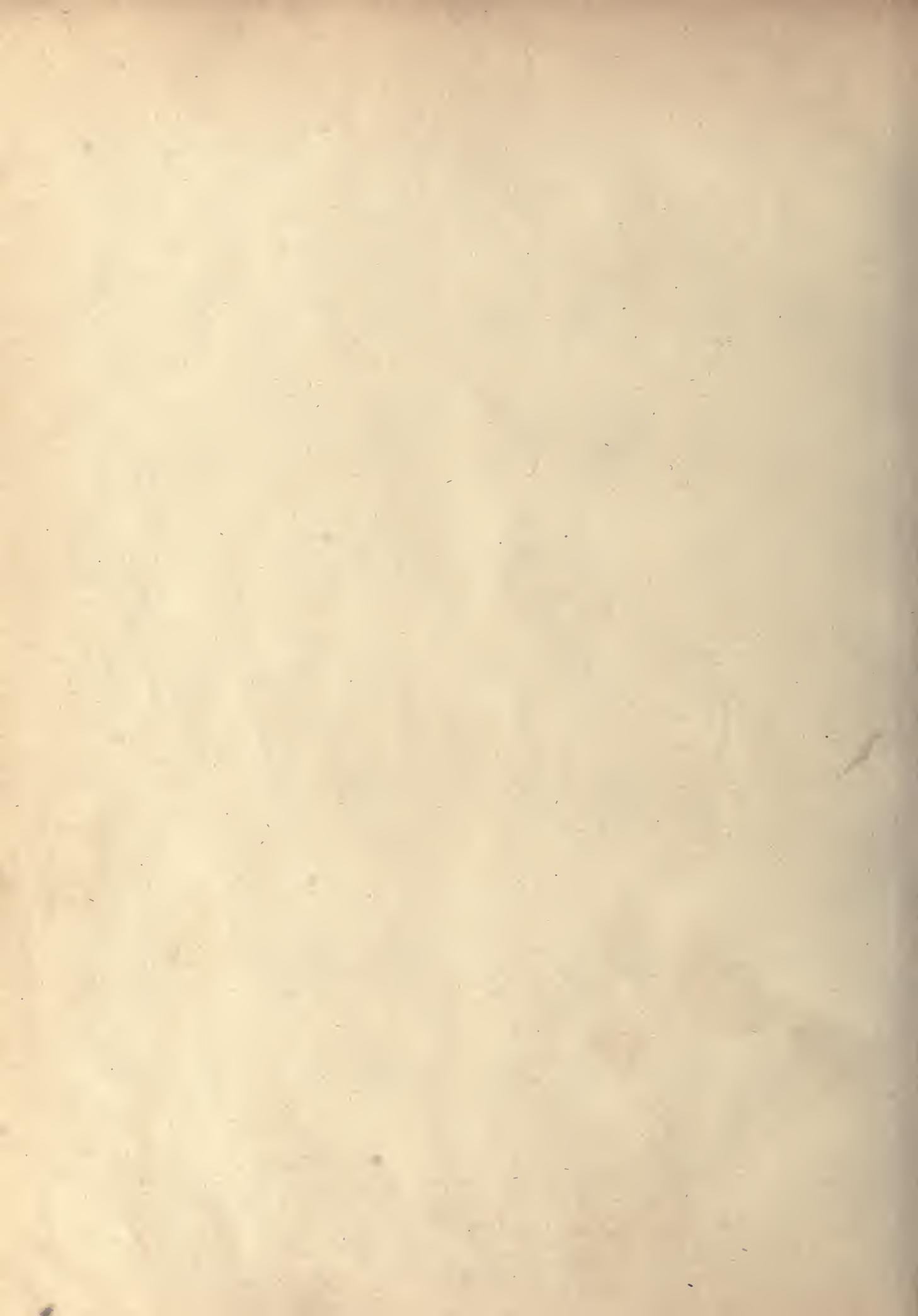
168

169

170

XI. SOROZAT.

Tárgyak, épületek, királyi fők, kettős keresztből alkotott ábrázolások, a király nevével vagy anélkül. A király fején byzanti alakú korona.

II. Endre 1205—1235.

171

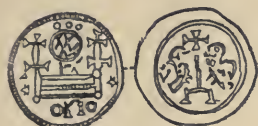
172

173

174

175

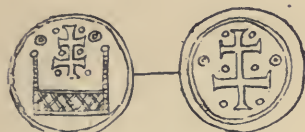
176

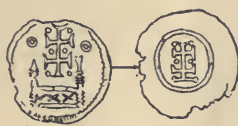
177

178

179

180

181

182

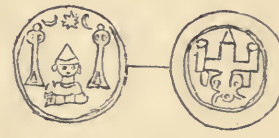
183

184

185

186

187

188

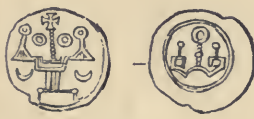
189

190

191

192

193

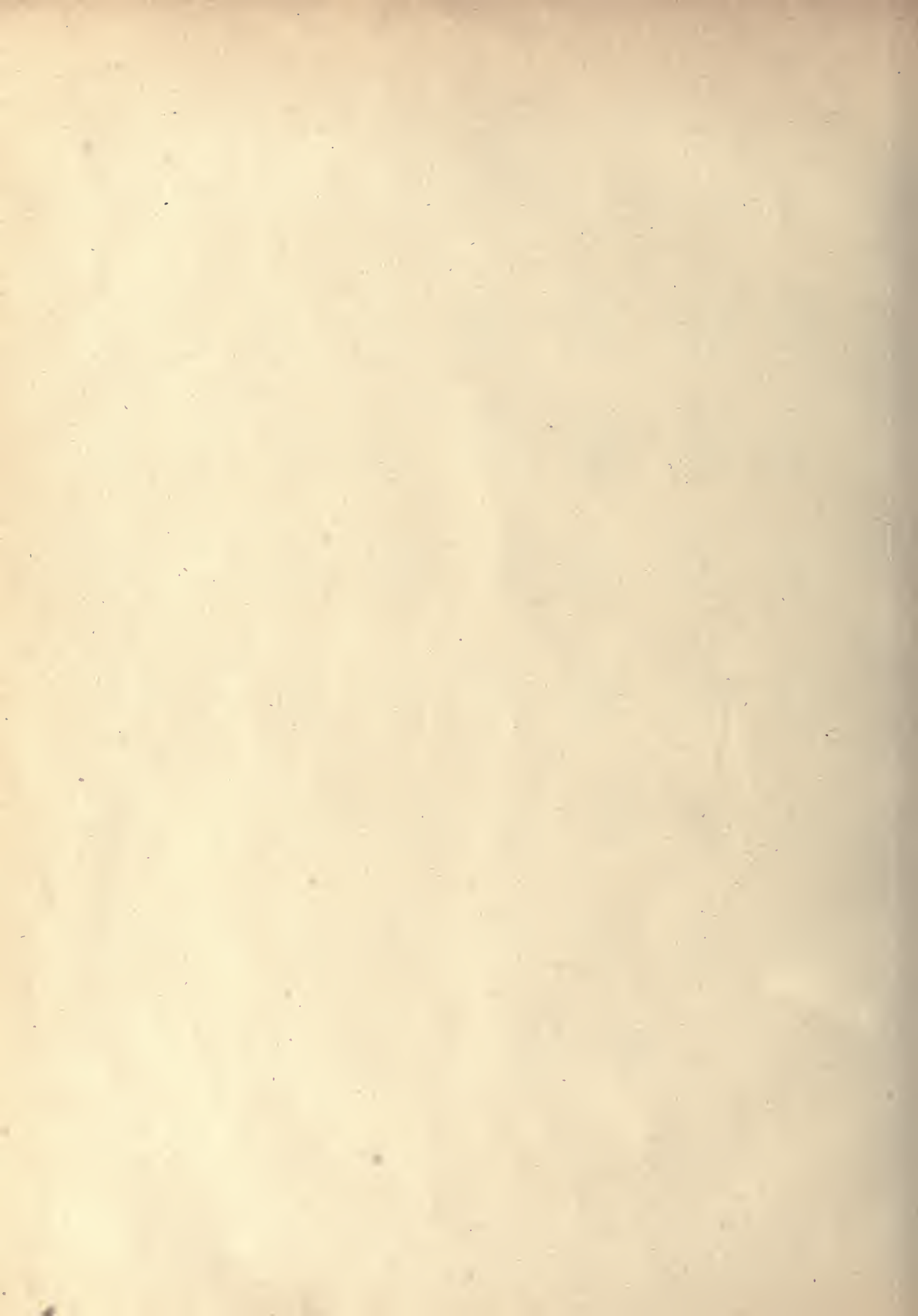
194

195

196

XII. SOROZAT.

Mint előbb, fejlettebb technika. A király fején byzanti korona. Magyarország címere (pólyák).

II. Endre (1205–1235).

197

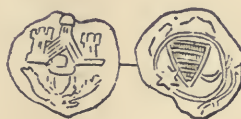
198

199

200

201

202

203

204

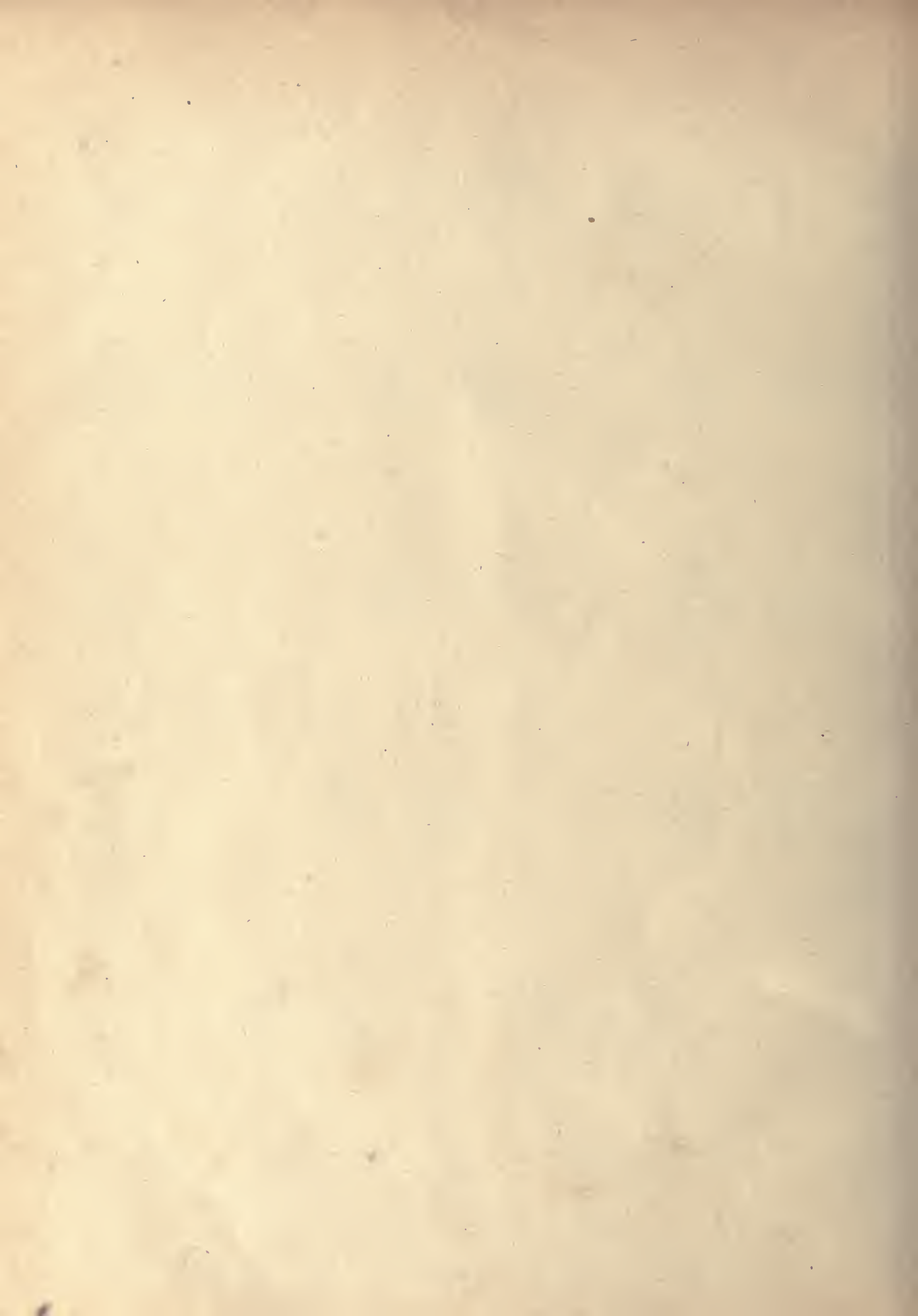
205

206

207

XIII. SOROZAT.

Íratlan éremfajok, királyi fők, ékítmények, állat- s ornamentális alakok.

II. Endre (1205—1235.)

208

209

210

211

212

213

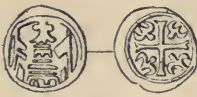
214

215

216

217

218

219

220

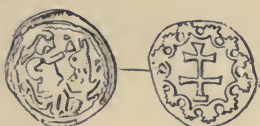
221

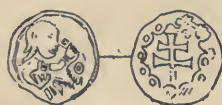
222

223

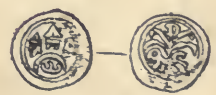
224

225

226

227

XIV. SOROZAT.

A király neve s képe, címerek, állatalakok.

IV. Béla (1235—1270).

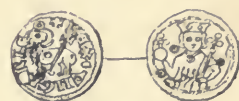
228

229

230

231

232

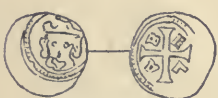
233

234

235

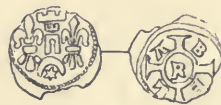
236

237

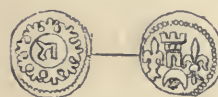
238

239

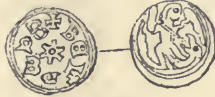
240

241

242

243

244

245

246

247

248

249

250

251

252

253

254

255

256

257

258

259

260

261

262

263

264

265

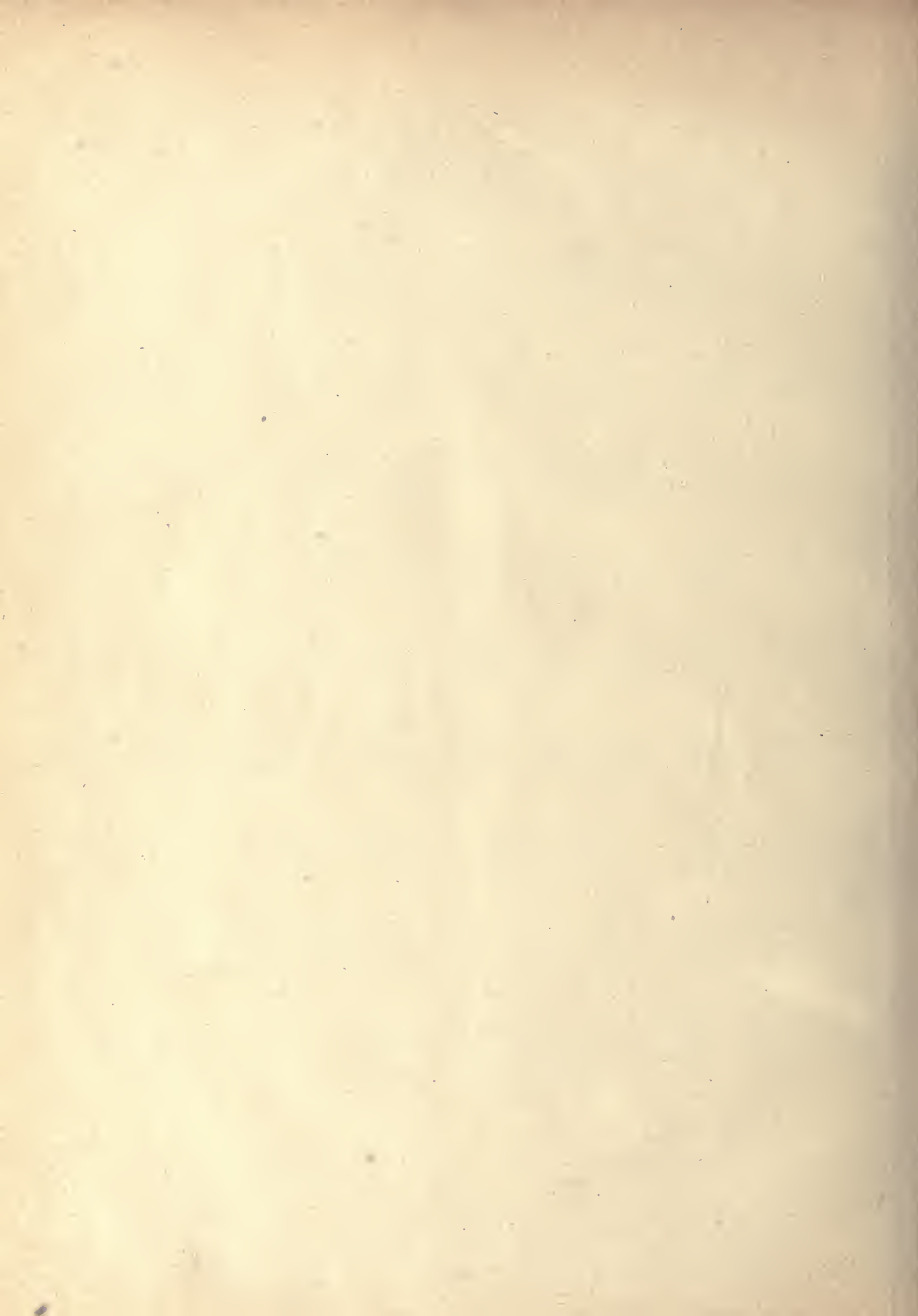
266

267

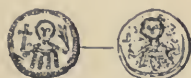

268

XV. SOROZAT.

Bracteátok: IV. Béla (1225—1270).

269

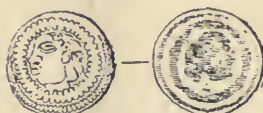
270

271

272

273

274

275

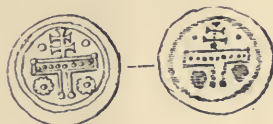
276

277

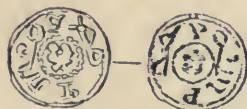
278

279

280

281

282

283

XVI. SOROZAT.

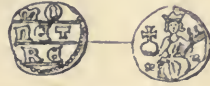
V. István (1270—1272).

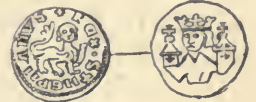
284

285

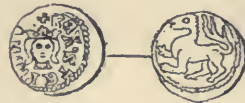
286

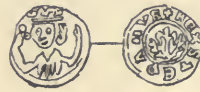
287

288

289

290

291

292

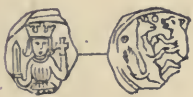
293

294

295

296

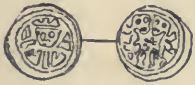
297

298

299

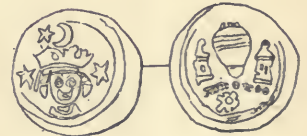
300

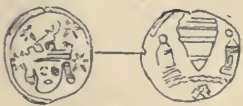
301

302

303

304

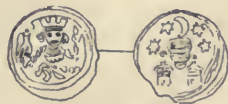
305

306

307

308

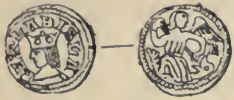

309

XVII. SOROZAT.

IV. Kún László (1272—1290).

310

311

312

313

314

315

316

317

318

319

320

321

322

323

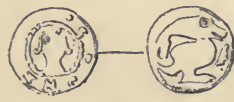
324

325

326

327

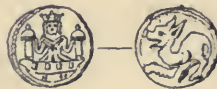
328

329

330

331

332

333

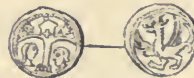
334

335

336

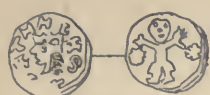

337

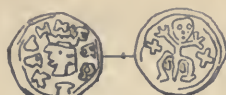

338

839

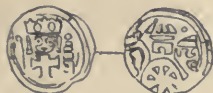
840

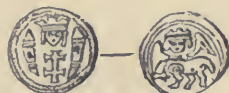
841

842

843

844

845

846

XVIII. SOROZAT.

a) Bécsi fillérekkel rokon magyar veretek.

IV. Béla, V. István és Kún László kora.

847

848

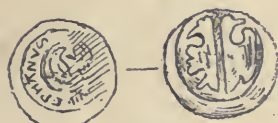
849

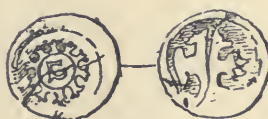
850

851

852

853

854

b) Styria számára vert magyar pénzek.

V. István kora.

855

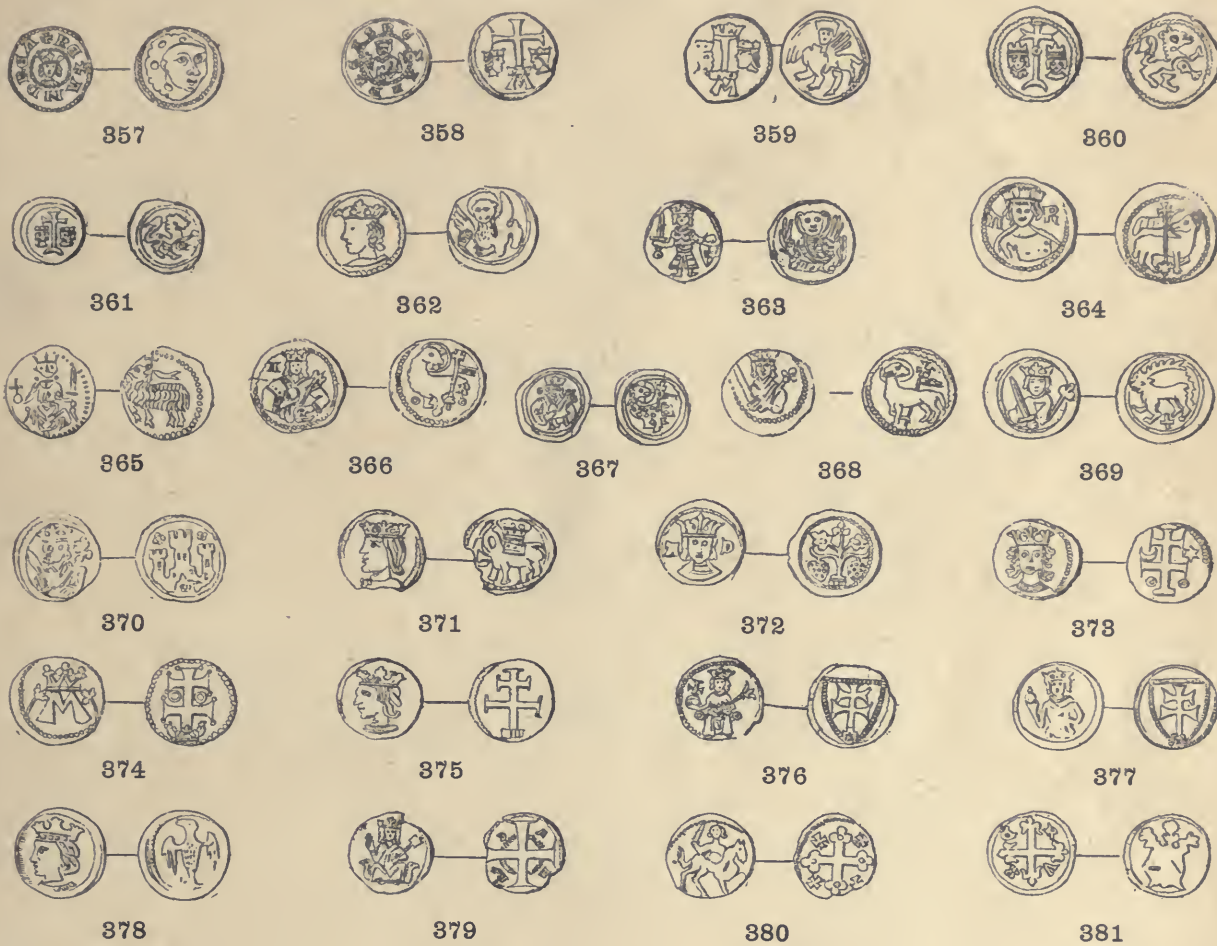

856

XIX. SOROZAT.

III. Endre (1290—1301).

Venczel (1301—1305).

Ottó (1305—1307).

PÓTLÉK
A
CORPUS NUMMORUM HUNGARIAE
MAGYAR EGYETEMES ÉREMTÁR
I. FÜZETÉHEZ.

ÁRPÁDHÁZI KIRÁLYOK PÉNZEI.

IRTA:

DR. ZIMMERMANN LAJOS.

BUDAPEST, 1907.

HORNYÁNSZKY VIKTOR CSÁSZÁRI ÉS KIRÁLYI UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA

Rupp művének s Weszerle érmészeti tábláinak megjelenése után a numizmatikai irodalom terén hazánkban évtizedeken át az Archaeologiai Értesítőben meg-megjelenő numizmatikai közleményeken kívül jóformán más működést észlelni sem lehetett, míg az éremgyűjtők s az érmeikkel tudományosan is foglalkozók igaz örömére megjelent 1898-ban dr. Réthy Lászlónak, Corpus Nummorum Hungariae című műve, illetve annak az Árpád-házi királyok pénzeit tartalmazó s egyelőre csak típusokat nyújtó első füzeté. E füzetnek megjelenésével alkalom nyílt arra, hogy az érdeklődők a már elavult s nehezen megszerezhető művekkel szemben egy modern s kritikai alpra fektetett munkában keressenek s leljenek utasítást a hazai érmészettel való foglalkozásra s nem túlzunk, midőn azt állítjuk, hogy a numizmatikának hazánkban az utolsó években észlelt nagyfokú fejlődése, egy a numizmatikával tudományosan foglalkozó társulat s egy kizárólag éremtudománnyal foglalkozó folyóirat megalapításának első impulzusát a C. N. H. első füzetének megjelenésében kell keresnünk.

Az érdeklődők óhaja természetesen ezen első füzet megjelenésével még távolról sem talált teljes kielégítésre s az anyaggyűjtés nagy és fáradságos munkáját nem ismerő közönségünk türelmetlenül követelte a vegyesházi királyok érmeit tartalmazó második füzetet. Hogy a C. N. H. érdemes szerzője ezen óhajnak minél előbb megfelelhessen, teljes erejét a vegyesházi pénzekre vonatkozó igen nagy anyag összegyűjtésére, rendezésére s feldolgozására kellett fordítania, minélfogva az első füzet fejlesztésére s kiegészítésére időt már nem szentelhetett. Midőn azonban éppen ezen első füzet megjelenésével járó nagyfokú fellendülés újabb és újabb anyagot hozott felszínre, midőn az eddig elrejtve maradt gyűjtemények, majd újabb leletek ontani kezdték a „kiadatlan“ kincseket s ezek ismertetése s közzététele, az első füzet pótlása szükségesnek mutatkozott, dr. Réthy László bizalma folytán én jutottam azon kitüntető megbízatáshoz, hogy az Árpád-házi királyok pénzei terén összegyűjtött s részben már közzétett¹ anyagomat egy rendszeresebb egészbe öntve a C. N. H. első füzetének pótlékeként megírhattam.

E pótlékban 57 éremmel egészítem ki az első füzetet és pedig legnagyobbbrészt a C. N. H. megjelenése óta ismeretessé vált egészen új éremfajokkal, vagy a már

¹ Numizmatikai Közlöny II. évfolyam (1903.) 25. oldal: „Árpádházi magyar pénzek“, egy képes táblán 27 érem rajzával; — Num. Közl. III. évf. (1904.) 38. oldal: „Árpádházi magyar pénzek II. közlemény“ 3 éremábrával.

ismert és közzétett éremfajok oly jellegzetes változataival, hogy azokat mint alfajokat e pótlékba felvenni el nem mulaszthattam. Ezen érmelek leírását a következőkben adom:

1. A C. N. H. első füzetének I. sorozatába tartozó denár; a C. N. H. 1. előlapjával és a 3. számú hátlapjával bíró I. István denár a Magyar Nemzeti Múzeumban.

Av. Kettős szemcsés körben egyenkarú kereszt, ágai a legendakezdő keresztkével s a körirat egyes betűivel kapcsolódnak; a kereszt sarkaiban egy-egy háromszögű ék; körirat: ✦ STEPHANVS · REX · Rev. Egyenkarú kereszt, mint az előlapon, de annak sarkaiban háromszögek helyett egy-egy levélalakú jegy; körirat: ✦ REGIACIVITAS ✦

2. A C. N. H. IV. sorozatába tartozó Kálmán királynak tulajdonított pénz, melynek előlapja a C. N. H. 50. számú darabbal azonos, hátlapján a kereszt sarkaiban ékek helyett pontok. Igen sok gyűjteményben előfordul, sőt gyakoribb az ékekkel díszített C. N. H. 50. számú darabnál.

Av. Gyöngykörben értelmetlen felírás pontokból és vonalkákból alkotva, belül négy felholdba foglalt kereszt, vonások és pontokból képzett diszitmény. Rev. Kettős vonalkörben vonalkák, középen kereszt, sarkaiban pontocskák.

3. A C. N. H. IV. sorozatába tartozó pénz; a C. N. H. 51. számú II. István-féle denárnak változata. Kiadatott első ízben Ruppnál 300. szám alatt, majd a Numizmatikai Közlöny II. évfolyamában (25. oldal) dr. Zimmermann Lajos „Árpád-házi magyar pénzek“ című közleményében és az ahhoz mellékelte képes táblán 1. szám alatt. Több gyűjteményben előforduló darab.

Av. Kettős gyöngykörben ✦ STEPHANVS REX. Középen kereszt, mely felül a legendakezdő keresztkével, oldalt az R betű szárával kapcsolódik, karjai közt négy ék. Rev. Kettős vk. vonalkák, keresztkek és félholdakból alkotott értelmetlen legenda, melyen belül keresztke, sarkaiban négy ékkel.

4. A C. N. H. IV. sorozatába tartozó II. Béla denár; a C. N. H. 59. számú darab változata a M. N. M.

Av. Reczés körben háromszögalakú koronás fő körirat: REX BELA. Rev. Kettős vk., közepén keresztke, a vk. közti felírás és a kereszt sarkaiban az ékek hiányoznak.

5. A C. N. H. V. sorozatába (Kálmán, II. István, II. Béla, II. Géza kora) tartozó csegely. Úgy az elő- mint hátlap megegyez a C. N. H. 65. számú darabbal. M. N. M. gyűjteménye.

Av. Reczés körben, végein tetézett egyenkarú kereszt, közbül négy apróbb kereszt, belül egy-egy pont. Rev. Kettős vk. vonalkák, középen kereszt, sarkaiban ékecskék.

6. A C. N. H. V. sorozatába tartozó a 65. szám alatt kiadott denár előlapjával s ugyanazon sorozat 88. számú denárjának hátlapjával bíró újabb változat Sziklay Jenő gyűjteménye útján a M. N. M. Közölve a Numizm. Közlöny. III. évfolyamának 38. oldalán 1. szám alatt.

Av. Reczés körben, végein tetézett egyenkarú kereszt, közbül négy apróbb kereszt, belül egy-egy pont. Rev. Kettős vonalkörben ékecskék, belül egyenkarú kereszt, ékek nélkül.

7. A C. N. H. V. sorozatába tartozó pénz Jeszenszky Géza (Patvarócz) és dr. Zimmermann Lajos gyűjteményében. Előlapja teljesen megegyez a C. N. H. 71. számú darabjának előlapjával, hátlapja a 88. sz. alatti hátlapjának felel meg. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 2.)

Av. Reczés körben kereszt négy ponttal, melyet négy befelé forduló félhold és keresztke vesz körül. Rev. Kettős vk. ékecskék, belül egyenkarú kereszt, ékek nélkül.

8. A C. N. H. V. sorozatába tartozó csegely. Úgy elő- mint hátlapja azonos a C. N. H. 74. számú pénz elő- és hátlapjával. A M. N. M. gyűjteményében.

Av. Reczés körben kereszt négy ponttal, körülötte négy kifelé forduló félhold és keresztke. Rev. Kettős vonalkörben vonalkák, közepén keresztke, sarkaiban pontok.

9. A C. N. H. V. sorozatába tartozó csegely. Úgy elő-, mint hátlapja megegyez a C. N. H. 76. sz. a. kiadott pénzzel. — A C. H. N. megjelenését megelőzőleg két helyen publikáltatott. Először a ritkaságánál fogva csaknem ismeretlen Egger-féle „Die Münzen des Königreiches Ungarn“ című s a Wiener Numismatische Monatshefte (1865—67.) mellékleteként kiadott katalogusban (III. tábla, 10. szám), aztán Montenuovo szövegében 49. szám alatt van felemlítve („1 Var. ist eine Klippe.“) (Num. Közl. II. évf. I. tábla 3.)

Av. Reczés körben az érem széléig érő kereszt, ágaiban egy-egy ponttal, ágai közt négy pontból alkotott kifelé forduló félholddal s egy-egy kereszttel. Rev. Kettős vk. vonáskák és keresztke, belül a kereszt sarkaiban négy ékkel.

10. A C. N. H. V. sorozatához tartozó s a 81. sz. a. kiadott pénz előlapjával, de eltérő hátlappal bíró darab Sziklay Jenő gyűjteménye útján a M. N. M. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 4.)

Av. Reczés körben $+ \sim + \sim + \sim + \sim$, közepén gyöngykörbe kerített kereszt, melynek mindegyik karja három, két holdacskaiba foglalt és egymásután hosszába helyezett gömböcskéből van alkotva. Rev. Kettős vk. vonalkák és félholdacska, közepén kereszt, sarkaiban egy-egy a kereszt közepére vízszintesen fekvő pálcácska.

11. A C. N. H. V. sorozatába tartozó denár, melynek elő- mint hátlapja megegyez a C. N. H. 87. számú darabbal, csakhogy a hátlap keresztképezének ágai közt nincsenek ékek. Dr. Zimmermann Lajos gyűjteményében.

Av. Az érem széléig terjedő kereszt, karjai közt egy-egy kifelé hajló félhold, bennök egy-egy ponttal. Rev. Kettős vk. vonalkák, közepén kereszt.

12. A C. N. H. V. sorozatába tartozó darab, mely a C. N. H. szövegében már publikálva van, s mint nem ritka pénz sok gyűjteményben található. Előlapja a C. N. H. 90. számú előlapjával, hátlapja a C. N. H. 88. számú pénzével azonos. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 5.)

Av. Reczés körben kisebb körre fektetett, tetézt végű kereszt, belül pontok, négyszer megszakítva E — — — — Rev. Kettős vk. vonáskák, belül egyenkarú kereszt ékek nélkül.

13. A C. N. H. V. sorozatába tartozó s az előbbivel rokonveretű darab Sziklay Jenő gyűjteménye útján a M. N. M. és dr. Zimmermann Lajos gyűjteményében. Előlapja a C. N. H. 90. előlapjával megegyez. Hátlapja eltérő. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 6.)

Av. Reczés körben kisebb körre fektetett, tetézt végű kereszt, belül pontokkal, négyszer megszakítva E — — — — Rev. Kettős vk. vonáskák, belül két, hegyekkel a közepén érintkező ék, jobbra és balra egy-egy függőleges helyzetű, hegyével lefelé álló ék.

14. A C. N. H. V. sorozatába tartozó újabb species Kováts Ede (Kolozsvár) útján az Erdélyi Nemz. Múzeum gyűjteményében. A C. N. H. 90. sz. alattinak jellegzetes változata, a mennyiben a kereszt sarkában nem pontok, hanem befelé álló ékek vannak. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 7.)

Av. Reczés körben kisebb körre fektetett, tetézt végű kereszt, belül ékekkel.

négyszer megszakítva. E — — — — — Rev Kettős vk. vonáskák s keresztkek, belül egyenkarú kereszt ékekkel.

15. A C. N. H. VII. sorozatába (IV. István) tartozó rézpénz a C. N. H. 98. számú pénznek jellegzetes változata, a mennyiben a hátlap Szűz-Máriájának *bal* kezében van a lilimos kormánypálca, s *jobb* keze hajlik a mellére. A M. N. M. Dr. Konkoly Thege Balázs (Komárom) és dr. Zimmermann Lajos gyűjteményében.

Av. Gyk. kettős trón. egyikén II. Béla, másikán IV. István ülő alakja. Körirat: REX BELA — REX STS. Rev. Lilimos kormánypalcát tartó fénykörös Mária, mellére hajló jobb kezével Jézust (karikákkal jelezve) öleli. Körirat: SANCTA — MARIA.

16. A C. N. H. VII. sorozatába tartozó s az ott kiadott 101. és 103. számú rézpenzeknek kombinációjából származó harmadik (nem számítva a 102. sz. alatt közölt arany példányt) species. Előlapjának a belső gykörben foglalt része teljesen megegyez a C. N. H. 101. számú megfelelő részével, a gykörön kívül eső rész azonban, tehát a középső részt körülövező keret a 103. számú pénz keretének felel meg, fő karakterisztikuma pedig az, hogy a 101. alattira annyira jellemző pénzverőjegyekkel nem bír. Hátlapja megegyez a C. N. H. 101. és 103. pénzek közös hátlapjával. Több gyűjteményben előfordul. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 8.)

Av. Kettős gyk. keleti írást utánzó felirat, középen hasonlóképen. Rev. ugyancsak keleti írást utánzó jelek gyk. belül.

17. A C. N. H. VIII. sorozatába tartozó III. Béla vagy IV. Istvánnak tulajdonított éremfaj. Előlapja megegyez a C. N. H. 107. számú denárral, hátlapja ennél sokkal díszesebb s pontokkal és karikákkal van ékítve. Dr. Zimmermann Lajos gyűjteményében.

Av. Középen nyolcz befelé fordult félholddal körülvett kereszt, karjaiban három-három pont. Kívül négy kisebb kereszt és nyolcz horgonyalakú díszítmény. Rev. Gyk. karikákkal tetézt kereszt, sarkaiban pontokkal, L alakú ékítményekkel, melyeken karikák vannak, ezt lezárja két-két összesen nyolcz félívből alkotott díszítmény.

18. A C. N. H. VIII. sorozatába tartozó III. Béla vagy IV. Istvánnak tulajdonított s a C. N. H. 108. számú éremnek válfajaként jelentkező, de retrográd felírással bíró denár a M. N. M.

Av. ✱ S MARCVS. Középen kereszt négy ponttal. Rev. Horgony alakú díszítmény felette karika s két pont.

19. A C. N. H. IX. sorozatába felvett 111. szám alatti III. Béla-féle denárnak változata s mint ilyen nem vétetett fel a C. N. H.-ba, noha már előzőleg Rupp 107., Weszerle XIII. 3., Széchenyi Tab. 2. XI. 2, Mont. 83. publikáltatott s több gyűjteményben található. Előlapja azonos a C. N. H. 111. számú előlapjával, hátlapja megfordított képet mutat s a C. N. H. 110. szám alatti hátlapjának felel meg. Több gyűjteményben található. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 9.)

Av. Gyk. a király neve BE · L $\bar{\Lambda}$ vízirányosan, felül és alul horgonyalakú jegyek, pontok közt. Rev. Rx betűkből összeállított monogramm.

20. A C. N. H. IX. sorozatába tartozó s a C. N. H. megjelenése óta napfényre került III. Béla-féle denár. Ezen újabb speciést dr. Réthy László egy a M. N. M. birtokában levő gödöllői leletben talált három darabkából állította össze s rekonstruált rajzát Forster Gyula: III. Béla magyar király emlékezete 1900. című művében publikálta. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 10.)

Av. Gyk. BELA REX · körirat, belül kisebb gyk. egyenszárú kereszt karjai közt egy-egy pont Rev. Kettős keresztszerű díszítmény, oldalt egy-egy T betűvel (tertius?).

21. A C. N. H. IX. sorozatába tartozó s hasonlóképen teljesen új III. Béla denár a M. N. M. gyűjteményében.

Av. Gyk. B betű fölötté alakú betű vagy rövidítőjel, alatta vonalka, jobbra és balra egy-egy kereszt, melyek szárai felett és alatt egy-egy pont van. Rev. Vk. kettős kereszt, melynek alsó szárán derékszögben két ponttal tetézt szár van, körülötte két-két pont.

22. A C. N. H. IX. sorozatába tartozó II. Endre érem a M. N. M., a mely a C. N. H. 116. számú éremnek válfaja ellenkező irányú felirattal.

Av. Gyk. ANDREAS * körirat, középen Rx monogramm. Rev. Koronából kiemelkedő kettős kereszt, oldalt egy-egy kifelé hajló félhold.

23. A C. N. H. X. sorozat (III. Béla, Imre, II. Endre kora) 119. sz. darabjának előlapjával s ugyanazon sorozat 133. sz. pénzének hátlapjával biró új species a M. N. M. éremgyűjteményében (Num. Közl. II. évf. I. tábla 11.)

Av. Gyk. kufikus írás értelmetlen ábrázolása, felül s oldalt keresztkéekkel. Rev. nagyobb kereszt karjai közt egy-egy ponttal.

24. A C. N. H. X. sorozat 123. számú pénzének egy már régebben publikált válfaja. Előlapja a C. N. H. 123. számú előlapjával azonos, hátlapja a C. N. H. 153. sz. hátlapjával. — Közzétéve Egger fentidézett katalogusának IV. tábláján 16. szám alatt. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 12.)

Av. Kufikus vízirányos vonal, felül patkón álló kereszt, oldalt kifelé forduló félhold és S betű, a vonal alatt ugyanaz. Rev. Pontból kiágazó két kisebb kereszt, oldalt egy-egy ponttal.

25. A C. N. H. X. sorozat 125. számú denárjának válfaja, teljesen megegyező előlappal s rajzban eltérő hátlappal, a mennyiben a kufikus ornamentikát szétválasztó vízszintes vonal felett s alatt egy-egy teljesen szabadon álló négy ékből alkotott keresztke van, s nem három ékből s egy a vízszintes vonalból kiemelkedő száron alkalmazott kereszt, mint a C. N. H. 125. számú pénzen; több gyűjteményben található.

Av. Középen kis kereszt, körülötte négy görög Ω-nak látszó betű közbül egy-egy pontban végződő ékkel. Rev. Kufikus ornamentika.

26. A C. N. H. X. sorozat 125. számú denár változata a M. N. M. Előlapja azonos a 125. számú előlapjával, hátlapja a C. N. H. 132. számú hátlapjával. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 13.)

Av. Középen kis kereszt, körülötte négy görög Ω-nak látszó betű, közbül egy-egy pontban végződő ékkel. Rev. Kereszt, karjai közt három-három ponttal.

27. A C. N. H. X. sorozat 125. számú pénznek egy másik változata hasonlóképen a M. N. M. gyűjteményében Előlapja azonos a fentivel, hátlapja megfelel a C. N. H. 145. számú darab hátlapjának. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 14.)

Av. Középen kis kereszt, körülötte négy görög Ω-nak látszó betű, közbül egy-egy pontban végződő ékkel. Rev. Négy keresztből és öt pontból alkotott díszítmény.

28. A C. N. H. X. sorozat 129. számú pénzre támaszkodó új species. Előlapja teljesen megfelel a C. N. H. 129. számú előlapjának, hátlapja a C. N. H. 141. számú

hátlapjának, Sziklay Jenő gyűjteménye útján a M. N. M. továbbá dr. Zimmermann Lajos gyűjteményében is. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 15.)

Av. Az érem gyk. széléig érő tetézt kereszt, a négy mezőben egy-egy H betű. Rev. Három ponttal tetézt vonal, két-két összekapcsolódó félhold között.

29. A C. N. H. X. sorozat 135. számú pénz alfaja a M. N. M. gyűjteményében, melynek előlapján az egyes mezők fel vannak cserélve.

Av. Az érem széléig érő kereszt, az első és harmadik mezőben egy-egy négy-szirmú rózsza, a második és negyedik mezőben egy M alakú betű. Rev. Vízirányos vonal, felette egy fordított N, alatta fordított V és D.

30. A C. N. H. X. sorozat 137. számú pénz előlapjával s a C. N. H. 136. számú hátlapjával bíró új species Sziklay Jenő gyűjteménye útján a M. N. M. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 16.)

Av. A—O betűk, fölöttük két Ω-nak látszó betű, mely rövidítő jel is lehet, ezek felett lefelé fordított € betű, alul kereszt. Rev. Kereszt négy pont közt.

31. A C. N. H. X. sorozat 145. számú pénz előlapjával s a C. N. H. 135. számú hátlapjával bíró új species az Erdélyi Nemz. Múz. érem- és régiségtárában Kolozsvárt. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 17.)

Av. Az érem feléig érő nagy kereszt, mely végein kisebb keresztkében végződik; ez utóbbiak egy-egy pontozott vonallal összekötve, a mezőkben egy-egy pont, kívül egy-egy ék. Rev. Kufikus ornamentika.

32. A C. N. H. X. sorozat 145. számú pénz előlapjával s a C. N. H. 160. számú hátlapjával bíró új species a M. N. M.

Av. Az érem feléig érő nagy kereszt, mely végein kisebb keresztkében végződik; ez utóbbiak egy-egy pontozott vonallal összekötve, — a mezőkben egy-egy pont, kívül egy-egy ék. Rev. Kis kereszt végeire boruló félholdakkal, köztük pontok.

33. A C. N. H. X. sorozat 151. számú pénz előlapjával s a 146. szám alatti hátlapjával bíró új species a M. N. M. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 18.)

Av. Középen H alakú, középvonalán keresztet viselő alak, végein vízirányosan álló keresztké, felül s alul ismét kereszt 4—4 pont között. Rev. Kis kereszt sarkaiban 1—1 pont.

34. A C. N. H. X. sorozat 153. számú pénznek egy új válfaja Sziklay Jenő gyűjteménye útján a M. N. M. Előlapja egyenlő a C. N. H. 153. számú előlapjával, hátlapja a C. N. H. 157. szám alatti hátlapjával. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 19.)

Av. Középen tetézt kereszt négy kisebb kereszt és kifelé fordított félhold között. Rev. Horgony alakú jegy három ponttal.

35. A C. N. H. X. sorozat 153. pénz előlapjával s a 133. számú hátlapjával bíró új válfaj a pozsonyi ág. ev. liceum dr. Schimkó Dániel-féle éremgyűjteményében.

Av. Középen tetézt kereszt négy kisebb kereszt és kifelé fordított félhold között. Rev. Nagyobb kereszt, karjai közt egy-egy pont.

36. A C. N. H. X. sorozatába tartozó újfajú denár dr. Zimmermann Lajos gyűjteményében. (Num. Közl. III. évf. 38. oldal 2.)

Av. Gyk. vízirányos, középen kereszttezett, két végén két-két függőleges ékecskével lezárt pontozott vonal; felette és alatta egy-egy alján vonallal tetézt kereszt. A központ körül négy pontocska és négy kifelé forduló félhold. Rev. Kisebb vk. a

központból kifelé ágazó három egyenkarú vonalka, a felső keresztetve, az alsó kettő ponttal tetézve. A két lefelé nyuló vonal által képezett szakaszban karika, a két másik szakaszban egy-egy pont.

37. A C. N. H. X. sorozatába tartozó s a 157. számú pénz előlapjához némileg hasonló előlappal, ugyanennek hátlapjával bíró pénz a Magyar Nemzeti Múzeumban.

Av. Egy kis kereszt, jobbra s balra egy-egy függőleges vonás, oldalt egy-egy keresztke; felette és alatta három-három kifelé forduló félhold, a középsők végei pontozva s nyílásukban egy-egy pont. Rev. Horgonyalakú jegy három ponttal.

38. A C. N. H. X. sorozatába tartozó s a 163. és 164. obolusra támaszkodó új alfaj dr. Zimmermann Lajos gyűjteményében.

Av. Kettős kereszt, oldalt négy keresztke és két félhold, karjai közt négy ponttal. Rev. Sima kereszt négy pont között.

39. A C. N. H. X. sorozatába tartozó s a C. N. H. 169. fajra támaszkodó új alfaj a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében.

Av. Tetézett végű kereszt, végeire bomló félholdakkal; karjai közt rézsut álló pálczikák, a kereszt négy sarkában egy-egy pont, a pálczikák külső vége mellett két-két pont. Rev. Négy befelé forduló félholdba foglalt gömbösvégű kereszt.

40. A C. N. H. XI. sorozatába tartozó 189. számú II. Endre denárnak obolusa a Magyar Nemzeti Múzeumban.

Av. Vtk. két torony közt álló kettős kereszt. Rev. Gyk. kiterjesztett szárnyú jobbra néző sas.

41. A C. N. H. XI. sorozatába tartozó 191. számú II. Endre obolusa a Magyar Nemzeti Múzeumban.

Av. Oldalt két oszlophoz csatlakozó ívezett, felül a kettős keresztel, oldalt hatágú csillagok, alul három karika. Rev. Hármass ívezett felé helyezett erkély, felette hatágú csillag két karika közt.

42. A C. N. H. XIII. sorozatában 208. szám alatt felvett II. Endre-féle denárnak eddig ismeretlen obolusa a Magyar Nemzeti Múzeumban és dr. Zimmermann Lajos gyűjteményében. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 20.)

Av. Hármass félkörű keretben királyi fő szemközt, fenn három torony. Rev. Balfelé lépdelő, első bal lábával hosszú keresztet tartó szarvas; előtte csillag.

43. A C. N. H. XIII. sorozatába sorozható II. Endre-féle denár, ismertette eddig Ruppnál 310. szám alatt; több gyűjteményben.

Av. Szemközt néző koronás király mellképe, jobbjában kard, baljában kereszt. Rev. Kéttornyú templom homlokzata, a tornyok közt kereszt.

44. A C. N. H. XIII. sorozatába tartozó 219. számú II. Endre denár obolusa a Magyar Nemzeti Múzeumban és dr. Zimmermann Lajos gyűjteményében.

Av. Ívezet alatt szembe néző királyi fő két csillag között, fent hármass templom homlokzat, a középső tornyon kereszt. Rev. Nagy kereszt, karjaiban egy-egy csillag.

45. A C. N. H. XIII. sorozatába felvett 226. számú II. Endre denár alfaja több gyűjteményben.

Av. Félhold alatt nyolcágú csillag, felül torony, oldalt egy-egy emberi fejnek látszó alak kifelé nézve. Rev. Jobbra lépdelő párducz. felette lombos fa, a felsőág jobb oldalán héber betűnek látszó jegy, bal oldalán csillag.

46. A C. N. H. XIV. sorozatába felvett 244. számú IV. Béla denár eddig ismeretlen obolusa Sziklay Jenő gyűjteménye útján a Magyar Nemzeti Múzeumban. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 21.)

Av. Gyk. a király neve BELA REX, középen héber (?) betűnek látszó jegy. Rev. Sárkányt leszűrő angyal.

47. A C. N. H. XIV. sorozat 253. számú IV. Béla pénzének egy már a C. N. H. megjelenése előtt is ismert és publikált válfaja. Publikálva: Rupp 179. Weszerle XVI. 7. Mont 133. szám alatt. A C. N. H. 253. számú pénzzel úgy előlapra, mint hátlapra azonos, kivéven, hogy a hátlapon lévő s koszorú nélküli kereszt sarkában nem négy csillag, hanem négy fejecske van. A Magyar Nemzeti Múzeumban és több gyűjteményben. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 22.)

Av. Trónon ülő király, jobbját térdén tartva, baljában kereszties kormánypálca, REX ★ — BELA + Rev. Végein kiszélesedő kereszt, karjaiban fejcskek; körirat: MONETA REGIS P HVNGARIA + (P alul áthúzva).

48. A C. N. H. XIV. sorozatában 268 szám alatt kiadott IV. Béla denárának obolusa a Magyar Nemzeti Múzeum éremtárának tulajdonában. Lelőhelye állítólag Szerb-Mitrovicza. (Num. Közl. III. évf. 38. oldal 3)

Av. Ülő király, jobbában kereszt, baljában kereszties kormánypálca. Rev. Jobbra álló és visszanező kiterjesztett szárnyú sas fénykörös fővel.

49. A C. N. H. XV. sorozat 269. szám alatt felvett s eddig IV. Bélának tulajdonított kis brakteáta karakterisztikus s eddig még nem publikált válfaja felcserélt karokkal, illetőleg a királyi alak jobbában lomb, baljában kereszt. Több gyűjteményben található. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 23.)

Av. Gyk. kezdetleges művű királyi alak, jobbában lomb, baljában kereszt.

50. A C. N. H. XV. sorozatába tartozó s annak megjelenése óta napfényre került s publikált IV. Bélának tulajdonított elefántos brakteáta. Emlékeztet a C. N. H. 371. szám alatti denár hátlapjára. Publikáltatott a horvát arch. társulat által kiadott «Vjesnik»-ben, IV. kötet. 1900. 151. old. 7. sor végén. Egy-egy példánya található a Magyar Nemzeti Múzeumban és a zágrábi Nemzeti Múzeumban. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 24.)

Av. Jobb felé fordult elefánt, hátán hadisátor, lecsüngő takaróval.

51. A C. N. H. XVI. sorozatába sorolt 309. számú IV. Béla obolusának megfelelő eddig ismeretlen denár Sziklay Jenő gyűjteménye útján a Magyar Nemzeti Múzeumban továbbá dr. Zimmermann Lajos gyűjteményében. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 25.)

Av. Gyk. két szembenéző királyi fő, felettük félhold, karika és csillag. Rev. Halmon emelkedő csillag, oldalt a királyi czimerpajzs kétszer, két karikáról függve.

52. A C. N. H. XVII. sorozatában 317. szám alatt felvett V. István-féle denár trónon ülő királyt feltüntető előlapjával (a C. N. H.-ban e darabnál az előlap és a hátlap a rajzon fel vannak cserélve) s a C. N. H. 322. hátlapjával bíró pénz a Magyar Nemzeti Múzeumban. (Num. Közl. II. évf. I. tábla 26.)

Av. Liliomokkal díszített trónon szemben ülő király, jobbában kereszties aranyalma, befelé hajtott baljában liliomos kormánypálca. Rev. Jobbra futó leopárd.

53. A C. N. H. XVIII. sorozatába tartozó IV. László-féle denár előlapján ezen király nevével, hátlapja egy ismert bécsi fillér A Magyar Nemzeti Múzeumban.

Av. Zavaros rajz ΛΑΔΙΣΛΑΥΣ REX · körirattal Rev. Jobbra fordult nagy lépdelő madár kiterjesztett szárnyakkal.

54. A C. N. H. XVIII. sorozatába tartozó s IV. Béla király styriai veretei közé sorozható nagy brakteátszerű pénz, a M. N. M. gyűjteményében.

Av. Kettős vk. ΜΟΝΕΤΑ · RÆGIS · B · felirat, középen jobbra fordult heraldikai sas.

55. A C. N. H. XIX. sorozatába tartozó III. Endrének tulajdonított 360. számú denár alfaja, ennek hátlapi képét megfordítva mutatva. Barbarikus veret a Magyar Nemzeti Múzeumban.

Av. Félholdon álló kereszt, karjai alatt a hosszú száron karikával, oldalt egy-egy szembenézõ koronás fõ. Rev. Jobbra ugró párducz.

56. A C. N. H. XIX. sorozatába tartozó Venczelnek tulajdonítható Rupp 322. szám alatt rossz példány után készült igen rossz rajzban és Mont. 221. szám alatt téves leírással közölt denár. Elõlapja megegyez a C. N. H. 383. számú denár elõlapjával, hátlapja ehhez hasonló, de a háрпиát fordított képpel tünteti fel. Sziklay Jenõ gyűjteménye útján a Magyar Nemzeti Múzeumban; valamint «Egger: Auctions-Catalog einer alten Sammlung aus aristokratischem Besitz 1906.» című árjegyzékében 203. sz. alatt kiadva s árverési vétel útján a Magyar Nemzeti Múzeumban.

Av. Trónon ülõ király, jobbjobban liliumos kormánypálcza, baljában aranyalma kettős kereszttel. Rev. Jobbra fordult háрпиá hosszú szakálás fejjel, egyik szárnyyszerű kezében liliumot tartva.

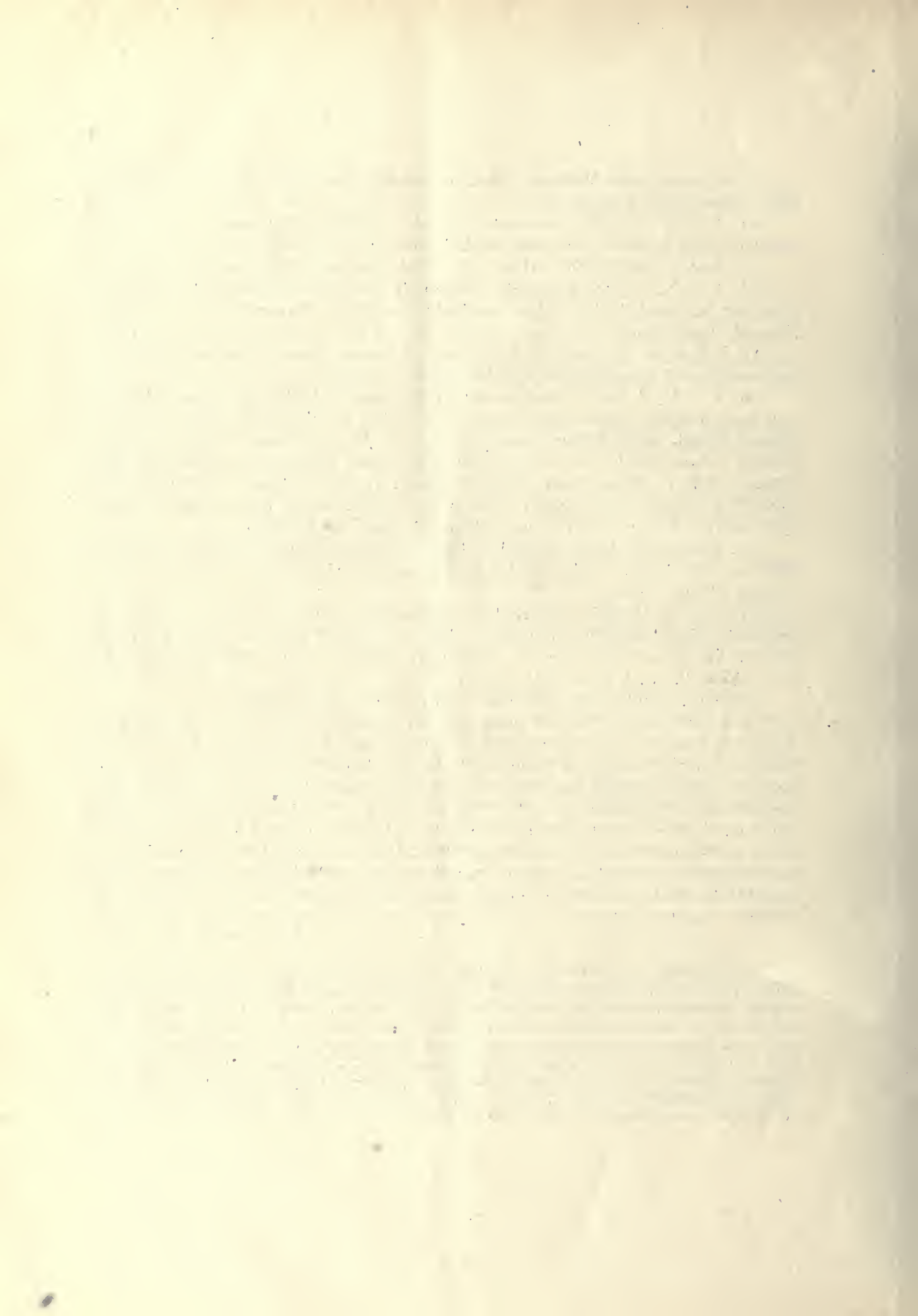
57. A C. N. H. XIX. sorozatához tartozó 386. szám alatt felvett Venczel-féle denárnak eddig ismeretlen obolusa a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményében. Elõszõr kiadva az Arch. Ért. új folyam XI. kötetében 41. oldal, 15. szám alatt (Num. Közl. II. évf. I. tábla 27.)

Av. Gyk. szemközt nézõ koronás fõ. Rev. Evet, elõtte gömböcs.

Jelen pótléknak feladata a most felsorolt éremfajok leírásában, ismertetésében, meghatározásában s azon sorrendnek megjelölésében, a hol e fajok a C. N. H. elsõ füzetének érmei közt helyet foglalhatnak, teljesen kimerült. Feladatomban nem az volt, hogy az utolsó éveknek az árpád-házi királyok pénzei terén szerzett tudományos tapasztalatait ismertessem s ezzel esetleg a C. N. H. elsõ füzetének egységes egészét érintsem. E tapasztalatok közzététele más lapra tartozik. Célom a száraz ismertetés volt s midõn ennek a fentiekben megfelelttem, legfeljebb azon kéréssel fordulok még az érdeklõdõ közönséghez, hogy ne zárják el közremûködésüket egy újabb pótlék mielőbbi kiadásától, a melyhez szolgáló anyagot, értesítéseket, leírásokat a legnagyobb örömmel fogadok és kérek.

DR. ZIMMERMANN LAJOS.

A pótlékokhoz tartozó három éremtáblán minden egyes érem két számmal van jelölve: az egyes éremrajzok alatt kitett folyószámmal, mely megfelel a leírásuknál használt számozásnak, s a felettük alkalmazott számokkal, a melyek hivatkozás természetével bírnak a C. N. H. elsõ füzetének érmsorozatára. Ezen utóbbi számozásnak más célja nincsen, mint megjelölni azt a sorrendet, hogy hol s mely érem után sorozandók be ezen pótlékba felvett érmek a C. N. H. elsõ füzetének érmei közé. A pótlékban levõ éremfajokra való hivatkozás (czitálás) kizárólag az érmek alatti folyószámmal történik s miután közönségünk már megszokta, hogy a Corpus Numorum Hungariae elsõ füzetének éremfajait rövidítve pl. «C. N. H. 20.» jelöli meg, e pótlék egyöntetű megjelölésére a «C. N. H. P.» rövidítést (pl. C. N. H. P. 48.) ajánlom.

ÁRPÁDHÁZI KIRÁLYOK PÉNZEI.

PÓTLÉK A CORPUS NUMMORUM HUNGARIAE I. FÜZETÉHEZ.

2 A

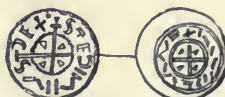
1

50 A

2

51 A

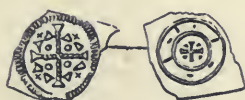
3

59 A

4

65 A

5

66 A

6

73 A

7

74 A

8

76 A

9

82 A

10

87 A

11

90 A

12

90 B

13

91 A

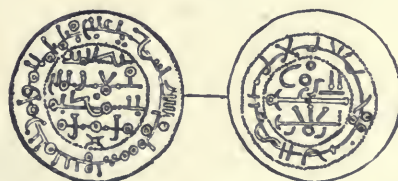
14

100 A

15

102 A

16

107 A

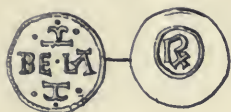
17

108 A

18

111 A

19

112 A

20

112 B

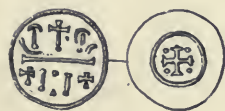
21

116 A

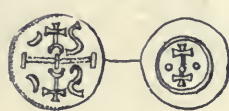
22

119 A

23

123 A

24

125 A

25

125 B

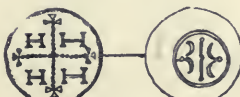
26

125 C

27

130 A

28

135 A

29

142 A

30

145 A

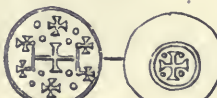
31

145 B

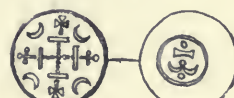
32

151 A

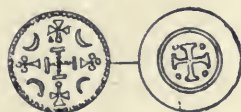
33

156 A

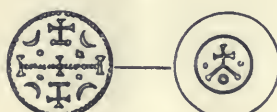
34

156 B

35

156 C

36

157 A

37

164 A

38

169 A

39

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

100

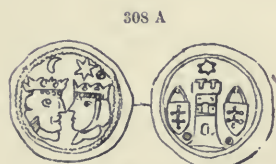
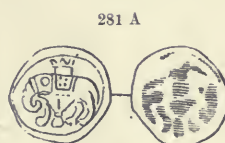
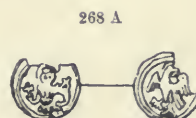
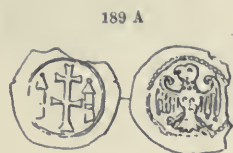
100

100

100

100

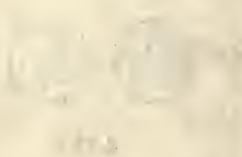

111

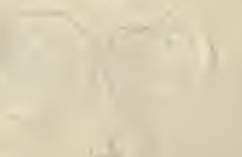
112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

CORPUS NUMMORUM HUNGARIAE

*

MAGYAR EGYETEMES ÉREMTÁR

II. KÖTET

VEGYESHÁZI KIRÁLYOK KORA

A M. TUD. AKADÉMIA ARCHAEOLOG. BIZOTTSÁGA MEGBIZASÁBÓL

ÍRTA

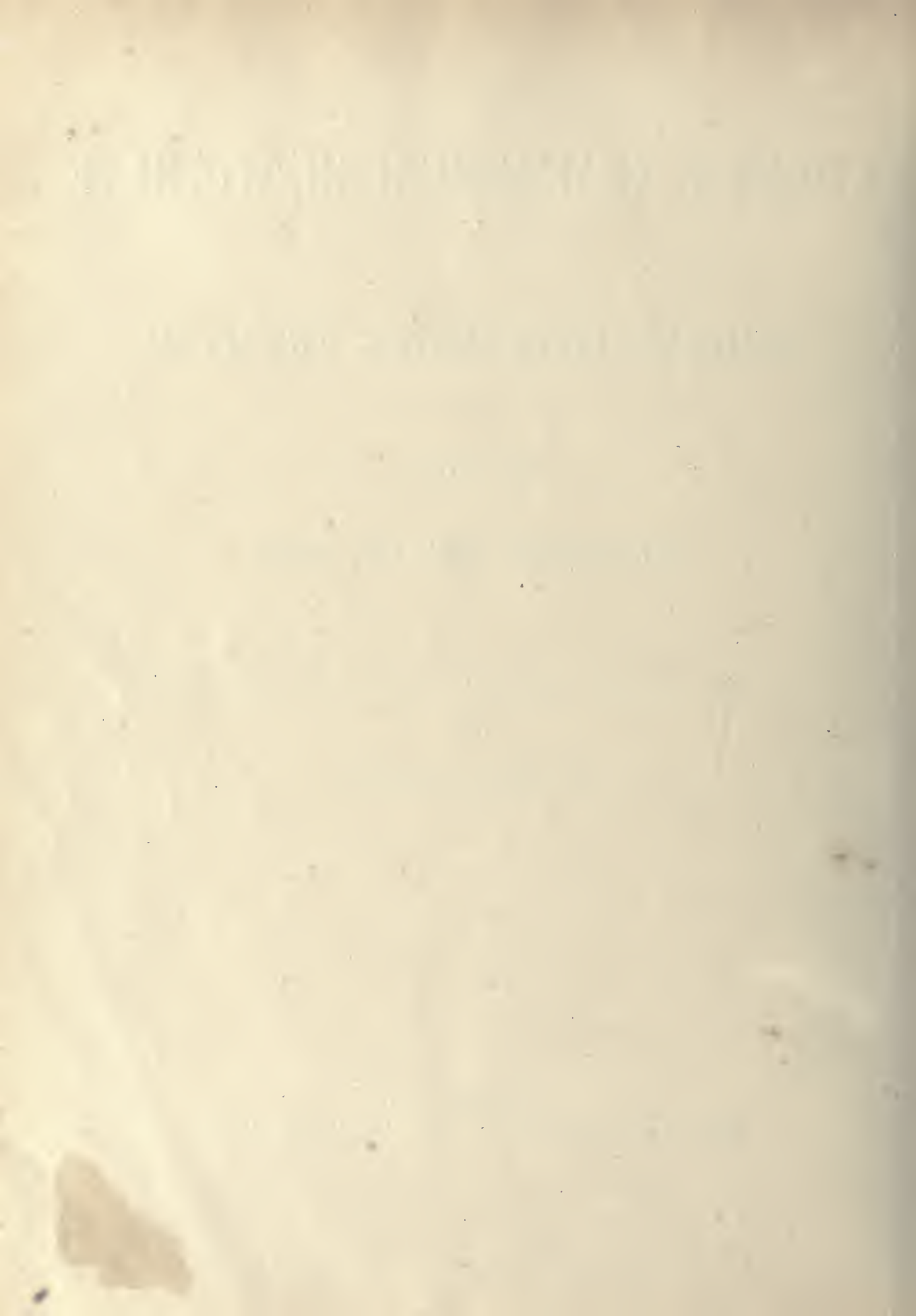
DR. RÉTHY LÁSZLÓ

L. TAG

BUDAPEST, 1907

HORNÝÁNSZKY VIKTOR CSÁSZ. ÉS KIRÁLYI UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA

ELŐSZÓ.

Nyolczadik éve már, hogy a *Corpus Nummorum Hungariae* első része, mely az Árpád-házi királyok korának eszméit tárgyalja általános típusaik szerint, megjelent. Hogy a második rész csak most oly hosszú idő múlva jelent meg, annak többféle oka volt. Az első ok az, hogy az első rész megjelenése után az volt a szándékom, hogy az Árpád-házi királyok érmeinek részletes, darab és bélyegváltozat szerint való leírását adjam, melyhez az anyagot hosszú múzeumi gyakorlatom alatt folyton gyűjtöttem s gyűjtötték többen szaktársaim közül, így: Sziklay Jenő, Zimmermann Lajos, Fehér József s mások, a mely anyag nyomtatás alá rendezését munkába is vettem.

Elkészítettem I. (szent) István érmeinek részletes leírását, a bélyegváltozatok százaival, a mi kéziratban érdekes és tanulságos képet nyújtott. Ennek nyomdai reprodukciója azonban a köriratok s betűalakok tömérdek változata miatt kérdőjel gyanánt állt előttem. Én úgy igyekeztem e kérdést megoldani, hogy szent István érmeinek avers és revers köriratait hasábosan rajzoltattam meg, melyek clichéihez járult volna a rendes nyomdai szedés. E komplikált munka azonban költséges voltánál fogva alig lett volna folytatható, a többi király érmeinél, különösen azoknál, melyeken a köriratokon kívül még a mellékjegyek nagyszámú változatait is pontosan fel kellett volna tüntetni. E czélt újra csak rajzoltatással lehetett volna elérni, mely eljárás mellett az Árpád-házi királyok érmeinek legelső sorozatait azóta talán közzé tehettem volna, de történt valami, a mi e munkámban megakasztott. Felmerült a nagy richardpusztai lelet, mely több, mint 30,000 darab érmet tartalmazott. Köztudomású, hogy ez éremlelet rendezése és feldolgozása maga több mint egy évet vett igénybe.¹

¹ Dr. Éber Lászlóné: A richardpusztai éremlelet. Numizm. Közl. III. 87.

Számbavéve azt, hogy Árpád-kori éremfajok 1—170 speciese mind olyan, melyek pontos leírását csak körülményes és rendkívül fárasztó munkával — és csakis többek közreműködésével lehetett volna — sajtó alá rendeznem, felhagytam azzal a gondolattal, hogy e munkálatot folytassam.

E helyett egy szükségesebb és keresztülvihető munkába fogtam, a vegyesházi éremsorozatok typológiai ismertetésébe, melyet itt nyujtok át a magyar érmészet barátainak. E csoportnál ugyanazon elveket követtem, mint az első résznél, az éremfajok hovatarozásának meghatározását, az alfajok feltüntetését, a változatok mellőzésével.

A „Magyar Numizmatikai Társulat“, mely munkámban sok irányban támogatott, a jövőben megerősödve, remélhetőleg módot fog találni arra, hogy e vázlatból kiindulva, melyet én adhattam, a magyar numizmatika történetének s nemzetgazdasági jelentőségének elágazó köreit specziális tanulmányokkal ki fogja bővíteni s meg fogja oldhatni azt a czélt, mely egy ember erejét messze túlszárnyalja. A magyar numizmatika története — igaz — még nincs megírva, s az én szerény munkásságom is csak egyoldalú eredmény, keret, mely mindössze az anyag képét mutatja be; a magyar numizmatika pragmatikus történetét ma még nem tudjuk megírni.

Budapest 1907 január hó.

Réthy László,
I. tag.

VEGYESHÁZI KIRÁLYOK ÉRMEI.

Róbert Károly. (1308—1342.)

Az Anjou-ház uralmával a magyar pénzverés történetében minden átmenet nélkül egyszerre új korszak veszi kezdetét. Az olasz renaissance átalakító befolyása hozta létre a hazai nemzetgazdasági viszonyok: földművelés, ipar, kereskedelem, hajózás, bányaművelés fellendülését, a városi élet sokoldalú kifejlődését. Az európaiasodás főtenyezője a dinasztia volt, melynek támogatása mellett indul meg egy nagy kultur-munka, melyből a dicsőített Anjou-korszak bontakozott ki.

E korban lép fel a rendszeres magyar aranyverés, e mellett az eddigieknél nagyobb ezüstpénzek, a garasok (grossi) jönnek forgalomba. Előbbiek a florenczi aranyak mintájára vezetnek a stylisált liliommal (floreus = forint), mely typus keresztelő szent János képével mint nemzetközi forma Európa-szerte el volt fogadva.

Róbert Károly érmeinek más fajai, a denárok és obulusok, többnyire a király képével s heraldikailag szabatos címerekkel vannak díszítve s anyagukat illetőleg mind jó ezüsből verettek.

Róbert Károly érmeit verőhelyek szerint nem tudjuk csoportosítani, csak annyit látunk bizonyosan, hogy az ú. n. pénzverő-jegyek rendszeres alkalmazása az ő korában veszi kezdetét s hogy az aranyforintokat két pénzverő-helyen verték, az egyik azokat archaikus florenczi mintára készítette, a másik az olasz typust már magyar nemzeti jelleggel ruházta fel.

E különbséget az éremsorozatok 1. és 2. száma állítja elénk. Az első számú, sok példányban ismert aranyforint mellett 2. szám alatt látunk egy más aranyforintot, mely pénzdarab eredetiben nem ismeretes, de lenyomata a bécsi császári „fidei commiss-bibliothek“ iratai közt van, a hol én azt 1898-ban Schwandtner János György hagyatékában ily című csomóban találtam: „Joannes Georgius Schwandnerus A. S. ab agendis causis ad Dicasteria aulica Caes. Reg. Vindobonnensis“ 1769-ből.

A papírlapon, melybe a pénzdarab be van nyomva s gondosan utána rajzolva“, Schwandtner (a kinek iratai egy készülendő magyar numizmatikai munka töredékének látszanak), mitsem említ annak eredetijéről, anyagáról, azt sem említi, hogy honnan ismeri? Én e lappangó, vagy talán elveszett éremdarabról az „Archaeologiai Értesítő“-ben (1898. 286. l.) rövid értesítést adtam volt s azt helytelenül Kis Károlynak tulajdonítottam, de csakhamar meggyőződtem, hogy az is Róbert Károly érmei közé tartozik, a mit I. Lajos aranyai bizonyítanak, miről alább lesz szó.

A cikk megjelenése után vettem észre, hogy a szóbanlevő aranyforintot, leírás után Rupp is ismerte (II. 6. lap) s idézi Köhlert (Ducaten-Cabinet I. 661. sz.), a hol e darab le van írva, s annyi van róla mondva, hogy egykor a hamburgi Dude-féle gyűjteményben volt. Rupp szerint a pénzdarab 1750-ben nyilvános árverésen adatott el. Kinek? s hol van ma? — máig minden utánjárásom mellett sem tudhattam meg.

Róbert Károly érmeinek gazdag sorozatát, Buda városa antonom érmei s egy szerb típusú éremfaj zárja be. Buda városának Róbert Károly erősítette meg, régibb szabadalmát, melyben mint az öt változatban ismert érmek mutatják, a dénárverés joga is bennfoglaltatott. A szerb matapan mintájára vert királyi éremfajról pedig azt gyanítjuk, hogy az macsói hódítása alkalmával 1319-ben, vagy szerbországi második hadjárata idején 1334-ben veretett szerb területen s minden valószínűség szerint szerb pénzverő műve.

Az érmek áttekintése:

A) Aranyforintok.

1. Av. Gyöngykörben a stylisált flórenczi liliom, oldalt: ✠ KAROLV · REX. Rev. gyöngykörben keresztelő szt. János dicskörösfejű álló alakja, szemben, mezítláb teveszőrköpenyben, bal kezében hosszúnyelű kereszttel; oldalt: S · IOHANNES · B (aptista) és liliomos nyílt korona.
2. Av. Kettős gyk.¹ trónon ülő koronás király,² jobbában országalma, baljában liliomos kormánypálca, lábai alatt trónzsámoly, a trón könyöklőin madáralakú diszítmények (strucz?); oldalt: KARVLVS — DEI · GRA · REX Rev. kettős gyk. két mezőre osztott olasz paizs, jobbról az Anjou-liliomokkal, balról 6 vörös-fehér pólyával vagy csíkokkal; a paizs felett nyílt korona, oldalt S — E; körirat: HVNGARIE · IR NOMINE · IHV · XPI (Jesu Christi).

B) Garasok.

3. Av. Kettős gyk. oroszlanos trónon ülő koronás király, jobbában liliomos kormánypálca, baljában orsz. alma, körül: ✠ KARVLVS ✠ DEI ✠ GRATIA Rev. kettős gyk. olasz paizs, jobbról anjou-liliomok, balról s fent két csillaggal s magyar csíkokkal, körül: ✠ GROSSI ✠ REGIS ✠ VNGARIE.
4. Av. Kettős gyk. trónon ülő kor. kir. j. orsz. almával, b. liliomos kp. lábai alatt két kifelé néző nyugvó oroszlán, oldalt: MORETADO — MIRI · KAROLI. Rev. kettős keretben az anjou-magyar czimerpajzs, körül a belső keretben karikákba foglalt liliomok, a külső keretben: ✠ DEIGRATIA · REGIS · HVNGARIE.

¹ Állandó rövidítések: gyk. = gyöngykörben, vk. = vonalkörben.

² Az irány megjelölése nélkül az alak helyzete mindig szemben értendő.

5. Av. kettős gyk. trónon ülő kir. (mint előbb), de a trónkönyöklők oroslánalakokkal, lába alatt zsámoly; körül: ✠ KĀROLVS · RĒG · HUNGĀRIE. Rev. Mint 4 sz. de a címERPajzs mellett oldalt két gránátalma, a külső keretben: GRATIA · PLENA · DNS · TECUM.
6. Av. kettős gyk. trónon ülő kir. jb. feje felé tartott kormp., baljában orsz. alma a trónkönyöklők oroslánfejekkel; körül: ✠ MORETA KĀRVLI REGIS HUNGĀRIE. Rev. kettős keretben az anjou-magyar cz. p., felül s oldalt pénzverőjegyekkel, a belső keretben ✠ IVS · DAT · PĀCEM · PĀX · SĀLUTEM; a külső keretben ✠ HONOR · REGIS IVDITIV · DILIGIT (utóbbi jelmondat a nápolyi garasok után.)
7. Av. kettős gyk. trónon ülő kir. jb. vállára hajtott kp. b. orsz. alma, trónja könyöklőin szőlőlevelekhez hasonló diszitmények; körül ✠ MORĒTT · KĀRVLI · RĒGIS · HUNGĀRIE, Rev. kettős gyk., dúlt olasz paizs, a rendes címeralakokkal, a paizs bal csúcsán tornasisak, lobogó sisakborítóval és kettős szalaggal; a sisak koronájából kiemelkedő két strucz toll között a csőrével patkót tartó struczfej, oldalt éremverő jegyek; körül: mint 6. sz.

C) Kisebb éremfajok (denárok és obulusok).

8. Av. vk. Trónon ülő kir. j. orsz. almával, b. l kp. oldalt jegyek; Rev. címERPajzs, körül: ✠ KAROLVS · RĒX · HUNGĀRIE.
9. Av. Rev. Az előbbi fajhoz hasonló előállítás és körirat. (Arch. É. r. f. XIII. 292. 4. M. N. M. Mont. 270.)
10. Av. vk. Trónon ülő kir. j. kormp. b. orsz. alma. Rev. cz. pajzs két liliummal s a magy. csíkokkal, körül: KĀRVLVS DEI (Arch. Ért. u. VI. 143, 3.) M. N. M.
11. Av. Többszörös vk. tr. ü. kir. jb. kormp. b. orsz. alma. Rev. kettős vk. és gyk. címERPajzs, oldalt madarakhoz hasonló diszitményekkel, a cz. felett lilium, körül ✠ MORETA REGIS KĀRVLI.
12. Av. Mint előbb; rev. mint előbb, de ✠ M. REGIS KĀRVLI.
13. Av. Trónon ülő kir. j. kormp. b. orsz. alma. Rev. kettős gyk. szemben álló kiterjesztett szárnyú sólyom, körül: ✠ MORĒTA RĒGIS KĀRVLI.
14. Av. Mint előbb. Rev. Mint előbb, körirat nélkül.
15. Av. Trónon ülő kir. kormp. és orsz. almával. Rev. Sisakdísz címERPajzs nélkül, körirat (belső kör nélkül) ✠ Ω · RĒGIS · HUNGĀRIE.
16. Av. Az előbbi fajhoz hasonló előállítás. Rev. Sisakdísz. (Arch. É. u. f. VI. 143. 2.) M. N. M.
17. Av. Trónon ülő kir. kormp. és orsz. almával. Rev. Kettős gyk., a husvéti bárány kereszties zászlócskával, körül: ✠ M · REGIS KĀRVLI.
18. Av. Királyi mellkép, szemben kormp. és orsz. almával. Rev. címERPajzs, felette verőbélyeg, körül (belső vk. nélkül) ✠ Ω · RĒGIS · HUNGĀRIE.
19. Av. Kir. mellkép karok nélkül, ezek helyett oldalt két-két lilium között R—V. Rev. címERPajzs b. kör nélkül: ✠ M RĒGIS KĀROLI.

20. Av. Kir. mellkép kormp. és orsz. almával. Rev. kettős vk. a címERPajzs és ✱ KÆROLVS REX hVNGÆRIÆ.
21. Av. Kir. mellkép, karok nélkül, és vk. nélkül: REX. KÆROLVS. Rev. Stylisált lilium.
22. Av. Rev. mint előbb (kisebb).
23. Av. Kir. mellkép, orsz. almával és kormánypálczával, oldalt jobbra a fej mellett K. Rev. kettős vk.: stylizált lilium és ✱ M RÆGIS · KÆROLI.
24. Av. Kir. mellkép. (derékig), kormp. és befele fordított kezében orsz. alma. Rev. Mint előbb. (Num. Közl. IV. évf. 14. 1.)
25. Av. Királyi mellkép (derékig), befelé hajlott jobbjobban kormánypálcza, baljában (?) Rev. vk. nélkül nyílt korona és ✱ M . . . KAROLI.
26. Av. Királyi mellkép, karok nélkül, oldalt M · — · K. Rev. CímERPajzs két liliummal és a magyar csíkokkal, a címER felett R, a címER oldalaival alul növénylombok. (Arch. É. u. f. XI. 41. 16.) M. N. M. (Mont. 267. Győri tört. és rég. füz. III. 1865. 363—65.)
27. Av. Királyi mellkép, karok nélkül, oldalt R—R. Rev. Jobbra néző s kiterjesztett szárnyú, álló sólyom, lábai előtt Æ jegy.
28. Av. Kettős gyk., koronás kir. fő, körül: ✱ KÆRVLV · REX · Rev. Jobbra lépő koronás oroszlán.
29. Av. Kettős gyk. koronás kalapú kir. mellkép, mely alul az érem széléig ér és ✱ M REGIS — KÆRVLI. Rev. Stylizált lilium éremverő betűk között.
30. Av. Kettős vk., koronás kir. fő és ✱ M · RÆGIS · KÆROLI. Rev. Sisakdísz.
31. Av. 28. sz. fajhoz hasonló előállítás és körirat. Rev. Jobbra néző álló strucz patkóval, oldalt éremverő betűk.
32. Av. Kettős gyk. melyet liliumokkal diszített ötös keret tölt be, koronás kir. fő. Rev. Jobb felé térdelő és imádkozó szárnyas angyal, dícsörrel.
33. Av. Gyk. szembenéző kir. fő, oldalt betűkkel. Rev. Négyelt olasz paizs az 1—3 mezőben, liliumokkal, a 2—4 mezőben 6—6 magyar pólyával, a címER mellett oldalt két-két pont. (Arch. É. r. f. XIII. 392. 3.) M. N. M.
34. Av. Koronás kir. fő. Rev. Szárnyakból alkotott diszitmény, alul hatágú csillaggal.
35. Av. Kettős gyk. jobbra néző királyi fő, körül: KARVL'RÆX · Rev. Jobbra-balra álló s befelé néző két madáralak ágas fa között. (Arch. É. u. f. VI. 143. 1.) M. N. M.
36. Av. Jobbra néző királyi fő, és KARO . . . RÆX. Rev. Háromtornyú vár, középen kapuval, oldalt balra lilium.
37. Av. Jobbra néző királyi mellkép és KAROLV — SPRIMVS. Rev. CímERPajzs és ✱ REX hVNGÆRIÆ.
38. Av. A király s a királyné szembenéző koronás fejei, felettük K · Æ. Rev. Sisakdísz.
39. Av. Trónon ülő királyné és király, szemben. Rev. Háromtornyú vár, kapuzattal.
40. Av. Szemben álló Krisztus-kép, ovál keretben (mandorla), oldalt IÆSVS? Rev. A 32. sz. revershez hasonló angyal, egyik kezében kereszttel. (Arch. É. u. f. VI. 143. 7. v. ö. Nagy Lajos, Cattaro.) M. N. M.
41. Av. Kettős gyk. nyílt korona: Ω RÆGISKÆRVLI. Rev. Jobb felé térdelő angyal, előtte K.

42. Av. Gyk. nyílt korona, oldalt egy-egy kis madáralak, felül fraktur betűkkel Úarufi, alul regis. Rev. Jobbfelé álló visszanező oroszán felhajló farkkal. (Arch. É. r. f. XIII. 392. 1. Mont. 269.) M. N. M.
43. Av. vk. címerpajzs, oldalt s felül jegyekkel, körül: ✦ KĀROLVS PMVS RĀX hVN-GAR. Rev. álló husvétii bárányi dícskörrel és kereszties zászlóval.
44. Av. Kettős vk. címerpajzs, oldalt karikákkal, körül ✦ M RĀGIS KĀROLI. Rev. Balfelé néző sárkány, felette keresztke.
45. Av. Czímerpajzs a jobb mezőben a magyar pólyákkal, a bal mezőben az Anjou-liliomokkal (!) és ✦ M RĀGIS KAROLI. Rev. Tojásaira hajló álló strucz.
46. Av. Kettős vk. a belső kört kitöltő ovális címer öt liliommal s két kiemelkedő pólyával. Körirat: ✦ · M · REGIS KĀRVI. Rev. Sisakdísz balfelé (!) oldalt egy-egy liliom.
47. Av. Kettős vk. olasz paizs a kettős keresztrel; körül: ✦ KĀROLVS RĀX hVN-GĀRIĀ. Rev. Hármasszögkeretben, három, fejeikben egyesülő halalak, a keret szögeiben egy-egy liliom.
48. Av. Nagy K betű, körül MOR . . . . GIS. Rev. Magyar-Anjou címerpajzs, körül alig kivehető körirat: . . . GĀR (?)
49. Av. Kettős gyk. díszes K betű két korona és két rozett között, körül: ✦ MORETA REGIS KĀRVLI. Rev. Talapzaton álló kettős kereszt, oldalt: két liliom, két karika, két korona s alul ismét két liliom.
50. Av. Kettős vk. díszes K betű, oldalt Σ—λ, körül: ✦ M · REGIS KARVLI. Rev. Talapzaton álló kettős kereszt, oldalt két liliom és rozett, Σ—λ betűk s alul újból két liliom. (Rupp: szöveg II. k. 22. XLII. 5. Num. Közl. IV. évf. 14. 2.) M. N. M.
51. Av. V. és gyk. szembenéző királyi mellkép, körül: ✦ MORETT REGIS KARVLI. Rev. Talapzaton álló kettős kereszt, oldalt két liliom, két madár s alul két szembenéző királyi fő.
52. Av. Mint 51. sz., de a körirat: ✦ M · REGIS · KĀRVLI. Rev. Mint 51. sz.
53. Av. Gyk. négyes keretben, szembe néző kir. mellkép, körülötte apró diszítványok. Rev. Talapzaton álló kettős kereszt két szőlőlevél R—K betűk s két szembenéző kir. fő között.
- 54 A Av. Gyk. Magyar-anjou címerpajzs, körül mint 51. sz. Rev. a kettős kereszt, mint 51. sz., de csillag, félhold és karika, két kis liliom; két madáralak s két kir. fő között.
- 54 B Av. Kettős gyk. Anjou-magyar címerpajzs, körirat, mint 51. sz. Rev., mint 54 A).
55. Av. Gyk. jobbra néző királyi fő, oldalt csillag, félhold és karika $\widehat{B}$ — $\widehat{L}$ betűk, alattuk egy-egy apró liliom. Rev. Kettős kereszt (mint fent), oldalt karikák, madarak és liliomok, ismét karikák, végül lent újra liliomok. (Truhelka: 120 old. szlapon bagatino.)

Buda város autonom érmei.

56. Av. Gyk., királyi mellkép. Rev. gyk., díszes K betű, körül: ✱ CIVITAS · BVDENSI.
 57. Av. Vk. az Anjou-sisakdísz; körül: ✱ LIBERTAS BVDENSIV. Rev. Háromtornyú vár, ékes kapuzattal, a középső alacsonyabb torony felett úszó delfinalak.
 58. Av. Vk. kis talapon a kettős kereszt körül: M · BVDENSI . . . . Rev. az Anjou-sisakdísz.
 59. Av. Kettős vk. a kettős kereszt körül: ✱ MORGATA BV . . . . Rev. Jobbra lépő kos.
 60. Av. Vk. országalma, körül: ✱ MORGATA BVD . . . . Rev. az Anjou-sisakdísz.

Szerb mintára vert garas.

61. Av. Dícskőrös fejű szent (Szerbia védszentje), a mint a zászlót a koronás fejedelemnek nyújtja át, oldalt balról: S · STAFANV, jobbról: KARVLVS ·
 R
 a király előtt a zászlórúd irányában függélyesen Θ
 X

I. Lajos. (1342—1383.)

I. (Nagy) Lajos aranyainak sorozatán a régi flórenczi typusnak fokozatos átalakulását látjuk a magyar typushoz, mely végleg uralkodó marad úgy az ő, mint utódai érmelelésében. Míg az első typus (62. sz.) liliummal és ker. szt. Jánossal van verve, a második typus előlapján már magyar-anjou címERPajzsot találunk, hátlapján azonban még az idegen szent alakja van megtartva; a szent lábánál látható emberfő (szerecsenfej) pedig a mesztegyei Szerecsen (Saracenus)-család címere, melyről oklevelesen tudjuk, hogy Magyarországon s Erdélyben a sókamarák és harminczadok bérlői voltak, kiknek származását illetőleg az Árpád-korban szerepelt mohamedán kalmárookra és nagy bankárookra utaltam egyik régiebb munkámban.¹ — A király harmadik aranyforint typusán (64, 65, 66) már a magyar védszent László képe jelenik meg s annak alkalmazása aranyakon s más éremfajokon lenyúlik a Habsburg-királyok korába. Azt hiszem, hogy ker. szent János képének alkalmazása az első két aranyfajon megerősíti Róbert Károly aranyainál kifejezett feltevésemet, hogy e gyakorlat két parallel működő pénzverőhelyre enged következtetni.

I. Lajos éremsorozatainak áttekintésével magunk előtt látjuk a hatalmas király nagy birodalmát, mely Magyarországon kívül a dalmát partokra, vörös Oroszországra s Lengyelországra terjedt ki.

¹ Magyar pénzverő izmaeliták és Besszarábia. Arad 1880.

A) Aranyforintok.

62. Av. Rev. mint 1. szám, de: ✧ LODOV—IQI REX.
63. Av. Kettős gyk. hat tagból álló s mellékjegyekkel díszített keretben a magyar-anjou címernpajzs, körül: ✧ LODOVICVS : DEI : GRÆCIA : REX. Rev. mint 62. de a szent bal lába alatt jobbra néző szerezsenfej.
- 64 A Av. Az előbbinek megfelelő előállítás, körül: ✧ LODOVICI · D · G · R · VR · GÆRIÆ. Rev. Kettős gyk. Magyarország védszentjének álló alakja, jobbjaiban hosszúnyelű alabárdal, baljában melle felé tartott országalmával, oldalt pénzverőjegyek; körül: · SAŪTVS · LADISLAVSR.
- 64 B Av. Az előbbi fajtól főleg a címernkeret díszítésében eltérő változat. M. N. M.
65. Rev. a szent jobb kezében egyenesen tartott hosszú alabárd, kifelé hajlított baljában országalma. M. N. M.
66. Rev. a szent jobb kezében vállára helyezett rövid harczi csákány, kifelé hajlított baljában országalma. (Weszerle III. 3. Széchenyi Tab. 4. XXVIII. 7.) M. N. M.

B) Garasok.

67. Av. Kettős gyk. hattagú, mellékjegyekkel díszített keretben magyar-anjou címern, körül: ✧ LODOVICI · DEI · GRÆTIA · R · VRGARIA. Rev. Magas, ormókkal díszített trónuson ülő Szt. László király, jobbjaiban egyenesen tartott hosszú alabárdal, baljában melle felé tartott országalmával, szélről pénzverőjegy; körül: SAŪTVS LADISLAVS · R ·
68. Av. Kettős gyk. az uralkodó, széles ívű s oldalt tornyoeskákkal s lilimokkal díszített trónon ülve, jobbjaiban lilimos kormánypálca, baljában országalma, körül ✧ LODOVICVS DEI GRÆCIA REX HVGARIA. Rev. Címernpajzs hatos keretben, körül ✧ DÆLŪŪIA ✧ OROŪIA ✧ ETŪ. Pénzverőjegyek vagy az elővagy a hátlaon (némely példány jegy nélkül).
69. Av. Alacsony, növénylevelekkel díszített trónuson az ülő király (jelvényei mint 68 sz.), körül: MORŪTÆ LODOVICI REGIS HVGARIA. Rev. Csúcsára állított négyszögű címernpajzs, jobbról a magyar csíkok (a négy emelkedett dömöczkölve), az oldaltéren pénzverőjegyek s kisebb dísztmények.
- 70 A Av. Mint 69. sz. Rev. Kettős gyk., dűlt paizs, bal csúcsára helyezett sisakdíszszel, oldalt pénzverőjegyek; körül: HOROR · REGIS · IVDIQVŪ DILIGIT.
- 70 B Mint előbb, de a király szakállas (!) fővel. M. N. M.

C) Kisebb éremfajok.

71. Av. Madárfejekkel díszített alacsony trónon ülő király, egyenesen tartott kormánypálczával és országalmával. Rev. Sisakdísz és ✧ REGIS LODOVICI. Eszék sz. kir. város múz.

72. Av. A király álló alakja liliomos kormánypálczával és országalmával, oldalt pénzverőjegy. Rev. Stylizált liliom és $\Omega \cdot R\Theta GIS \cdot LODOVICI$.
73. Av. A király mellképe, vállára hajtott kormánypálczával s kifelé tartott országalmával, és $R\Theta X LODOVICI$. Rev. Magyar-anjou címERPajzs, körül: $\ast \Omega R\Theta GIS LODOVICI$.
74. Av. Koronás királyi fő, oldalt pénzverőjegyek. Rev. Nyílt korona, körül: $\ast \Omega \cdot R\Theta GIS \cdot hVRG\bar{A}RI\Theta$.
75. Av. Rev. Mint 74. sz. (kisebb) pénzverőjegy nélkül. M. N. M.
76. Av. Koronás királyi fő, körül: $\ast \Omega R\Theta T\bar{A} LODOVICI$. Rev. Jobbra lépő strucz, csőrében patkóval, oldalt pénzverőjegyek.
77. Av. Koronás királyi fő, körül: $\ast R\Theta X LODOVICVS$ Rev. Jobb felé néző ülő oroszlán felhajló farkkal.
78. Av. Jobbra néző koronás fő, körül: $R\Theta GIS hVRG\bar{A}RI\Theta$. Rev. magyar-anjou címERPajzs, körül: $\ast \Omega R\Theta T\bar{A} LODOVICI$.
79. Av. Kettős vagy (csak külső) vk. nyílt korona, körül: $\ast \Omega R\Theta GIS LODOVICI$. Rev. Jobbra néző térdelő angyal, előtte L.
80. Av. A király mellképe, körül: $\ast \Omega R\Theta GIS LODOVICI$. Rev. Olasz paizs apró elhintett liliomokkal, keresztül fektetett harántcsik három struczfővel. A címERPajzs felett pénzverőjegy.
81. Av. Nyílt korona, körül: $\ast \Omega R\Theta GIS LODOVICI$. Rev. Mint 80. sz. (Arch. É. u. f. VI. 143. 6. és XI. 41. 22.) M. N. M.
82. Av. Magyar-anjou címERPajzs, körül: $\ast \Omega R\Theta T\bar{A} LODOVICI$. Rev. Nyílt korona, körül: $\ast R\Theta GIS hVRG\bar{A}RI\Theta$.
83. Av. Középen nagy L, körül $ODOVICI$, a kezdőbetű oldalain S—S. Rev. Magyar-anjou címERPajzs, körül: $\ast \Omega R\Theta T\bar{A} R\Theta GIS$. (Arch. É. u. f. XI. 41. 21.) Sziklay Jenő gy.
84. Av. Gyk. Stylizált liliom, körül: $\ast \Omega R\Theta T\bar{A} LODOVICI$. Rev. magyar-anjou címERPajzs, körül: $\ast R\Theta GIS hVRG\bar{A}RI\Theta$.
85. Av. Gyk. a magyar-anjou címERPajzs, oldalt és felül egy-egy karikával; Rev. Stylizált liliom.
86. Av. Mint 85, de a címERPajzs körül R— Θ —X.
87. Av. Kettős vk. magyar-anjou címERPajzs, körül: $\ast \Omega R\Theta T\bar{A} LODOVICI$. Rev. Kettős gyk. a kis talapzaton álló kettős kereszt, mely felül és alul a belső gyk. túl ér; a kereszt alsó ágai alatt két négyszögletes (?) jegy.
88. Av. Vk. mankós végű kettős kereszt a szárak csúcsain bogyókkal, körül: $\ast \Omega R\Theta T\bar{A} LODOVICI$. Rev. Magyar-anjou címERPajzs, körül: $\ast D\Theta I GR\bar{A}T\bar{I}A R VRG\bar{A}RI (VG\bar{A}RI\Theta. VG\bar{A}R\Theta)$; az $\bar{A}$ R betűk összevonva.
- 89 A Av. Gyk. jobbra néző szerecsenfej, átkötött szalaggal, körül: $\ast \Omega R\Theta T\bar{A} LODOVICI$. Rev. Sima vagy mankós kettős kereszt bogyókkal, körül: $\ast R\Theta GIS hVRG\bar{A}RI\Theta$; a kereszt ágai alatt pénzverőjegyek.
- 89 B Av. Mint az előbbi darab. Rev. Nyílt koronából kiemelkedő mankós kettős kereszt bogyókkal; körirat ugyanaz.
90. Av. Gyk. sima vagy mankós kettős kereszt bogyókkal, körirat: $\ast R\Theta GIS LODOVICI$. Rev. Gyk. Jobbra néző szerecsenyfő.

91. Av. Gyk. és vk. balra néző szerecsenfej, körirat mint 89 A, különböző betűhibákkal. Rev. Sima vagy mankós kereszt bogyókkal, körirat betűhibákkal.
92. Av. Gyk. mankós kereszt bogyókkal, körül: ✥ ΡΗΓΙΣ ΛΟΔΟΒΙΟΙ. Rev. Gyk. és vk. balra néző szerecsenfej. (Arch. É. u. f. XI. 41. 20.) M. N. M.
93. Av. és Rev. Gyk. jobbra néző szerecsenfő, az egyik oldalon e körirattal: ✥ ΜΟΡΘΗΤΑ ΛΟΔΟΒΙΟΙ, a másikon ΡΕΓΤΑ . . . ΙΘ (=ΡΗΓΙΣ és ΜΟΡΘΗΤΑ). Veret-hibából származó darab. (Arch. É. u. f. XI. 41. 13.) M. N. M.
- 94 A Av. Kettős gyk. magyar-anjou címERPajzs három kis liliom között, körül: ✥ ΛΟΔΟΒΙΟΙ · R · ΒΡΓΑΡΘΙ. Rev. Szemben álló védszent koronás és dícskörös fővel, jobbjában egyenesen tartott alabárdal, melle felé hajlított, baljában országalma, körül: · S · ΛΑΔΙΣ—ΛΑΥΣR · a mezőben pénzverőjegyek.
- 94 B Mint előbb, de a címERPajzs egy csillag és két liliom között. Sziklay.
- 94 C Mint előbb, de a címERPajzs rozettek között. (Széchenyi Táb. 5. XXVII. 11.) M. N. M.
- 94 D Av. Mint előbb, de a címERPajzs felett nyílt korona, oldalt egy-egy liliom. (Rupp-szöveg II. k. 35. XXI. 23. Weszerle IV. 18.) M. N. M.
- 94 E Kettős gyk. anjou(!)-magyar címERPajzs, három liliom között, a szent alakja mint előbb. A körirat mindkét oldalon zavart. M. N. M.
- 95 A Kettős gyk. a magyar-anjou címERPajzs, három liliom között, körirat mint 94 A számnál. Rev. Szemben álló védszent, mint 94 A, de kifelé hajtott kézzel tartott országalmával; körirat mint ott. (Weszerle IV. 14.) M. N. M.
- 95 B Av. Rev. Mint előbb, de a címERPajzs üres mezőben s képkeretébe nyomott egyenkarú csúcsos kereszttel. M. N. M.
96. Av. Kettős gyk. magyar-anjou címERPajzs üres mezőben, körül: ✥ Μ ΛΟΔΟΒΙΟΙ · R · ΒΡΓΑΡΘΙ. Rev. Balra néző védszent, jobbjában egyenesen tartott alabárdal, s kifelé hajtott kezében országalma; körül: ✥ S · ΛΑΔΙΣ—ΛΑΥΣ · R · a mezőben pénzverőjegyek.
97. Av. Gyk. Stilizált liliom, oldalt: · ✥ ΛΟΔΟ—ΒΙΟΙR · Rev. Gyk. a védszent koronás, dícskörös mellképe, körül: S · ΛΑΔ(?)ΛΑΥΣ · R. M. N. M.

Buda város autonomérméi.

98. Av. Nyílt korona, körül: ✥ ΜΟΡΘΗΤΑ ΒΥΔΕΡΣΙΒΩ. Rev. Gyk. magyar-anjou címERPajzs, (Arch. É. u. f. VI. 143. 5. és XI. 41. 17.) M. N. M.
99. Av. Gyk. Jobbra néző királyi fő, körül: ✥ ΜΟΡΘΗΤΑ ΒΥΔΕΡΣΙΒΩ. Rev. Térdelő angyal, mint 79. sz. de az L betű nélkül. (Arch. É. u. f. VI. 143. 8.) M. N. M.
100. Av. Bogyókkal díszített nagy L betű, körirat, mely alul kezdődik: ✥ ΜΟΡΘΗΤΑ (Budensi)ΒΩ. Rev. Gyk. Három tagból álló s íveik találkozásánál liliomokkal tűzdelt keretben a magyar-anjou címERPajzs.
101. Av. Gyk. élére állított négyszögű magyar-anjou címERPajzs, körül: ✥ ΜΟΡΘΗΤΑ ΒΥΔΕΡΣΙΒΩ. Rev. Balra néző szarvas.

Tartományi éremfajok.

Cattaro.

- 102 A Av. Gyk. ülő király jobbában vállára fektetett kormánypálczával, baljában kereszttel, körirat: · LODOVICVS · — · REX · VRGARI. Rev. A város védszentjének álló alakja, jobbában pálmaág, baljában a kereszt, körirat: STRIPHONI. — CRTTR. . .
- 102 B Av. Mint előbb, de baljában kereszt aranyalma, körirat: · LODOVICVS · — · REX · VRGARI · Rev. A védszent gyöngyös mandorlában; körirat: · S · TRIPHON · CRTTR. (Egger: Wiener Numism. Monatsh. II. B. Taf. 10. 9.) M. N. M.
- 102 C Av. mint előbb, de a király oldalán a mezőben jobbról három, balról négy lilium; körirat: · LODOVICVS · — · R · VRGARI. Rev. a védszent mandorlában, balkeze elverve (?), körirat: · STRIFON · — · — · — · CRTTR. (Egger: II. B. Taf. 10. 11.)
- 102 D Av. mint előbb, de a király oldalán jobbról s balról három-három lilium, körirat · LODOVICVS · — R · VRGARI. Rev. A védszent álló alakja (kezei elverve) oldalán jobbról-balról három-három csillag; körirat: · S · TRIFON · — rozett—CRTTR. Eszék v. múz.
103. Rézpénz. Av. Magyar-anjou címerpajzs; körirat: ✠ · M · CATHARUSIS · Rev. a védszent álló alakja és · STRIVS · — · TRIFON · (Egger: II. B. Taf. 10. 12.) M. N. M.

Zara.

104. Rézpénz. Av. vk. az érem közepén nagy G = Giadera (Jadra), körül: ✠ MORETA · IADR. Rev. Szent László mellképe alabárdal s mellére hajtott kereszt aranyalmával, körül: S · LA · R · VRGARI · —: oldalt balról a mezőben határozatlan jegy. (Mont. 301.) M. N. M.
105. Ugyanaz. Av. közepén gyk. nagy G, körül: három rozett és IADR. Rev. kettős gyk. kettős kereszt, körül: rozett-kereszt-rozett és IADR Bécsi csász. kab.

Russia. (Vörös-Oroszország.)

106. Av. Karikákkal összekötött négytagú íves keretben koronás L betű, oldalt három-három s alul egy karikával, körirat: ✠ LODVICI · RVGARI°. Rev. gyk. jobbra néző oroslán (Lemberg = Lwow címere), körirat: ✠ MORETA RVZ · SI°. (denár) (Egger II. B. Taf. 11. 6—7.) M. N. M.
107. Av. Négytagú íves keretben, koronás L, oldalt s alul hét karikával. Rev. Ugyanolyan keretben nyílt korona hét karikával, (obolus) (Egger: II. B. Taf. 11. 8—9.) M. N. M.

Lengyelország.

108. Av. Kettős vk. stylizált liliom, körül: LODOVICI · R (?). Rev. Gyk. balra néző lengyel sas.
109. Av. gyk. magyar-anjou címerpajzs. Rev. Jobbra néző lengyel sas. (Arch. É. u. f. XI. 43. 23.) M. N. M.
110. Av. gyk. magyar-anjou címerpajzs. Rev. Keresztbe helyezett két kulcs, felül P (Posen város címere.)

Mária (1382—1385).

E királynőtől aranyakat, denárokat és obulusokat ismerünk. Uralkodása alatt magyar garasokat nem vernek többé, helyettük a cseh garasok (grossi pragenses) jönnek forgalomba. A magyar garasok verése újból csak Hunyadi Mátyás korában kezdődik.

Aranyforintok:

111. Av. Kettős gyk. több tagú íves keretben magyar-anjou címer, körül: ✦ MARIÆ DEI · G · R · VNGARIÆ. Rev. Kettős gyk. szt. László álló alakja jobbkezában egyenesen tartott csatabárd, kifelé hajlított baljában ker. aranyalma, körül: S · LÆDISL—ÆVS · RÆ oldalt pénzverőjegyek.
112. Av. mint 111. szám. Rev. a szent vállára hajtott csatabárdal, RÆX oldalt pénzverőjegyek. (Weszerle V. 2—4.)

Denárok és obulusok.

113. Av. Rev. I. Lajos 94 A-nak megfelelő ellőállítás; köriratok: Av. ✦ MARIÆ DEI · VGARIÆ. Rev. mint 111. sz. (Arch. É. u. f. VI. 189. szöveg és XI. 41. 24. (Mont. 305.)
114. Av. Kettős gyk. széles kettős kereszt, körül: ✦ MONETA · MARIÆ. Rev. kettős gyk. koronás M betű, körül: ✦ REGINA · VNGARIA. A monogramm mellett jobbról apró liliom.
115. Av. Kettős gyk. Kettős kereszt: MONETA · MARIÆ. Rev. gyk. koronás M, körül: ✦ REGINA · VNGARIA M. N. M.
116. Av. Kettős gyk. nyilaságú kettős kereszt pontokkal: ✦ MONETA · MARIÆ · R · V. Rev. Kettős gyk. liliomos nyílt korona, alatta pénzverőjegy; körül: ✦ MARIÆ · D · R · VNGARIA.
117. Av. Gyk. Kettős kereszt, körül: ✦ MONETA · MARIÆ · R. Rev. liliomos nyílt korona alatta pv-jegy; körül: ✦ MARIÆ · D · G · HVNGAR.

Zsigmond (1386—1437).

Mária királynő férje, a luxemburgi házból származó Zsigmond érmei sok tekintetben különböznek elődei vereteitől. Pénzein a címérpajzs négyelve jelenik meg a váltakozó magyar csíkok és a luxemburgi sas, illetőleg a magyar csíkok s a cseh oroszlánnal. Aranyainak egy sorozatán szent László lábai alatt arab számjegyeket találunk s pedig az 5-, 6-, 7- és 13-as számokat, melyeket — bár hivatásukat biztosan nem határozhatjuk meg — a pénzverésnél alkalmazott ellenőrző-jegyeknek kell tekintenünk. Meg kell jegyeznünk, hogy ezek az első arab számjegyek, melyek a keresztény pénzverésben először fordulnak elő. A mi a pénzfajokat illeti, uralkodása alatt veretnek az úgynevezett quatingok (viertling, magyar fitying) név alatt forgalomban volt apró rossz ezüstből vert aprópénzek. Ugyancsak e korból származnak az első úgynevezett piéfort-ok (vastag veretű érmek), melyek próbaveretek gyanánt készültek. A mi a pajzsformát illeti, e korban lép fel a kerek-aljú német paizs, az olasz csúcsos-aljú paizs helyett s a magyar csíkok külön paizson az érem egyik oldalán, míg a másik oldalon a mezőt a kettős kereszt tölti be.

A mi az éremanyagot illeti, Zsigmond király érmei közt találkozunk először a vegyesházi királyok korában az első rézveretekkel. Ilyen a 129-ik faj.

Aranyforintok:

118. Av. Kettős gyk. címérpajzs a váltakozó magyar csíkok s a jobbranéző luxemburgi sas, körül: ✠ SIGISMVVDI · D · G · R · VVGARIÆ. Rev. gyk. és vk. szent László álló képe, jobbában csatabárddal, baljában ker. aranyalmával, körül: S · LÆDISL—ÆVS · RÆX. A szent oldalainál pénzverőjegyek.
119. Av. Kettős gyk. címérpajzs a váltakozó magyar-cseh címerekkel, körirat mint 118. sz. Rev. mint 118. sz.
120. Av. Rev. megfelel a 119. sz. aranyforintnak; a szent lábai alatt arab számjegyek. (Weszerle V. 7.) M. N. M.

Dénárok, obulusok és quatingok.

121. Av. Gyk. horgasvégű kettős kereszt a mezőben, körül: ✠ MONET SIGISMVVDI Rev. gyk. a mezőben a négyelt magyar-luxemburgi címérpajzs, körül: ✠ RÆGIS VVGARIÆ.
- 122 A Av. vk. felül és alul az érem széleig érő kettős kereszt (jegyekkel v. a nélkül), körül: MVR · SIGISMVVDI. Rev. vk. címérpajzs, mint 121. és ✠ RÆGIS · VVGARIÆ ETQ.
- 122 B Av. mint 122 A. Rev. A címérpajzsban a 4-ik mező üres. Előbb Zimmermann Lajosnál, most Sziklay J. gy.
- 122 C Av. mint 122 A. Rev. A címérpajzsban a magyar-luxemburgi jelvények, felcserélve.

- 123 A Av. gy. és vk. kettős kereszt, mint 122. a kereszt vízszintes ágai közt pénz-
verőjegyekkel, körül: $\Omega\Omega\Omega \cdot \text{SIG—IS}\Omega\text{VRDI}$. Rev. gy. és vk. német pajzs a
magyar csíkokkal, körül: $\ast \cdot \text{R}\Omega\text{GIS} \cdot \text{VRG}\text{ÄRI}\Theta \cdot \Theta\text{T} \cdot \Omega$.
- 123 B Vastag veret; mint 123 A. Rev. $\ast \text{R}\Omega\text{GIS VRG}\text{ÄRI}\Theta\Theta\text{T} \cdot \Omega\Theta$. Bécsi csász.
kab. gy. 10,44 gramm.
- 124 A Av. Gyk. magyar-luxemburgi cz. p. felül v. oldalt pverőjegyekkel; Rev. a mezőt
négyfelé osztó horgonykereszt, egyik ágában Ω betű, a többiben lilimos
nyílt korona.
- 125 A Av. mint előbb. Rev. a kereszt alkotta négy mezőben egy-egy nyílt korona.
- 125 B Mint 125 A felcserélt magyar-luxemburgi jelvényekkel. Előbb Zimmermann,
most Sziklay gy.
126. Mint 125 B, a luxemburgi sasok helyett cseh oroszlánok.
127. Av. Mint 125, 126. hátlapja. Rev. gyk. Szt. László alakja a szokott attributumokkal.
128. Av. Kettős horgonykereszt, ágai közt pv.-jegyekkel. Rev. Szt. László, mint előbb,
de csatabárdját vállára hajtva.
129. Av. gyk. kettős horgonykereszt, ágai közt pv.-jegyekkel. Rev. gyk. lilimos nyílt
korona.

Durazzói vagy Anjou László (1386—1414).

Durazzói (Kis) Károly fia László, mint trónkövetelő, nápoly-sicíliai király egy
éremfaján a magyar király címét is használta, ez okból azt is sorozatunkba foglaljuk.

130. Av. Kettős gy. és lánczos keretben négy Anjou-lilium, körül: $\ast \text{L}\text{ÄDISL}\text{ÄUS} \cdot$
 $\text{DEI GR}\text{ÄDIA}$. Rev. Kettős gyk. egyenágú kereszt, körül: $\ast \text{HVG}\text{ÄRI}\Theta \text{I}\Theta\text{RL}\Theta$
(Jerolimé) SIGIL (billon) Münchener kir. éremtár, M. N. M.

Albert (1437—1439).

A habsburgházi Albert aranyforintjai a Zsigmond-félék típusát tartják meg, mely
e kortól fogva Hunyadi Mátyásig csak a heraldikai jelvényekben változik. Denárai
három sorozatán hármass keretbe foglalt kis czimerpajzsokat látunk a keretalkotta
mélyedésbe helyezve, középen a magyar csíkú pajzsossal, vagy ugyanezen előállítás a
középső címer nélkül. E típussal fogunk találkozni még I. Ulászló és V. László
érmein is. A 134. számú sorozat több példánya vörösréz.

Éremsorozatok:

Aranyforintok:

131. Av. Kettős gyk. czimerpajzs a váltakozó magyar csíkok s a cseh oroszlánokkal,
körül: $\ast \text{ÄLB}\Theta\text{RTVS} \cdot \text{D} \cdot \text{G} \cdot \text{R} \cdot \text{VRG}\text{ÄRI}\Theta$. Rev. Szent László álló alakja
s a körirat mint Zsigmond aranyain.
132. mint 131. sz. magyar csíkok, morva sas, osztrák pólya, cseh oroszlán, egyébként
mint fent.

Denárok és obulusok:

133. Av. Kettős gyk, a király szembenéző mellképe, oldalt pénzverőjegyek; körül: ✦ RĚGIS VŔGĚRIĚT · G. Rev. Kettős gyk. címperpajzs a magyar csíkokkal, a morva sassal s 3—4 mezőben cseh oroslánokkal (a 3-ik mezőben lévő oroslán balra. Körirat: ✦ MŔMĚTĚ ĀLBĚRTI.
134. Av. Rev. azonos Zsigmond 123. sz. típusával. Köriratok: Av. MŔMĚTĚ ĀLBĚRTI. Rev. ✦ RĚGIS VŔGĚRIĚ (az S betű fordítva).
- 135 A Av. gyk. Kettős kereszt, ágai közt pénzverő-jegyekkel, körül: M · ĀLBĚRTI R · VŔGĚRIĚ. Rev. Kihajlásokkal megtört hármaskeretben, középen a magyar, körülötte a morva, cseh s az osztrák pajzsokkal. Előbb Zimmermann, most Sziklay gy.
- 135 B Av. mint előbb. Rev. mint előbb, de a címperpajzsok más rendben: osztrák, morva, cseh.
- 135 C Av. mint előbb, de a címperpajzsok rendje: osztrák s két sasos címperpajzs. Előbb Zimmermann, most Sziklay gy.
- 136 A Av. mint előbb tökéletlen körirattal. Rev. hármaskeretben magyar, cseh és morva címperpajzs, középen keresztke. Előbb Zimmermann, most Sziklay gy.
- 136 B Mint 136 A, de a cseh és morva címperpajzs felcserélve. Mály János gy.
137. Av. * Egyszerű gyk. nagy K · R betűk (az R felett kereszt) Rev. mint 135 B.
138. Av. mint 137. Rev. Címperpajzs: magyar csíkok, morva sas, osztrák pólya, cseh oroslán.
139. Av. Gyk. egyenkarú horgas kereszt, ágai közt két koronával s pénzverőjegyekkel. Rev. címperpajzs, mint 138. sz.

I. Ulászló (1440—1444).

A Jagello-házi I. Ulászló érmein egy heraldikai jelenséget kell kiemelnünk, azt tudniillik, hogy azok egy sorozatán látjuk először a magyar csíkokat s a patriarchális keresztet a kétmezejű címperpajzsban. A veretek egy része vörösréz vagy silány ezüst, melyek technikai tekintetben is a legrosszabb éremfajokat képezik (141, 142, 143, 145 A, B, 146 A, B, 148, 149 A, 152, 153).

Éremsorozatok:

Aranyforint:

140. Av. Kettős gyk. négyelt pajzs magyar csíkok és a patriarchális keresztel, illetőleg a lengyel sassal s a litván lovaggal; körül: ✦ WLĀDISLĀVS · D · G · R · VŔGĚRIĚ. Rev. mint 131. sz.

* A K. B betűk csak pénzverőjegyek, ezt az oldalt csak azért vesszük Av. számba, hogy a címperpajzsok áttekinthetőségét megkönnyítsük.

Denárok és obulusok:

141. Av. Gy. és vk. jobbranéző lengyel sas, körül: ✠ ΜΟΝΕΤΑ · WLADISLAI · DEI · GRA. Rev. gy. és vk. kétmezejű magyar címertpajzs, nyílt koronával, oldalt pénzv. jegyek; körül: ✠ RĚGIS · VNGĚRIĚ ET QĚTĚRĚRĚ.
142. Av. Gyk. magyar címertpajzs, mint előbb. Rev. Gyk. lengyel sas, mindkét oldal körírás nélkül.
- 143 A Av. Gyk. és vk. jobbranéző lengyel sas, körül: ✠ ΜΟΝΕΤΑ WLADISLAI · DEI. Rev. gyk. és vk. magyar címertpajzs korona nélkül, körül: ✠ RĚGIS · VNGĚRIĚ · ET QĚTĚ.
- 143 B Av. Mint előbb, de DEIĜR. Rev. A címertpajzsban a jelvények felcserélve, oldalt pv-jegyek és ETQĚTĚR.
144. Av. Gyk. kétmezejű magyar címertpajzs, oldalt pv.-jegyek. Rev. Gyk. lengyel sas.
- 145 A Av. Gyk. és vk. koronás magyar címertpajzs, oldalt pvj., körül: Μ WLAI · DISLAI DEI. Rev. gyk. és vk. pajzs a litván lovaggal, körül: ✠ RĚGIS VNGĚRIĚ · EI.
- 145 B Av. Rev. mint előbb, nagyobb lapú vastag rézveret, a címerek belső kör nélkül.
- 145 C Av. Szabálytalan, egykorú utánveret, a címertpajzsban felcserélt jelvények, felelte keresztke és ΜWLADISL ... Rev. a litván lovas, mint előbb, négy-öt betűnyi zavaros körirat.
- 146 A Av. Gyk. és vk. nyílt korona, oldalt pvj., körül: ✠ ΜΟΝΕΤΑ WLADISLAI. Rev. gyk. és vk. koronátlan magyar címertpajzs, és: ✠ RĚGIS · VNGĚRIĚ · EI.
- 146 B Av. Előállítás és betűk szabálytalanok és elmosódottak, alig látható körökkel: RĚGIS VNGĚRIĚ EI. Rev. körirata: ✠ ΜΟΝΕΤ Μ és olvashatlan szabálytalan betűk, vastagabb rézveret. (Rupp, szöveg II. k. 59. VI. 10.)
- 146 C Av. A 146 A-hoz hasonló (jegyek nélkül). Rev. a pajzsban felcserélt jelvények, a körirat vége ET (Rupp, szöveg II. k. 59. VI. 11.) Előbb Zimmermann, most Sziklay gyk.
- 146 D Av. Rev. hiányos előállításban, olvashatlan köriratokkal, a címertpajzsban jobbról a kettős kereszt helyett két egymás felé helyezett keresztke. (Arch. É. új f. VI. 143. 12.) M. N. M.
147. Av. gyk. és vk. felül s alul az érem széleig érő kettős kereszt; karjai közt pv.-jegyekkel; körirat: Μ WLADIS—LAI RĚGIS. Rev. gyk. és vk. Szt. László szembenéző alakja, szokásos attributumokkal, körül; S LADISL—AVRĚX.
148. Előbbinél kisebb. Av. Rev. hasonló előállítással, Szt. László képe, körül: S LADISL—VS RĚX. (Széchenyi Tab. 7. XXXIII. 8.) Eszéki v. m.
- 149 A Av. Az előbbinek megfelelő előállítás és körirat; Rev. Hármaskeretben a magyar csikokat, lengyel sást és a litván lovagot tartalmazó pajzs, felettük keresztke.
- 149 B Mint az előbbi, de a Rev. a címertpajzsok között Μ betű. (Rupp, szöveg, II. k. 59. VIII. 10.)
- 149 C Mint 149 A, de a Rev. a lengyel s a litván pajzs felcserélt helyzetben. Széchenyi Tab. 7. XXXIII. 6. és 7.)

150. Av. mint a 149. sorozat. Rev. Hármaskeretben közepén a magyar címerpajzs csíkokkal, körülötte osztrák, morva és cseh címerpajzs. (V. ö. osztrák Albert 137. sz. érmével.) Mály János gy.
151. Av. *gyk. Horgas kettős kereszt, ágai közt balról csillag; körirat: Ω WLADI—SLAIR. Rev. gyk. címerpajzs a magyar csíkokkal; körirat: ✦ RŪCIS VRGARIΘ.

Kormányköz (1444—1446).

Denár és obulus.

152. Av. Gyk. és vk. címerpajzs a magyar csíkokkal; körül ✦ ΩRONETA · RŪGNI · VRGARIΘ. Rev. gyk. és vk. horgas kettős kereszt, ágai közt pvj., körül: ✦ DΛLΩACIΘ · OROACIΘ · ΘTC.
153. Av. Gyk. Az előbbi címerpajzs, körirat nélkül. Rev. Gyk. kettős kereszt, karjai közt pvj. körirat nélkül.

Hunyadi János kormányzó (1446—1453).

Hunyadi János érmeit több csoportba foglaltuk; az első csoport, melyeken neve és kormányzói címe olvasható és azon iratlan éremfajok, melyek előállításuknál fogva ezekhez kapcsolódnak; a második és harmadik csoport, melyekre I. Ulászló, illetőleg V. László nevéen kívül az ő neve és címe is verve van, a negyedik csoport, melynek előlapját a Hunyadiak családi és a magyar állami címerek díszítik, hátlapjukon pedig a Hunyadi Jánosnak meghódolt Brankovics György szerb deszpota trónon ülő alakja a megfelelő körirattal látható.

Rézpénzek a 157 A, B, C, 158 A, B, 160, 161, 162, 164 számú fajok.

Éremsorozatok:

Aranyforintok:

- 154A Av Kettős gyk. címerpajzs kétszer a magyar csíkokkal, a kettős keresztrel s a Hunyadiak gyűrűt tartó hollójával; körül: ✦ IOHANNES · D · HWR · VRGARIΘ · GV. Rev. Gyk. és vk. Szt. László szokásos alakja és a megfelelő körirat. Oldalt pv.-jegyek.
- 154B. Mint előbb, de a holló más alakban előállítva. (Weszerle VIII. 2.) M. N. M.
155. Mint 154A, de a patriarchális kereszt helyett a cseh oroszlán. (Arch. É. u. f. VI. 143. 18.) M. N. M.

Denárok és obulusok:

156. Av. Kettős gyk. kettős kereszt, karjai közt pvj., körül: TΘMPORΘ — IO · GVBΘR.
Rev. gyk. és vk. pajzs a magyar csíkokkal; körül: ✥ ΜΡΘΓΝΙ · ΒΡΓΑΡΙΘ.
- 157 A Av. Gyk. és vk. Jobbra néző koronás, kétfarkú oroszlán (Csehország); körül: TΘMPORΘ · IO · GVBΘRΩTOR Rev. gyk. és vk. kettős kereszt, ágai közt pvj., körül: ✥ ΜΟΝΘΤΑ · ΡΘΓΝΙ · ΒΡΓΑΡΙΘ.
- 157 B Mint az előbbi, vastag veretben. M. N. M.
- 157 C Mint 157 A, de más kéz műve, koronátlan, rosszul stylizált oroszlánal. M. N. M.
- 158 A Av. Kettős kereszt, pv.-jegyekkel. Rev. Jobbra néző cseh oroszlán.
- 158 B Mint az előbbi, de koronátlan oroszlán. M. N. M.
159. Av. Egyenkarú horgas kereszt, ágai közt két nyílt koronával s pénzverőjegyekkel. Rev. koronátlan kétfarkú oroszlán.
160. Av. mint 159, de a hátlapon címerpajzs a magyar csíkokkal.
161. Av. Vk. címerpajzs magyar csíkokkal. Rev. egyenkarú horgas kereszt, ágai közt négy nyílt koronával.
162. Av. Gyk. és vk. címerpajzs a négy magyar csíkkal s felibük helyezett nyílt koronával (Jelentése?) körirat: ✥ Μ WLADISLAI · RΘGIS · Θ. Rev. gyk. és vk. hármas ívű talapzaton álló horgas kettős kereszt, pv.-jegyekkel; körül: IOHANNES DEHVRIAD.
163. Av. Horgas kettős kereszt és pvj., körül: IOHANN—SDHVRIAD. Rev. címerpajzs a magyar csíkokkal, körül: ✥ Μ WLADISLAI RΘG. (Arch. É. u. f. XV. 431.) M. N. M.
164. Av. Kétmezejű címerpajzs, jobbról a magyar csíkokkal, balról a patriarchális kereszttel, körül: IOHANNES . . . . Rev. lilimos nyílt korona, oldalt pvj., körül (tökéletlenül): WLADI . . . (Arch. É. u. f. XV. 431. szöve.)
165. Av. Gyk. és vk. horgas kettős kereszt, körül: ✥ ΜΟΝΘΤΑ · LADISLAI · DEI · G · Rev. gyk. és vonalk. a cseh oroszlán körül: ✥ TΘMPORΘ · IO · ΓΥΡΘΡΩTORI. (Arch. É. u. f. VI. 143. 16. 351. l.) M. N. M.
166. Av. Gyk. és vk. kétmezejű címerpajzs, csíkokkal és kettős kereszttel, körül: ✥ Μ · LADISLAI · R · ΒΡΓΑΡΙΘ · Θ. Rev. gyk. és vk. ágon álló, gyűrűt tartó holló; körül: ✥ IOHANNI · GVBΘR . . . . (Arch. É. u. f. VI. 143. 17. M. N. M.)
- 167 Av. Kettős gyk. Hunyadi János 1453-ban kapott négyelt címerpajzsa az első és negyedik mezőben koronát tartó oroszlánal, a második és harmadikban a gyűrűs hollóval; körül: ✥ IOHANNES · Θ · HW · R · ΒΡΓΑΡΙ · Rev. gyk. Brankovics György szembenéző alakja, jobbájában karddal, baljában kereszt arany almával, oldalt: · DEIPO · és GVRGS ·
168. Av. Kettős gyk. címerpajzs, első és második mezőjében a magyar csíkokkal, a harmadikban a patriarchális kereszttel, a negyedikben a gyűrűs hollóval; körirat mint 167. Rev. Brankovics György trónon ülő alakja a fenti jelvényekkel, oldalt: · DEIPO · és GVRAD · (Arch. É. u. f. XIV. 87.) M. N. M.

V. László. (1453—1457).

E királyunk érmelésében új gyakorlat lép előtérbe, az eddigi egyszerű aranyak mellett tudniillik többszörös aranyakat is kezdenek verni s ugyancsak aranyban bírjuk egy ezüstéremfaj bélyegét is határozott aransúlyban. Később ilyen bélyegekkel negyed aranyforintok is veretnek, melyek, bár igen ritkák, a pontos súlyviszonynál fogva rendes forgalmi érmeknek tekinthetők.

A mai magyar czímer fejlődésében V. László érmelése szintén új stádiumot jelez; az eddigi éremfajokon ugyanis a magyar csíkokat a patriarchális kereszttel gyakran találjuk már kétmezejű (hasábozott) pajzsban s míg a kettős kereszt csak Hunyadi János 162. sz. érmén van hármás díszítményre helyezve: V. László 180. sz. éremfaján e díszítmény naturalisztikus hármás hatommá alakul. Rézpenzék a 179, 182, 183, 192, 194, 196, 201. számú fajok.

Éremsorozatok:

Hármás aranyforint:

169. Av. Kettős gyk. czímerpajzs, a magyar csíkok, az osztrák pólya, cseh oroszlán és morva sassal: ✠ LĀDISLĀVS · D · G · R · VRĀRIĀ. Rev. Szt. László alakja s körirat, mint az előző királyok aranyain. Szt. Pétervár: Eremitage.

Aranyforintok:

170. Av. és Rev. mint 169. sz.
 171. Mint az előbbi szám, de a czímerpajzsban magyar csíkok, morva sas, cseh oroszlán, osztrák pólya.
 172. Mint az előbbi szám, de a czímerpajzsban magyar csíkok, patriarchális kereszt, morva sas, osztrák pólya. M. N. M.
 173. Mint az előbbi szám, de a czímerpajzsban két mezőben a magyar csíkok, morva sas s a patriarchális kereszt.
 174. Mint az előbbi szám, de a czímerpajzsban két mezőben a magyar csíkok, patriarchális kereszt s az osztrák pólya. (Arch. É. u. f. VI. 143. 15.) M. N. M.
 175. Mint az előbbi szám, de a czímerpajzsban kétszer a magyar csíkok s a patriarchális kereszt.
 176. Av. Gyk. és vk. négyelt pajzs a magyar csíkok, az osztrák pólya, a cseh oroszlán s a morva sassal; körül: ✠ MORAETH · LĀDISLĀI · DEI · GRĀ. Rev. Gyk. és vk. kiterjesztett szárnyú egyfejű sas, mellén kis pajzs az osztrák pólyával, körül: ✠ REGIS · VRĀRIĀ · ET · CATHĀRĀ.

Denárok és obulusok:

177. Av. Gyk. és vk. Szent László álló alakja, oldalt pvj., körül: $\text{MOR} \cdot \text{LADIS} - \text{LAI} \cdot \text{DEI}$. Rev. gyk. és vk. kétmezejű címérpajzs a magyar csíkokkal s a patriarchális kereszttel; körül: $\ast \text{G} \cdot \text{REGIS} \cdot \text{VRGARI} \cdot \text{ET} \cdot \text{A}$.
178. Av. Gyk. Szt. László mellképe, keresztes vagy liliomos kormánypálczával, és keresztes aranyalmával, oldalt pvj. Rev. Czímer mint az előbbi fajon, felirat nélkül.
179. Av. Gyk. és vk. horgos kettős kereszt, karjaiban pvj. körül: $\ast \text{LADISLAVS} \cdot \text{DEI} \cdot \text{GRA} \cdot \text{RDX}$. Rev. Szt. László álló alakja a szokott attributumokkal; szokásos körirat.
180. Av. Gyk. és vk. hármashalmon álló horgos kettős kereszt; körül: $\text{M} \cdot \text{LADISL} - \text{AI} \cdot \text{RVRG}$. Rev. gyk. és vk. Szt. László alakja és a körirat mint rendszeren.
181. Av. Gyk. és vk. címérpajzs a magyar csíkokkal, körirat: $\ast \text{MORETHA} \cdot \text{LADISLAI} \cdot \text{D} \cdot \text{GRA}$. Rev. Gyk. és vk. horgos kettős kereszt, karjaiban pvj. körül: $\ast \text{REGIS} \cdot \text{VRGARI} \cdot \text{ET} \cdot \text{AETR}$.
182. Av. Gyk. és vk. horgos kettős kereszt, karjai közt pvj. $\text{MOR} \cdot \text{LAD} - \text{SLAI} \cdot \text{DEI} \cdot \text{G}$. Rev. Gyk. és vk. címérpajzs a magyar csíkokkal, körül: $\ast \text{REGIS} \cdot \text{VRGARI} \cdot \text{ET} \cdot \text{A}$.
183. Av. Gyk. és vk. horgos kettős kereszt s pvj. körül: $\ast \text{MORETHA} \cdot \text{LADISLAI} \cdot \text{DEI} \cdot \text{G}$. Rev. Gyk. és vk. a cseh oroszán, körül: $\ast \text{REGIS} \cdot \text{VRGARI} \cdot \text{ET} \cdot \text{AETRA}$.
184. Av. Gyk. és vk. horgos kettős kereszt, pvj. és $\text{MORETHA} \cdot - \text{LADISLAI}$. Rev. Gyk. és vk. kétmezejű címérpajzs a magyar csíkokkal s a cseh oroszán, körül: $\ast \text{REGIS} \cdot \text{VRGARI} \cdot \text{ET} \cdot \text{A}$.
185. Av. Gyk. és vk. hármashalmon álló kettős kereszt s pvj. körül: $\text{MOR} \cdot \text{LAD} - \text{ISLAI} \cdot \text{RA}$. Rev. Gyk. és vk. koronás címérpajzs a magyar csíkokkal, morva sassal, cseh oroszán s a dalmát leopárdfőikkel, oldalt: $\text{VRGAR} - \text{IETA}$.
186. Av. Mint 185, Rev. mint 185, de a címérpajzsban magyar csíkok, morva sas, cseh oroszán, osztrák pólya.
187. Av. Gyk. és vk. horgos kettős kereszt és pvj., körül: $\text{MOR} \cdot \text{LADISLAI} \cdot \text{DEI} \cdot \text{GRA}$. Rev. Négyelt címérpajzs (korona nélkül) a magyar csíkok, morva sas, cseh oroszán s az osztrák pólyával; körül: $\ast \text{REGIS} \cdot \text{VRGARI} \cdot \text{ET} \cdot \text{AETRA}$.
188. Av. Gyk. és vk. felül s alul az érem széléig érő horgos kereszt, pvj., körül: $\text{MOR} \cdot \text{LADISLAI} \cdot \text{DEI} \cdot \text{GR}$. Rev. vk. négyelt pajzs, a magyar csíkokkal, az osztrák pólyával, a cseh oroszán s a morva sassal. A körirat mint az előbbin, de kezdőjegy kereszt helyett rozetta. (Weszerle IX. 10.)
189. Av. Rev. előállítása mint 188. sz., de annál valamivel kisebb, köriratok: $\text{MORETHA} - \text{LADISLAI}$ és $\ast \text{REGIS} \cdot \text{VRGARI} \cdot \text{ET} \cdot \text{A}$.
- 190 A Gyk. és vk. címérpajzs a kettős kereszttel, körirat: $\text{MORETHA} \cdot \text{LADISLAI} \cdot \text{DEI} \cdot \text{G}$. Rev. gyk. és vk. Czimérpajzs mint 188. sz. körirat: $\text{R} \cdot \text{VRGARI} \cdot \text{ET} \cdot \text{AETRA}$. (Rupp szöv. II. k. 71. X. 5.) M. N. M.

- 190 B Av. vk. címernpajzs, mint 190 A. Rev. körirat: ✦ MOPETHA · LADISLAI · D. Rev. címernpajzs, mint 190 A. Av. oldalt pvj. körül: ✦ R · VORGARIH ET OETARA.
- (Arch. É. u. f. VI. 143. 14.) M. N. M.
191. Av. Gyk. és vk. nyílt koronából kiemelkedő kettős kereszt, oldalt pvj. körül: ✦ MOPETHA ✦ LADISLAI. Rev. Gyk. és vk. hasábozott címernpajzs, jobbról a magyar csíkokkal, balról a mező rézsút metszve, felül a cseh oroslánnal, alul az osztrák pólyával; körirat: ✦ REGIS VORGARIH · ETI ·
192. Av. Rev. előállítása mint 191, de annál kisebb, a köriratban némi eltérés. Sziklay gy.
193. Av. Gyk. és vk. hasábozott címern, jobbról a magyar csíkok, balról a mező rézsút metszve, a cseh oroslánnal s a patriarchális keresztrel, oldalt pvj. körirat: ✦ MOPETHA · LADISLAI · DEI · GRA. Rev. Gyk. és vk. kiterjesztett szárnyú egyfejű sas, mellén, kis pajzsban az osztrák pólya, körirat: ✦ REGIS · VORGARIH · ET OETARA.
- 194 A Av. Gyk. és vk. hasábozott címernpajzs a magyar csíkokkal s a kettős keresztrel, oldalt pvj., körirat: ✦ MOPETHA LADISLAI DEIGR. Rev. mint 193.
- 194 B Av. A címernpajzsban a kettős kereszt s a csíkok felcserélve, körirat mint előbb. Rev. Sas, körirat mint előbb.
- 194 C Av. Címernpajzs mint 194 A. Körirat u. a. Rev. Kiterjesztett. szárnyú sas, melle címernpajzs nélkül, körirat némi eltéréssel. M. N. M.
195. Av. Vk. Kettős kereszt, körül: LADISLAI · D · G · R · VORGA. Rev. hármaskeretben hegyes aljú címernpajzs s a magyar csíkokkal. A keret behajlásaiban betűk.
- 196 Av. horgos kettős kereszt és pvj., körül: M · LADISL—AI · R · VORGAR. Rev. Hármaskeretben címernpajzs, a magy. csíkokkal, osztrák pólyával, cseh oroslánnal s a morva sassal.
197. Av. Kettős vk. Szt. László mellképe, alatta · K · G · ; körül: M · LADISLAI—R · VORGA. Rev. lilomos hármaskeretben nyílt korona alatt egymásnak dűtött két címernpajzs a csíkokkal s a kettős keresztrel.
198. Av. Kettős kereszt és pvj., körül: M · LADIS—LAIRAGI. Rev. hármaskeretben három címernpajzs, a magy. csíkokkal, morva sassal s a cseh oroslánnal, közöttük csillag.
199. Av. mint előbb; körirat: MOR · LADIS—LAI · REGIS. Rev. hármaskeretben, a pajzsok az osztrák pólyával, magyar csíkokkal s a cseh oroslánnal, középen csillag; a keret külső behajlásainál: VR—GA—RI.
200. Av. gy. és vk. Szt. László álló alakja, jobbában kettős kereszt, baljában kereszt aranyalma, old. pvj. és M · LADISLAI—R · VORGARI. Rev. Hármaskeretben négy címernpajzs, középen a magyar csíkokkal, körül az osztrák pólyával, morva sassal és a cseh oroslánnal, a címerek között három rozetta.
- 201 A Av. horgos kettős kereszt és pvj. körirat: M · LADISLAI—R · VORGARI. Rev. mint 200. sz., de rozetták nélkül.
- 201 B Av. mint 201, de szabálytalan körirat. Rev. mint 200., 201., de a címerek más sorrendben. Sziklay gy.
202. Av. Egyenkarú horgos kereszt, két koronáskával s pv.-jegyekkel. Rev. címernpajzs a magyar csíkokkal s a kettős keresztrel. M. N. M.

Hunyadi Mátyás (1458—1490).

I. Mátyás korával a magyar érmészet világjelentőségre emelkedik. Aranyai oly számosak, hogy Európa minden gyűjteménye bővelkedik bennök. Kettős aranya azonban csak egy példányban ismeretes (a keszthelyi gróf Festetich-gyűjteményben). Mátyás érmein jelenik meg először a bold. szűz képe, ölében tartott Jézussal, a mely motívum uralkodóvá lesz a magyar aranyokon 1849-ig.

Mátyás korában újul meg a magyar garas-verés, mely I. Lajossal szűnt meg, ezek verése eredeti alakban a címERPajzsZsal s a bold. szűZZel, szintén a habsburg-házi királyok korába nyúlik be. Ugyanez áll a Mária-képet viselő, címeres denárok-és obulusokról is, melyek e kortól kezdve Mária Terézia uralkodása végeig verettek.

Mátyás király hódításaival bővül ki újra, nyugat felé a magyar befolyás, a minek numizmatikai emlékei, a nagy királyunk nevével és címereivel jelzett csehországi és sziléziai éremsorozatok.

Mátyás érmészetében mennek át a köriratok az eddigi barátrásból a renaissance-ba vagy más szóval az ú. n. classicus antiquába.

Mátyás korában is verettek silány tartalmú réz-éremfajok, ilyenek a 217-, 222-és 227-es számúak.

Éremsorozatok:

Kettős aranyforint.

203. Av. Kettős vk. négyelt címERPajzs első mezejében a négy csíkkal, a másodikban a Hunyadiak koronát tartó oroszlánjával, a harmadikban a kettős kereszttel, negyedikben a dalmát leopárdfejekkel, a pajzs közepére fektetett ú. n. szív-pajzsban a gyűrűt tartó hollóval. Körirat: ✠ ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΙΑ · ΡΟΓΙΣ · ΒΥΓΑΡΙ. Rev. Kettős vk. a bold. Szűz, fején fátyollal, jobbán tartott kis Jézussal, ülő-helyzetben, oldalt pénzverőjegyek, körirat, balról: · ΠΑΤΡΟΝΑ · jobbról: ΒΥΓΑΡΙΘ, utána csillagalakban elhelyezett nyolcz pont. Keszthelyi gróf Festetich gy.

Aranyforintok.

204 A Av. Kettős gyk. CímERPajzs a csíkokkal, a Hunyadiak oroszlánjával, a kettős kereszttel s a Hunyadiak hollójával. Körirat: ✠ ΜΑΤΙΑΣ · D · G · R · ΒΥΓΑΡΙΘ (illetőleg ennek változatai)* Rev. Szent László alakja, mint az előző királyok aranyain, köriratát lásd a rajzon.

204 B mint 204 A, de a védszent jobb oldalán kardmarkolat. Erdélyi múz. Kolozsvár.

205. Kettős gyk. a címERPajzs magyar csíkokkal, a kettős kereszttel, cseh oroszlánnal s a hollóval, körirat: ✠ ΜΟ · ΤΑ · ΜΑΤΙΑ · D · G · R · ΒΥΓΑΡΙΘ. Rev. mint 204 A.

* Mátyás aranyainak s más érmeinek köriratai végtelen számú variációt tüntetnek fel, a mit minden gyűjtő tud. Az egyes fajok bemutatásánál, csakis a lerajzolt példányra reflektálhatunk.

206. Av. Vk. és gyk. czímerpajzs a kettős kereszttel, a Hunyadiak oroszlánjával, a magyar csíkokkal s a hollóval; körirat: *MA^THIA^S · D · G · R · V^RGARIA* csillagalakba helyezett 7 pont. Rev. mint 205. Mindkét oldal rajza s betűformái a rendes vésettől eltérő.
207. Av. Kettős gyk. czímerpajzs a magyar csíkokkal, a morva sassal, a cseh oroszlánal s a hollóval (a holló feje mögött kis félhold), körirat: mint 205. sz. Rev. u. a.
- 208 A Av. A bold. szűz, fején *nyílt koronával*, jobb karján tartott kis Jézussal, lábainál jobbra néző gyűrűt tartó holló. Oldalt az ülésnél egy-egy *bogáncsvirág*. (Belső kör nélkül.) A köriratot lásd a rajzon. Rev. Szt. László, mint rendesen. (Belső kör nélkül.)
- 208 B U. a. de az ülés mellett egy-egy *rozetta* (belső kör nélkül). M. N. M.
- 208 C U. a. " " " " nagyobb s apróbb *karikák* (belső körrel). M. N. M.
- 208 D U. a. " " " " 4—5 apró *karika* (belső körrel). M. N. M.
- 208 E U. a. " " " " két *oszlop*, felül *gömbbel* (belső körrel). M. N. M.
- 208 F U. a. " " " " jobbról virágedényben *három szál virág*, balról a *kerevet* egy része (belső körrel). M. N. M.
- 208 G U. a. " " " " jb. virágedényben *három szál virág*, bl. a kerevet keresztes *diszitménynyel* (belső körrel). (Weszerle XI. 10) M. N. M.
- 208 H U. a. " " " " jb. virágedényben három szál virág, bl. góthikus trónoszlopok (belső körrel). M. N. M.
- 208 I U. a. " " " " a bold. szűz fején magas *zárt korona*, oldalt jb., bl. góthikus trónoszlopok (belső körrel) M. N. M.
- 209 A Av. A bold. szűz *fátyolos* fejjel, jobb karján tartott kis Jézussal, jobbról, balról a trón széle (?) Szt. László belső körrel. (Weszerle XI. 9.) M. N. M.
- 209 B U. a. de jb. fenyőtoboz, balról edényben háromágú virág M. N. M.
- 209 C U. a. de jobbról, balról egy-egy virágedény.
- 210 Av. A bold. szűz *nyílt koronával*, *bal karján* tartott kis Jézussal, előtte virágedény. Rev. Szt. László belső gyöngyökkel.

Negyed aranyforintok.

211. Av. Czímerpajzs a magyar csíkokkal, a Hunyadiak oroszlánjával, a kettős kereszttel s a dalmát leopárdfejekkel. Rev. Kis Jézust tartó Mária jobbra, koronás fővel és glóriával; oldalt pénzverőjegyek.
212. Av. mint előbb. Rev. a kis Jézust tartó Mária, balra fátyolos fővel; oldalt pénzverőjegyek.

Garasok.

- 213 A Av. Gyk. és vk. Négyelt czímerpajzs a magyar csíkokkal, a Hunyadiak oroszlánjával, a kettős sima kereszttel s a dalmát leopárdfejekkel, a szív pajzsban a gyűrűt tartó holló, körirat: ✠ *MONETA · MATHE · REGIS · VNGARIE*. Rev. Kettős gyk. a bold. szűz jobbán tartott kis Jézussal, fátyolos fővel, old. pvj. körül: *· PATRON · VNGARIE ·*.

- 213 B Vastag veret. Súlya 15·40 gr. Rajz és kéziratkülönbséggel. (Baráthbetűk.) M. N. M.
- 213 C mint 113 A, de horgas kettős kereszt. Mária fejével a kis Jézusra hajlik. (Baráthbetűk.) (Weszerle XI. 13.) M. N. M.
- 213 D mint 213 C, de a rev. a bold. szűz mellett a mezőben két-két rózsa, (Baráthbetűk.) (Rupp szöv. II. k. 83. VII. 19. és 20.) Kopenhágai kir. múz.
- 213 E mint 213 C, de a bold. szűz s a kis Jézus feje körül glória (Baráthbetűk.) (Rupp szöv. II. k. 83. VII. 4.) M. N. M.
- 213 F mint 213 A, de a bold. szűz, alacsony ülésel. (Baráthbetűk.) Előbb Zimmermann, most Sziklay gy.
- 213 G A bold. szűz koronával díszes ülésen a kis Jézus glóriával (a körirat antiquabetűkkel.). M. N. M.

Denárok és obulusok.

214. Av. Gyk. és vk. négyelt czímerpajzs, az első és harmadik mezőben a magyar csíkokkal, a másodikban a cseh oroszlánnal s a negyedikben a hollóval, körül: ✠ ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΘ · ΔΘ. Rev. Gyk. és vk. horgos kereszt, karjaiban pénzverőjegyek, körül: ✠ ΡΕΓΙΣ · Η — ΥΝΓΑΡΙΘ.
215. Av. Gyk. horgos kereszt, karjaiban pvj. Rev. Gyk. czímerpajzs, mint 214. sz. (körirat nélkül).
216. Mint 215, de kisebb. M. N. M.
217. Av. Kettős gyk. czímerpajzs a magyar csíkokkal, körül: ✠ ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΘ · ΔΘ. Rev. Gyk. és vk. horgos kettős kereszt, pvj., körül: ΡΕΓΙΣ ✠ Η — ΥΝΓΑΡΙΘ.
218. Av. Gyk. és vk. hasábozott czímerpajzs, jobbról a magyar csíkokkal, balról horgos kettős keresztel, körirat: ✠ ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΘ ΕΔΘ. Rev. Gyk. és vk. horgos kettős kereszt, karj. pvj. körül: ΡΕΓΙΣ Η — ΥΝΓΑΡΙΘ.
219. Av. Gyk. és vk. hasábozott czímerpajzs, jobbról a magyar csíkok, balról a Hunyadiak oroszlánja, körül: ✠ ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΘ · ΔΘ. Rev. Gyk. és vk. nyílt koronából kiemelkedő kettős kereszt, oldalt pvj. körirat, mely jobbról lennt kezdődik: · ΡΕΓΙΣ · ΗΥΝΓΑΡΙΘ ·
220. Av. vk. nyílt koronából kiemelkedő horgos kereszt, old. pvj. Rev. Czímerpajzs, mint 219. sz. körirat nélkül.
221. Av. Gyk. egyenkorú horgos kereszt, ágai közt két kis nyílt korona s két pénzverőjegy. Rev. Czímerpajzs, a magyar csíkokkal s a cseh oroszlánnal.
222. Av. Gyk. és vk. koronás párduczfő; körül: ✠ ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΘ · ΔΘ. Rev. Kettős vk. horgos kettős kereszt, karjai közt pvj. körül: ΡΕΓΙΣ ✠ Η — ΥΝΓΑΡΙΘ.
223. Av. Gyk. koronás párduczfő; Rev. Gyk. egyenkarú horgos kereszt, karjai közt két nyílt korona és K—Α betűk. (Arch. É. u. f. XI. 435. 5.) Brenner Ferencz gy. (Esztergom.)
224. Av. Gyk. és vk. hármass keretben czímerpajzs a gyűrűt tartó hollóval, oldalt pvj. felette rozetta, oldalt körül: ✠ ΜΟΝΕΤΑ · ΜΑΤΗΘ · Δ · Θ · Ρ. Rev. Gyk. és vk. hármass keretben, czímerpajzs a magyar csíkokkal, felül ötágú rozettával körül: ✠ ΥΝΓΑΡΙΘ · ΔΑΛΜ(ΟΝΕΤΘ · Ρ) = Α ΛΜΑΘΙΘ · Α helyett (elvert példány).

225. Av. Gyk. és vk. címernpajzs a hollóval, felül liliomos nyílt korona, körirat: MORETA ·
 MATHI . Rev. Gyk. és vk. horgos kettős kereszt, pvj. körül: $\text{REGIS} \cdot \text{h} - \text{VNGARI}$.
226. Av. gyk. egyenkarú horgos kereszt, karjai közt két kis koronával és pvj. Rev. címernpajzs, mint 225. sz. körirat nélkül.
227. Av. gy. és vk. gallyon álló holló, old. pvj., körül: ✦ $\text{MORETA} \cdot \text{MATHI} \text{ DEI}$.
 Rev. gy. és vk. hasábozott címernpajzs a magyar csíkok- s a kettős keresztrel, felette nyílt korona, körül: $\text{REGIS} \cdot \text{hVNGARI}$.
228. Av. gy. és vk. hasábozott címernpajzs a magyar csíkokkal s a hollóval, körül: ✦ $\text{MORETA} \cdot \text{MATHI} \cdot \text{D} \cdot \text{EI}$. Rev. gy. és vk. horgos kettős kereszt, karjai közt pvj., körül: $\text{REGIS} \cdot \text{hV} - \text{NGARI}$.
229. Av. gyk. egyenkarú horgos kereszt, karjai közt két kis koronával s pénzverőjegyekkel. Rev. Címernpajzs, mint 228. sz. körirat nélkül.
230. Av. mint 229. sz. Rev. gyk. liliomos nyílt korona.
231. Av. mint 229. sz., de a koronák helyett rozetták. Rev. gyk. címernpajzs a magyar csíkokkal.
232. Av. Gy. és vk. Négyelt pajzs a magyar csíkokkal, a cseh oroszlánnal, a kettős keresztrel s a dalmát párduczfókkal, középen szív-pajzs a hollóval; körirat: ✦ $\text{M} \cdot \text{MATHIE} \cdot \text{R} \cdot \text{VNGARIE} ::$ Rev. gy. és vk. jobb felé ülő koronás Mária dicskörrel, ölében a kis Jézussal, körül: $\text{PATRON} - \text{VNGARIE}$, oldalt pénzverőjegyek (Weszerle XII. 14.) M. N. M.
- 233 A Av. A 232. számhoz hasonló. Rev. Mária koronás fővel, dicskör nélkül, oldalt pvj. (A köriratokat, melyek a 232—241. sz. denárfajokon tömérdek változatot adnak, az áttekinthetőség okából mellőzzük). (Weszerle XII. 13.) M. N. M.
- 233 B Av. Rev. mint az előbbi változat, piéfort. M. N. M.
234. Av. mint előbb, de a cseh oroszlán helyett a Hunyadiak oroszlánja. Rev. Mária jobbra, fátyolos fővel. (Weszerle XII. 10.) M. N. M.
- 235 Av. mint előbb, de cseh oroszlánnal. Rev. ugyanaz.
- 235 B Rev. az előbbihez hasonló, de a második mező üres. M. N. M.
236. Rev. Mária fátyolos fővel, körülötte gyöngyökből alkotott dicskör. M. N. M.
237. Av. mint előbb, de a címernpajzs alatt kisebb pajzs egyszarvúval. Rev. Mária jobbra fátyolos fővel.
238. Rev. mint 237. Mária koronás fővel és dicskörrel.
- 239 A Rev. Balfelé ülő s a kis Jézust tartó Mária, koronás fővel.
- 239 B Av. Mint előbb, de a címernpajzs szív-pajzsocskája üres. (Weszerle XII. 15.) M. N. M.
240. Av. A szív-pajzsocskában cseh oroszlán. Rev. Mária mint 233. sz. M. N. M.
241. Av. A címernpajzs első és harmadik mezejében a magyar csíkok, a második és harmadikban horgos kettős kereszt. Rev. mint 233. M. N. M.
242. Av. Címernpajzs. Rev. Mária jobb felé koronás fővel, dicskörrel.
243. Av. Címernpajzs. Rev. Mária jobb felé, fátyolos fővel.
244. Av. Címernpajzs. Rev. Mária balfelé, fátyolos fővel.

Tartományi érmek.

245. Csehország. Egylapon vert fillér. Gyk hasábozott czímerpajzs, a magyar csíkokkal s a cseh oroszlánnal. (Rupp. szöveg II. k. 89. XXI. 3. Arch. É. u. f. XI. 41. 26.) M. N. M.
246. Szilézia. Münsterberg város. Av. Hasábozott czímerpajzs a magyar csíkokkal s a cseh oroszlánnal; felül Ω , oldalt pvj. Rev. Szent Venczel mellképe dicskörös fővel, zászlóval s kardra akasztott pajzsossal.
247. U. a. Av. mint 246. Rev. Czímerpajzs a sziléziai sassal, felül Ω betűvel.
248. Boroszló város. Garas. Av. Kettős gyk. négyelt pajzs a magyar csíkokkal s a sziléziai sassal, a cseh oroszlánnal s a lausitzi bikával, a szív-pajzsban a gyűrűt tartó holló; körirat: ✦ $\Omega\text{TT}\text{H}\text{I}\text{T}\text{S} \cdot \text{P}\text{R}\text{I}\text{M}\text{V}\text{S} \cdot \text{D} \cdot \text{G} \cdot \text{R} \cdot \text{B}\text{O}\text{H}\text{E}\text{M}\text{I}\text{E}$. Rev. Kettős gyk. Keresztelő Szt. János bal felé kerek pajzsocskán tartott húsvéti báránnyal. Körirat: $\text{G}\text{R}\text{O}\text{S}\text{S}\text{V}\text{S} \cdot \text{W}\text{R}\text{A}\text{—}\text{T}\text{I}\text{S}\text{L}\text{A}\text{V}\text{I}\text{C}\text{I}\text{S}$,
249. Mint 248. szám; kisebb.
250. Av. gyk. czímerpajzs a magyar csíkokkal s a cseh oroszlánnal, felül Ω , oldalt Θ (Bohemiae) R (Rex) Rev. gyk. Keresztelő Szt. János mellképe. (Arch. É. u. f. 143. 19. Saurma XXXXI. 10. Stadt Breslau.)
251. Jägerndorf. Av. Kettős gyk. czímerpajzs, mint a 248. sz. Rev. Mária fátyolos fővel, jobbra, ölében a kis Jézussal; körül: $\text{G}\text{R}\text{O}\text{S}\text{S}\text{V}\text{S}\text{C}\text{A}\text{—} \cdot \text{R}\text{N}\text{O}\text{V}\text{I}\text{C}\text{I}\text{S}$, oldalt I—S.
252. Mint 251, kisebb.

II. Ulászló (1490—1516).

A magyar középkori érmeles tulajdonképen Hunyadi Mátyás korával záródik le. Amerika felfedezésével Európába özönlött roppant mennyiségű arany- és ezüst-anyag, földrészünk minden államának pénzverésére átalakító befolyást gyakorolt. E korról kezdődik a nagy éremfajok (többszörös aranyak, tallérok, forintok) verése. II. Ulászló uralkodása korából bírjuk az első tallérsorozatokat, melyek már datálva is vannak. A legrégebbi évszám 1499., utána 1500., 1504. és 1506. évszámok jelzik az emissziókat. Talléroknek nevezzük e sorozatokat, mert bélyegeik láthatólag tallérverés céljából készültek, de ez éremfajok (beleértve a 285. és 286. számú speciesekeket is) voltaképen mégsem tallérok, melyek a forgalom számára készültek, csak mutatványok, vagy kísérletek, melyeknek hivatását, tekintve a gondosan, sőt keresett művészettel készült bélyegek négyévi kibocsátását, nem tudjuk kellőleg megmagyarázni. Feltűnő ugyanis hogy e tallérszerű érmek, — aranyak és ezüstök — a legkülönbözőbb súlyban vannak kiverve s ha például a M. N. Múzeum sorozatait vesszük számba, ilyen képet kapunk:

- A) 1499. évi bélyeg (ezüstben), 34·70 gramm.
- B) 1500. évi bélyeg (aranyban): 42·10 gramm, (ezüstben): 11·50, 11·80 19·50. 26·50, 27·20, 58·50 gramm.
- C) 1504. évi bélyeg (ezüstben): 22·80, 40·70, 43·50 gramm.

D) 1506. évi bélyeg (aranyban): 16·70, 17·10, 27·40, 34·40, 34·50, 34·80, 68·20 gr., (ezüstben): 10·10, 12·10, 12·30, 13·20, 13·80, 14·00, 14·20, 14·40, 14·50, 14·90, 15·00, 15·60, 16·00, 17·60, 20·50, 20·70, 22·50, 35·50, 39·40, 40·10, 41·50, 42·90 gramm.

A legkönnyebb ezüstpéldány a gráci Johannaem gyűjteményében van, súlya 9·06 gramm.

A mi II. Ulászló egyéb érmeit illeti, aranyait kell kiemelnünk, melyek szerfelett sok típus- és bélyegváltozatban verettek, úgyannyira, hogy szinte minden kezünkbe akadó darabban változatot találunk.

Éremsorozatok :

Ötszörös aranyforint.

253. Av. Kettős gyk. négyelt pajzs, czimeralkatrészek abban a sorban, mint Mátyás kettős aranyforintjain s garasain, de szív-pajzs helyett pajzstalan lengyel sassal; a főpajzs felett s oldalainál lombdíszítés. Körirat: Ω · WLADISLAI · D · G · R · VNGARIE · Rev. Kettős gyk. koronás Madonna a kis Jézussal jobb felé, előtte virágos gally, oldalt pénzverőjegyek, körül: : PATRONA—HVNGARIE ✱ Súlya 17·95 gr. Bécsi csász. kab.

Kettős aranyforint.

254. Av. Kettős gyk. koronás Madonna glóriával, ölében a kis Jézussal jobbra, oldalt két renaissance-oszlop, alatta a lengyel sas pajzs nélkül, körirat: WLADISLAVS—R ✱ VNGARE ✱ Rev. Kettős gyk. Szent László alakja rövid köpenyben, jobbában rövidnyelű csatabárd, baljában keresztes aranyalma, oldalt pvj., körül: S · LADISLAVS—REX · 1512.

Aranyforintok évszám nélkül.

255 A Av. Kettős gyk. A bold. szűz fején nyílt koronával, jobbán tartott kis Jézussal, lábainál lengyel sas (mint 254) oldalainál *bogáncsvirág*. Rev. Szent László alakja (mint 254).*

255 B U. a. de az ülés mellett balról *renaissance-oszlop*.

255 C " " " " " két oldalról *egy-egy renaissance-oszlop*.

255 D " " " " " két alacsony góthikus oszlop.

255 E " " " " " két magas góthikus oszlop.

255 F " " " " " két oszlop gömbfejjel.

255 G " " " " " elől virág, hátul oszlop.

255 H " " " " " elől egy, hátul két vékony oszlop. (Kilényi Hugó gy.)

255 J " " " " " elől s hátul két-két vékony oszlop.

* A köriratokat itt is mellőzzük.

- 255 K U. az de az ülés mellett elől s hátul kétféle oszlop.
 255 L " " " " " kétfelől összekapcsolt góth trónoszlop.
 255 M a bold. szűz nyílt koronával, félholdon feje körül glória, egyébként mint 255 A.
 255 N a bold. szűz magas koronával, egyébként mint 255 A.
 255 O " " " " " old. oszlopok gömbfejűvel.
 255 P " " " " " old. két-két vékony oszlop.
 255 R " " " " " old. kétféle oszlopok.
 255 S " " " " " old. két-két összekapcsolt trónoszlop.
 256. Av. Kettős gyk. a bold. szűz félholdon, nyílt koronával, jobbán tartott kis Jézussal, lábainál lengyel sas (mint fent). Rev. Szent László szembenéző alakja, vértézten, hosszú köpenyben, jobbában hosszúnyelű alabárd, baljában ker. alma. (Weszerle XIV. I.)
 257. Av. Kettős gyk. a bold. szűz magas koronával stb. oldalt két-két góthikus trónoszlop. Rev. Szent László szemben álló alakja vértézten, köpeny nélkül stb.
 258 A Av. Kettős gyk. a bold. szűz alacsony koronával lábainál a cseh oroszán kis pajzsban, ülőhelye szélei mindkét oldalról láthatók. Rev. Szt. László, mint 255 sorozat.
 258 B Ugyanaz mint az előbbi, de az ülőhely előtt jobbról virágedény.

Aranyforintok évszámmal.

- 259 A Av. Kettős gyk. a bold. szűz alacsony koronával és glóriával, oldalt bogáncsvirág, alatta a lengyel sas pajzs nélkül. Rev. Szt. László mint 255 sorozat.
 259 B mint előbb, de a lengyel sas pajzsban.
 259 C mint 259 A, de a bold. szűz koronás feje glória nélkül.
 260 A Av. Kettős gyk. a bold. szűz, magas koronával, oldalt két-két góthikus oszlop, alul a sas pajzs nélkül. Rev. Szt. László hosszú alabárddal, vértézve, hosszú köpenyben.
 260 B Mint előbb, de a bold. szűz alacsony koronával, oldalt bogáncsvirágnak látszó díszítés.
 261 A Av. V. és gyk. a bold. szűz félholdon, alacsony koronával, lábai alatt a lengyel sas pajzsban. Rev. Szt. László hosszú alabárddal, vértézve hosszú köpenyben
 261 B mint előbb, de a félhold csúcsain rozetták.
 261 C mint 261 A, de a félhold mellett folyondár rozettákkal. Bécsi csász. kab.
 261 D mint 261 A, de a félhold csúcsainál egy-egy renaissance-oszlop.
 262 A Av. V. és gyk. a bold. szűz, balról tartott kis Jézussal, félholdon, lábai alatt a lengyel sas pajzsban. Rev. Szt. László mint 261 sorozat.
 262 B Mint előbb, de a bold. koronás feje glóriával. jobbában kormánypálcza.
 263. Av. Kettős gyk. a négyelt címerpajzs (mint 253), de középen a lengyel sas pajzsoeskában, körül: WLADISLAI * R * VNGARI * 1506. Rev. kettős gyk. a bold. szűz nyílt koronával, jobbra tartott kis Jézussal; körül: :PATRONA:— .: VNGARIE: (Rupp szöveg 102. old. II. 2—7. Weszerle XIV. 9.) Bécsi csász. kab. m. Súlya 3·45 gramm.

Negyed forintok.

264. Av. Gy. és vk. a négyelt pajzs. középen a kis szív-pajzsban lengyel sas, körül: M · WLADISLAI · R VNGAR · Rev. vk. a szent szűz nyílt koronával, jobbján tartott kis Jézussal, old. pvj., körül: PATRON—VNGARI.
265. Av. Gyk. a négyelt címérpajzs, a szív-pajzsban a lengyel sas. Rev. gyk. a bold. szűz, jobbra glóriás fővel, félholdon, old. pvj.

Tallérbélyegek arany és ezüst veretben.

266. Av. Kettős gyk. négyelt címérpajzs, a szív-pajzsban balra néző lengyel sas; a címérpajzs felett s oldalainál lombdíz. Körül: * ΜΟΝΕΤΑ * WLADISLAI * REGIS * VNGARIE és lomb. Rev. Kettős gyk. Szent László lóháton, jobbra, jobbjában rövidnyelű csatabárddal, glóriás fővel, oldalt egyenes karddal. Alatta · 1 · 8 · 99 · Körül: * LADISLAVS * REX (lomb) * SANC TVS * Aranyban és ezüstben kiverve.
- 267 A Ismétlődő gy. és vk. a négyelt címérpajzs, a kis szív-pajzsban jobbra néző lengyel sassal; a címér oldalán, jobbról: KRÉMITZ, balról: TVRSO (= Turzó János körmöczi kamaragróf), a címér felett liliomos keretrészlet. Körirat: * ΜΟΝΕΤΑ * WLADISLAI * D * G * REGIS * VNGARIE * 1500. Rev. Ismétlődő gyöngy-, vonal- és liliomkeretben Szt. László lovas alakja, baljában tartott hosszú alabárdal, oldalán görbe karddal, felette a keretre helyezve a bold. szűz és a kis Jézus képe félholdon. Az ugró paripa hátsó két lába az érem külső gyöngykeretéig ér; körirat: * SANC TVS * — * — * LADISLAVS * REX * VNGARIE * Aranyban és ezüstben kiverve.
- 267 B Rev. Az ügétő lovas védszent, eltérő rajzban; körirat: SANC TVS * LADISLAVS * REX * VNGARIE * Ezüstben kiverve.
268. Av. Kettős gyk. nagy, sokmezejű címérpajzs liliomos koronával; a pajzs két oldalán lombdíz. A pajzs első főmezejében a magyar csíkok s a kettős kereszt, a második mezőben a luzsicai ökrök s francia liliomok, a gascogni létrával, a harmadik mezőben a navarrai és arragoniai címerek, a negyedik mezőben a dalmát párduczfejek s a cseh oroszán. Középen a szív-pajzsban, a jobbra néző lengyel sas és a királyné Foix Anna családi címere; körül MONETA & WLADISLAI & D & G & REGIS & VNGARIE. Rev. Vonal, gyöngy és liliomos keretben a lovas védszent, jobbjában tartott alabárdal, oldalán egyenes karddal, felette a keretre helyezett kis Mária-kép; körirat: & SANC TVS & LADIS—LAVS & REX & VNGARIE & 1504. (Széchenyi Tab. 13. XXXVII. 22.) Ezüstben kiverve.
- 269 A Av. Kettős gyk. a címérpajzs mint 268. sz., de oldalt · KREMNICZ · és : TVRZO : ... Körirat: MONETA & WLADISLAI & D & G & REX & VNGARI · Rev. kettős gyöngy és liliomos keretben a védszent vértezett lovon, feje felett dobásra tartott alabárdal, oldalán görbe karddal, előtte a keretre helyezett kis Mária-kép; körirat: & SANC TVS & LADISLAVS & REX & VNGARIE & 1506. Ezüstben kiverve.
- 269 B Rev. mint előbb, de a ló vért nélkül, a védszent oldalán görbe kard, a köriratban jegykülönbség. Aranyban és ezüstben kiverve.

- 269 C Rev. mint előbb, de Szent László fején magyar korona, a lószerszám más rajzban s a védszent oldalán egyenes kard, alul a ló lábai alatt a liliumok közt S betű. A köriratban másképp metszett elválasztó jelek. Aranyban és ezüstben kiverve.

Garasok.

- 270 A Av. Kettős gyk. négyelt czímerpajzs a magyar csíkokkal, a koronát tartó orosz-lánál, a kettős kereszttel s a dalmát párduczfőekkel, a szív-pajzsban jobbra néző lengyel sas; körül: ✠ Ω : WLADISLAI : RIGIS : VNGTRI : Rev. Kettős gyk. a koronás Madonna a kis Jézussal, oldalt pvj., körül: PATRONA—VNGTRIΘ · (Rupp: szöveg II. k. 108. old. IX. 2—4.
- 270 B Piéfort. Av. Kettős gyk. a négyelt czímerpajzs, a középben a tengyet sas pajzs nélkül, a czímer felett s oldalainál lombdész, körirat: Ω WLADISLAI : D : G : R : VNGARIE · Rev. a koronás Madonna keresztben, előtte virágedény, oldalt pvj., körirat: : PATRONA—HVNGARIE : :
271. Av. Kettős gyk. a négyelt czímerpajzs, középben a szív-pajzsban a cseh oroszán, körül: : M : WLADISLAI : RIGIS · VNGARIE lomb. Rev. koronás Madonna kereveten, előtte alacsony virágrajz, oldalt pvj., körül: PATRONA—HVNGARIE.

Denárok évszám nélkül.

- 272 A A Av. Kettős gyk. négyelt czímerpajzs a magyar csíkokkal, cseh oroszánál, a kettős kereszttel s a dalmát leopárdfőekkel, középben leeresztett szárnyú lengyel sas; körül: Ω · WLADISLAI · R · VNGARIE · (vagy ennek változata.) Rev. a bold. szűz koronás fővel, oldalt pvj., körül: PATRONA—VNGARIE · (vagy ennek változata.)
- 272 B Mint 273 A, de a majd kisebb, majd nagyobb lengyel sas kiterjesztett szárnyakkal.
- 272 C Mint 273 A, de a czímer közepén a lengyel sas szív-pajzsban.
- 272 D Mint előbb, piéfort. Szentpétervár, Eremitage.
273. Mint 272 A, de a bold. szűz és a kis Jézus feje glóriával.
274. Mint előbb, de glória csak a bold. szűz feje körül.
275. Av. mint 272 A. Rev. az övig érő Mária-kép csak az érem belső részét foglalja el, körirat megszakítás nélkül: PATRONA : : VNGARIE ·
276. Av. a négyelt czímer mint előbb, de a szív-pajzsban cseh oroszán. Rev. a bold. szűz s a kis Jézus glóriával.

Denárok évszámmal.

277. Av. Czímer mint 272 C, de koronát tartó oroszán; körirat: WLADISLAI * R * VNGA · vagy ennek változata és az évszám. Rev. Mária-kép, pvj. szokott körirat.
- 278 A Av. Czímer mint 272 C.
- 278 B Av. mint előbb, de a negyedik mező üres.
- 278 C Piéfort. Av. Rev. mint 278 A. M. N. M. példányai: 1506, 1510, 1511, 1515, 1515 = 4·50, 5·00, 4·40, 7·60, 4·20 gramm.

Obulusok.

279. Av. négyelt címerpajzs, közepén lengyel sas, pajzs nélkül. Rev. A bold. szűz s a kis Jézus glóriás fővel; pvj.
280. Av. mint előbb, de a bold. szűz s a kis Jézus félholdon, glória nélkül.
281. Av. mint előbb. Rev. a bold. szűz glóriás fővel.
282. Av. a lengyel sas a szív-pajzsban. Rev. Mária-kép félholdon.
283. Mint 282, de Mária félholdon és glóriás fővel.
284. Mint 279, de a szív-pajzsban a cseh oroslán.

Próbaveretek.

Hármas aranyforint és tallér.

285. Av. Kettős gyk. góthikus trónon ülő király, jobbában kormánypálczával, baljában keresztes országalmával; oldalt egy-egy befelé forduló griff. Ezek felett jobbról a magyar, balról a cseh címerpajzs, alul jobbról a lengyel sas, balról a luxemburgi oroslános címer, a király lábainál pedig nagyobb pajzskában a morva sas. Körirat: WLADISLAVS : VNG-TRIC : BOEMIE : REX : Rev. kettős gyk.ombok között közepén a koronás cseh címer, oldalt Szent László és Szent Venczel álló vértezett képe a szokásos attributumokkal; a lombdíszen körül hat címerpajzs, felülről balra, ilyen sorrendben: a sziléziai sas, luzsiczai ökör, — ? —, alsó-luzsiczai várfal, balra néző oroslán és a lengyel sas, körirat: ✥ : WENCESLAVS : DVX : BOEMIE : S : LADISLAVS : REX : VNGTRIC : M. N. M. arany 9·90 gr., ezüst 30·70 gr.

Ezüstforint.

286. Av. Kettős gyk. félholdon álló koronás Madonna balkarján tartott kis Jézussal, oldalt a két teret betöltő napsugarakkal, lábainál kiterjesztett szárnyú lengyel sas; körül: WLADISLAVS D · G · REX · VNGTRIC · ET · BOHEMIE. Rev. kettős gyk. a védszent vértezett álló alakja, jobbában csákánynyal, baljában keresztes országalmával, feje körül levélalakú glória, oldalt a mezőkben a magyar csikokat s a cseh oroslánt tartalmazó címerpajzsok, felettük 17—00 (=1500), a szent lábai alatt meg nem fejtett körirat: ∴ SANCTVS · LADIS—LAVS · REX ∴ M. N. M. 14·80 gr.

II. Lajos (1516—1526).

E királyunk éremverése egy nyomon jár atyjáéval; a tallér és ezüstforint az ő uralma alatt is csak próbakép veretett; aranyai pedig szintén nagyon sok változatban kerültek ki a pénzverőműhelyekből. Uralkodó vonás II. Lajos érmein, hogy azokon az évszám — leszámítva a legapróbb obulusfajok egy részét — következetesen fel van tüntetve.

Hármas aranyforint.

287. Av. Kettős gyk. félholdon ülő koronás Mária, jobbján tartott kis Jézussal, oldalt egy-egy rozettával, lábai alatt a lengyel sas pajzsban, körirat: LVDOVICI * D * G — * R · VNGARIE ** Rev. gyk. és vk. Szent László álló alakja, jobbjaival egyenesen tartott csatabárddal, baljában aranyalma, oldalt pvj., körül: · SLADISLAVS * — * — REX * 1519 * — * (Weszerle XVI. 8:)

Kettős aranyforint.

288. Av. 287, apró eltérésekkel. Rev. a védszent jobbjaiban a csatabárd kissé kifelé hajolva, a körirat némi eltérésekkel. Súlyja 7·1 gramm. Bécsi csász. kab. m.

Aranyforintok.

289. Av. a bold. szűz koronás fővel, oldalt két renaissance-oszlop, lábainál pajzsba foglalt lengyel sas. Rev. Szent László glóriás fővel, rövid köpenyben, feje felé tartott rövid csatabárddal.
290. Av. a bold. szűz glóriás fővel, oldalt egy-egy bogáncsvirág, lábainál a lengyel sas pajzs nélkül. Rev. Szent László mint 289.
291. Av. a bold. szűz félholdon, old. rozetták, lábainál pajzs a lengyel sassal. Rev. Szent László egyenesen tartott rövid csatabárddal, koronás fővel, köpenyben, glória nélkül
292. Av. Mária-kép a 291. sz.-hoz hasonló, de zárt koronával. Rev. Szent László, egész testét betakaró palástban, hosszú, ferdén tartott alabárddal.
- 293 A Av. a Mária-kép, mint 291. Rev. Szent László vértézve, hosszú köpenyben, egyenesen tartott. hosszú alabárddal.
- 293 B Av. a Mária kép mint 293 A. de szélesebb rajzban. Rev. Szent László vértézett alakja köpenyben, rövid egyenesen tartott csatabárddal.
294. Av. a szent szűz lábai alatt a lengyel sas, pajzs nélkül. Rev. Szent László vértézett alakja, köpeny nélkül, hosszú egyenesen tartott alabárddal, melle felé hajló baljában a ker. országalma.
295. Av. Mária-kép a félhold nélkül, lábainál a lengyel sas pajzsban. Rev. Szent László vértézett álló alakja hosszú egyenesen tartott alabárddal, kifelé hajló baljában a ker. országalma.
- 296 A A bold. szűz félholdon, a jobbján tartott kis Jézus feje glóriával. Rev. Szent László vértézett alakja, hosszú egyenesen tartott alabárddal.
- 296 B Rev. Szent László egyenesen tartott hosszú alabárddal, melyről hosszú szíj függ alá.
297. Av. Kettős vk. a szent szűz, félholdon glóriás fővel, balján tartott kis Jézussal, jobbjaiban kormánypálcza. Rev. Szent László mint 289—290. sz.
- 298 A Av. a 297. sz.-hoz hasonló. Rev. Szent László képe mint 293. sz.
- 298 B Av. a szent szűz jobbjaiban négyvirágú gally.

Garas.

299. Av. vonal és reczés körben a szent szűz fátyolos fővel, jobbán tartott kis Jézussal, oldalt pyj. körül: * LVDOVICVS * D * G * R * VNGARIE · · * Rev. Kettős vk. hasábozott címerpajzs a magyar csíkokkal s a kettős kereszttel halmon, körül: * MONETA * NOVA * ANNO * DOMINI * (évszám).

Arany és ezüst próbaveretek.

300. Av. Vk. felül ívalakú, oldalt behajlott s alul szívalakú pajzs, négyelve a magyar csíkokkal, a cseh oroszlánnal, a kettős kereszttel s a dalmát leopárdfejjel, a szív-pajzsban a lengyel sassal. A címér felett 1524, oldalt B—M. Rev. vk. fátyolos fejű Mária a kis Jézussal bal felé, oldalt jobbról S · MA · balról · · RIA · A szelvényben · LV · arany, súlya: 1 gramm.
301. Piéfort. Av. az előbbihez hasonló címér (a lengyel sas jobbra vagy balra néz) pyj. és évszám. Rev. Mária s a kis Jézus feje körül glória, oldalt: S · M · A · — · · R · I · A A szelvényben · L · V · M · N · M. 5·00, 5·90, 7·00 gramm.
302. Av. Kettős gyk. és vk. jobb felé, díszesen takart és vértezett lovon a király koronás sisakkal, teljes vértezetben, oldalán egyenes karddal, alul félkörben apró betűkkel: * KREMNICZ * BERNHART * BECHEM * körirat: & LVDOVICVS & DEI & GRACIA & HVNGARIE & DALMACIA & CROACIA & EC : & REX : Rev. Kettős gyk. nyolcztagú keret közepén egymás felé dűtött két nagyobb pajzs, felettük liliomos korona. A jobboldali pajzsban váltakozva a magyar csíkok s a cseh oroszlánok, a szív-pajzsban a lengyel sas foglalnak helyet. A baloldali pajzsban a királyné Mária spanyol-burgundi címerei foglalják. A két címér alen egyesített L (Ludovicus) M (Mária) monogramm. A kerettel bezárt két mezőbat kisebb pajzsok, jobbról számítva, a kettős kereszttel, a horvát ostáblával, a sléziai sassal, a luziczai ökörrrel, a morva sassal, a rácországi kardot tartó karral s a dalmát leopárdfejjel. A második, hatodik és hetedik pajzs felett korona, körirat: ✧ MARCHIO & MORAVIA & DVX & LVCENBVRGENSIS & ET & SLESIA & M & D & XXV. M. N. M. példányai: 35·10, 39·60, 45·51 és 65·32 gramm.
303. Av. Gyk. és vk. jobbranéző babérkoszorús, szakállas, királyi mellkép, palástban, az aranygyapjas rend jelvényével; oldalt 15—25. Körirat, mely alulról jobb felé indul: * LVDOVICVS * DEI * GRA * HVNGARIE * BOEMIE * EC * REX Rev. némi eltéréssel mint 302, de a monogramm mellett K—B Körmöcbánya, az első, második, hatodik és hetedik címér koronázva, körirat: * DVX * LVCEN : * SLESIA * MAR · · MORAVIE * ET * LVSACIE : A. A. M. N. M. példányai 33·60, 45·93, 51·40 gramm.
304. Av. Gyk. és vk. a király jobbra néző koronás mellképe az aranygyapjas rend jelvényével, mely a köriratba függ le. A körirat alulról jobbfelé tart: · LVDOVICVS · D · G · HVNGARIE · BOHEMIE REX. Rev. gyk. és vk. nagy oldalt bevágott pajzs, jobbról a király, balról a királyné címereivel, a pajzs felett 1727 (= 1525), körirat, alulról jobbfelé: MARCH : MORA : E · DALMACIE · CROACIE · E · C a M. N. M. példányai 15·10, 53·40 gramm.

Denárok.

305. Av. Gyk. négyelt pajzs a magyar csíkokkal, a dalmát leopárdfőkkal, a cseh országnal s a lengyel sassal, körül: * LVDOVICVS * R * VNGARIE * 1511. Rev. Gyk. hármassal álló kettős kereszt alsó karjai alatt L—B; körirat: * MONETA * NOVA * VNGARIE.
- 306 A Vk. és gyk. négyelt pajzs, közepén szív-pajzs-szal, mint II. Ulászló 277, de * LVDOVICVS * R * VNGARI (vagy ennek változata) és az évszám. Rev. mint 277.
- 306 B Piéfort, mint 306 A. Súly: 6.70 gramm. (K—G 1517): — Piéfort legújabb szerzemény: M * LVDOVICI : R : VN : Z * BO : 1518. Pénzverőjegy nélkül, súly 10 gramm. M. N. M.
307. Av. Rev. 306. sz. fajhoz hasonló, de a címérpajzs, oldalt behajló a Madonna-kép alatt apró pajzsban két sasszárny (Zrinyi-czímer). Évszám 1526.
- 308 A Av. Gyk. címérpajzs, mint 306 A, oldalt pontok és csillagok, felül évszám. Rev. a bold. szűz jobbán tartott kis Jézussal, oldalt pvj.
- 308 B mint előbb, piéfort. M. N. M. 6.60, 7.50 gramm.
- 308 C mint előbb, négyzetű, piéfort 5.70, 6.00 gramm.
309. mint a 308. csoport, de Av. címernél jobboldalt pénzverő betű és jegy.
310. mint a 308. csoport, de Av. a címernél jobbról-balról pvj.
311. mint a 308. csoport, de Rev. a bold. szűz baljával nagy gömböt tart.
312. mint az előbbieket, de Av. Rev. más rajz; a címér oldalain lombdísz, a bold. szűz feje körül nagy glória, baljában virágos gally. M. N. M. 7 gramm.
313. mint a 308. csoport, de a címér körül elosztott évszám.

Obulusok.

- 314 A Vk. címérpajzs, mint előbb, oldalt rozetták. Rev. A bold. szűz glóriával, jobbjában tartott kis Jézussal; oldalt pvj.
- 314 B Piéfort, mint előbb, de a címér három rozetta közt. M. N. M. Súly 4 gramm.
315. Av. négyelt címérpajzs (v. ö. 305. sz.) három rozetta között. Mária félholdon, glóriás fővel.
316. Av. címérpajzs, mint 315, oldalt pontok és rozetták, felül évszám. Rev. Mária félholdon, glóriával, oldalt pvj. Pozsonyi kir. kath. főgymn.
317. Av. Címérpajzs, mint előbb, de az évszám oldalt és felül elosztva apró karikák közt. Rev. mint 315.
318. Av. négyelt címérpajzs a magyar csíkokkal, az osztrák pólyával a kettős kereszttel s a leopárdfőkkal. Rev. Fátyolos Madonna balfelől tartott kis Jézussal.

Zápolya János (1526—1538).

Utolsó vegyesházi királyunk érmelésében fordul elő az e korszakban egyetlen tízszeres aranyforint, egy kettős aranyforint a király arczképével. Tallér és forint kísérletekkel többé nem találkozunk; egy garas faját ismerjük, mely a legkritkább

éremfajok közé tartozik. Midőn e munka már sajtókészen áll, vesszük tudomásul, hogy egy Bécsben Egger testvéreknél 1906 decz. 12. stb. napokon elárverezendő nagy gyűjteményben és garasfaj mint piéfort is előfordul, melynek súlya 16·52 gramm.

Tízszeres aranyforint.

319. Av. Vk. és gyk. félholdon ülő koronás Madonna, jobbán tartott kis Jézussal, lábai alatt kis pajzs a Zápolya-czímerrel. Körirat: IOANNES * D * G * — R * HVNGARIE * Rev. Szt. László szemben álló vértezett alakja, jobbában egyenesen tartott alabárddal, baljában dereka felé tartott országalmával, oldalt jegyek (nagyszebeni veret); körirat: S * LADISLAVS * — * REX * 1540 * M. N. M.

Hármas aranyforint.

320. Av. Kettős gyk. a király jobbra néző koronás mellképe; körirat IOHANNES * I * REX * VNGARIE Rev. kettős gyk. hármashalomból kiemelkedő farkas előre tartott lábakkal, előtte a kettős kereszt, mögötte kis címerpajzs a magyar csíkok.

Aranyforintok.

- 321 A Av. Kettős gyk. félholdon ülő koronás Madonna stb., alatta a király családi czimere; körirat mint 319. Rev. Szt. László vértezett alakja köpenyben, vállára hajtott csatabárddal s válla felé emelt országalmával; oldalt pvj.
- 321 B Av. Rev. mint az előbbi, de a szent lábai alatt kis kettészelt címerpajzs felül keresztkével, alul koronás emberfővel.
322. Av. mint az előbbieket. Rev. Szt. László földig érő alabárddal (v. ö. 319. sz.).
223. Av. mint előbb, de alul a családi címer pajzsa más alakú. Rev. a szent kezében ferdén tartott hosszú alabárd.
324. Av. Gyk. a Madonna belső kör nélkül félholdon, baljában lilomos kormánypálca, alul a kir. cs. czimere, körirat: IOHANNES * — * D * G * R * VNGA Rev. Szt. László nagy bajuszszal és hosszú szakállal, old. jegyek, belső kör nélkül. A rajz a 322., 323. számokhoz hasonló.
325. Av. A Madonna félholdon, baljában mellére hajlított kis országalmával, alul rendes alakú címerpajzsban ágaskodó egyszarvú, Martinuzzi György kincstartó családi czimere. Rev. Szent László jobbfelé nézve maga előtt tartott hosszú alabárddal, old. pvj.
326. Av. Kettős gyk. bevágott oldalú koronás címerpajzs a magyar csíkokkal s a kettős keresztrel kétszer-kétszer, a szív-pajzsban a váltakozó farkas és egyszarvú szintén kétszer-kétszer, old. pvj.; körül: * IOANNES * DEI * G * REX * HVNGARIE Rev. a Madonna 321—324. sz., de PATRONA * HV—NGARIE * és évszám. alul kivágott oldalú pajzskában a farkas.

327. Av. mint 326. Rev. mint 323.

328. Av. Vk. és gyk. címerpajzs az 1—3. mezőben a magyar csíkokkal, a 3-ik mezőben a kettős kereszttel, a negyedikben a dalmát leopárdfőkkal; körül: IOANNES · DGRVNGAR 1530. Rev. Vk. és gyk. a madonna, old. pvj.; körül: PATRONA · VNGARIE Reichel. Rupp 620.

Negyed aranyforint.

329. Av. gyk. négyelt pajzs a magyar csíkokkal, a dalmát leopárdfőkkal, a kettős kereszttel s a Zápolya-farkassal oldalt apró X—X. Rev. Madonna félig, félholdon, feje körül dicsfényel, oldalt pénzverőjegyek N—G.

Garas.

330. Av. kettős gyk. fátyolos Madonna, jobbán a kis Jézussal, oldalt pvj. körül; ✱ IOHANNES * D * G * R * VNGARIE * Rev. kettős gyk. négyelt pajzs, az első és harmadik mezőben a magyar csíkokkal, a harmadikban a kettős kereszttel s a negyedikben a dalmát leopárdfőkkal, középen a szív-pajzsban a Zápolya-farkas; körül * MONETA * NOVA * ANNO * DOMINI: 1527 M. N. M. Ugyanez mint piéfort az Egger-testvéreknél (Bécsben, 1906 decz. 12—15.) elárverezett gyűjteményben 367. szám, 16—12 gramm súlyban. Jelenleg Nuber K. F. birtokában.

Denárok.

331 A Av. V. és gyk. a négyelt címerpajzs, mint 330. körirat: * IOHANNES * R * VNGAR * 1527. Rev. kettős gyk. a koronás fejű Madonna jobbára a kis Jézussal; old. pvj. PATRONA * — * VNGARIE.

331 B Av. Mint előbb, a köriratban némi eltérés, a címer felett s oldalainál apró karikák. Ugyanezen évszám. Rev. Mint előbb, de a Madonna ruháján apró betűkkel vésett 1527 (!)

331 C Rev. Mint előbb, de az ismétlődő évszám a Madonna lábai alatt az érem alsó szélén.

332. Av. V. és gyk. különféle alakú bevágott oldalú címerpajzs, ugyanazon jelvényekkel, mint előbb.

333. Av. mint a 331. sz. Rev. a Madonna lábai alatt kettős iv.

334. Piéfort. Av. V. és gyk. kanyargós alakú címerpajzs a rendes jelvényekkel. Rev. a Madonna lábai alatt iv. Rupp 601.

335. Av. Gy. és vk. szivalakú pajzs hullámos alakú koronával. Rev. mint 331 A.

336. Av. A címer második mezejében oroszlán.

337. Av. A címerpajzs második mezejében oroszlán, a szív-pajzsban lengyel sas.

338. Av. Négyelt pajzs az első mezőben a magyar csíkok, a másodikban a dalmát leopárdfők, a harmadikban a kettős kereszt, a negyedikben a Zápolya-címer, körül három csillag.

339. Av, a címérben ugyanazon alkatrészek, kívül csillagok nélkül. Rev. a Madonna lábai alatt apró pajzs kereszttel és koronás fejjel.
340. Av. A címér alkatrészei mint előbb, a köriratban: VNDAR. Rev. a Madonna térdig, koronás feje körül dicsfény, alul kis címérpajzs, mint 339. sz.
341. Piéfort. Rev. mint 340, de a Madónna dicsfény nélkül. Rupp 603.
342. Av. Négyelt címérpajzs az első mezőben a Zápolya-címér, a másodikban oroslán, a harmadikban kettős kereszt, a negyedikben a magyar csíkok; a címér felett ötágú korona, a Madonna oldalán s lábai alatt pvj.

Obulusok.

- 343 A Av. Négyelt címér, szív-pajzs-szal, mint 331, felül s oldalt rozetták. Rev. a Madonna mellképe koronás feje körül glóriával, old. pvj.
- 343 B Av. gyk. négyelt címérpajzs, szív-pajzs-szal, mint előbb, de a pajzs felett évszám: 1527. Rev. A Madonna térdképe félholdon; koronás feje glóriával, oldalt a pvj. felett egy-egy rozetta. M. N. M.

Kontramárkás aranyforintok.

Ósidők óta ismétlődő gyakorlat, hogy államok, vagy bizonyos kereskedelmi központok, a beözönlő idegen pénzfajok forgalmát valami próbával, vagy jeggyel ellenőrzik, illetőleg azon éremfaj helyi érvényét biztosítják. E korszak magyar érmei között csak aranyforintokat ismerünk, melyek ellenjegyekkel (kontra márka, contre marque) vannak ellátva. Régóta ismeretesek a Riga és Danzig bélyegeivel felülvert aranyak s csak újabban kerültek felszínre az alább bemutatott példányok, egyik egy A betűvel, a másik egy török írású ellenjeggyel.

344. I. Mátyás aranya; v. ö. 13. tábla 208 G számmal, Riga város ovális bélyegével (két keresztbe helyezett kulcs) a hátlapon szent László feje alatt. M. N. M.
345. I. Mátyás aranya; v. ö. 13. tábla 208 G számmal, Danzig város ovális bélyegével (korona alatt két egymásföle helyezett keresztke) a hátlapon szent László jobbkeze alatt. M. N. M.
346. II. Ulászló aranya; v. ö. 17. tábla 260. A számmal, Danzig város ovális bélyege szent László baltérde mellett. M. N. M.
347. Zápolya János aranya; v. ö. 24. tábla 323. számmal, Danzig város ovális bélyege szent László lábai alatt. M. N. M.
348. I. Mátyás aranya; v. ö. 13. tábla 210. számmal. Kerek bélyeg A betűvel, fejére állított helyzetben az előlapra verve a bold. szűz jobb karján. (A jegy jelentése ismeretlen) Héderváry-gyűjtemény.
349. I. Mátyás aranya: v. ö. 13. tábla 205. számmal. Török betűs ellenjegy, az előlapon a hollós címérmékre verve. Jelentése alkalmasint: raidzs = érvényes. M. N. M.

Utánzatok.

E sorozatban nem az egykorú rossz anyagú hamisítványokat soroljuk fel, melyek ismertetése nem ide tartozik, de olyan utánzatokat, melyek a mellett, hogy a rendes veretek anyagának felelnek meg, vagy megközelítő ötvözzel bírnak, alakjuk, körirataik és képvereteiket illetőleg az utánzatok jellegét árulják el s alkalmasint idegen területeken készültek a rendes forgalom számára. Hogy hol verték e csodálatos utánzatokat, arra nézve, egyelőre csak néhány momentumot emelhetünk ki. Ha végig nézzük e vereteket, azt látjuk, hogy az éremvéső a magyar típust igyekezett visszaadni, úgy a címmerképben s a szent alakjában, mint a köriratokban. Így például szent László öltözete s fegyverzete, egy példányt kivéve (357. sz.) mindenütt megfelel a magyar stílusnak, amennyiben a szent jobb kezében a szokott csatabárd, vagy a hosszú nyelű, földig érő alabárd van, baljában pedig mindig keresztes országalmát tart. Csak egy példányon, az idézett 357. számú példánynál, mely Londonban a British Museum gyűjteményében van, látjuk a szent jobbájában az egyenes kardot, mely nyilván olyan területen készült, a hol a fejedelmet karddal ábrázolták (Németalföld, Skandinávia?), az ezután következő darab mindkét oldalon utánozni igyekszik az eredetit, de körirata megnevezi a fejedelmet, melynek korában készült (Oroszország.) Ez, éremsorozatok az orosz utánzatot kivéve, Zsigmond, I. Ulászló, V. László, I. Mátyás, II. Ulászló és II. Lajos névvel készültek, de a köriratok némely darabon olyan zavarosak és kezdetlegesek, mintha valamely analfabeta területen (a Balkán valamelyik országa?) lettek volna forgalomban.

Mínthogy e darabok leírása nyomdai nehézségekbe ütköznék, a szaktársakat csak a rajzokra utalom s röviden jelzem az utánzatok s az eredetiek közötti összefüggést.

350. Zsigmond király névvel; v. ö. 8. tábla 131. sz.
 351. I. Ulászló király névvel; v. ö. 9. tábla 140. sz.
 352. V. László király névvel. E címerspajzsot a király rendes aranyforintjain nem ismerjük.
 353 A és B Ugyanannak névvel; v. ö. 11. tábla 171. sz.
 354 A és B I. Mátyás névvel; v. ö. 13. tábla 204 B sz.
 355. Ugyanannak névvel; v. ö. 13. tábla 209. sz.
 356. Ugyanannak névvel; v. ö. 13. tábla 208 A sz.
 357. Ugyanannak névvel. Előlapja 13. tábla 208 A sz.
 358. Av. kettős gyk. a czár szemben álló képe, oldalt balról egy ismert magyar pénzverőjegy; a cirill-betűs körirat:

Av. КНЗБ·БЕЛКІ·ІВНІВ·СІАЄ·

Rev. КНЗА·Б·АКОГ·ІВНІІВНІОВІВ·СЄ·Р·Х·Є·

Átírás: Kn(ja)z' vel(i)ki-Ivan Vaszilje(vics)=Ivan Vasziljevics nagyfejedelem (uralkodott 1462—1505) Rev. kettős gyk. czímerpajzs (v. ö. I. Mátyás 204 A és B); a czirill-betűs körirat átírása: Kn(ja)zja v(e)l(i)kog(o) Ivana Ivanovics(a) vszeja Ruszi(i)=Ivan Ivanovics egész Oroszország nagyfejedelméé (t. i. a veret; uralkodott 1505—1533). Az érem e szerint nem Mátyás király életében veretett. Egyetlen ismert példány (lyukas) a szentpétervári Eremitazsban.*

359. II. Ulászló nevével; v. ö. 18. tábla 261 B sz.. de oldalt kettős virágdísszel.
 360. Ugyanannak nevével; v. ö. 18. tábla 261 A, de a Madonna lábai alatt czímer, mint 262 B.
 361. II. Lajos nevével; talán 21. tábla 292. sz.
 362. Ugyanannak nevével; v. ö. 21. tábla 294. sz.**

Zsetonok.

A vegyesházi királyok éremsorozataihoz kapcsolódik még egy csoport, mely rézzsetonokat tartalmaz (bányajegyek?) Ezeket I. Lajos és Zsigmond királyok korába helyezhetjük, kettő kivételével, melyek korát nem határozhatjuk meg (Hunyadiak kora?)

- 363 A Av. kettős gyk. a magyar anjou-czímerpajzs, felül karika két pont között, körül német legenda: * $\text{HON} * \text{GOT} * \text{VI} * \text{SER} * * *$ Rev. kettős gyk. kettős kereszt, ágai közt négy karikával, körül: $\text{GET} * \text{KVT} * \text{VOR} * : \text{ER} * *$
 363 B Ugyanazon előállítás, de a körírás retrograd irányban.
 364. Av. kettős gyk. az anjou-magyar czímerpajzs, felül karikával, körirat: $\text{AV}\Theta$ háromszor rozetták között. Rev. kettős gyk. a kettős kereszt, karjaiban hat karikával, körül váltakozó rozetták és 8-as jegyek hatszor.
 365. Av. kettős v. körben a magyar czímerpajzs, körül: $\text{SIGISMUNDI} \cdot \text{R}\Theta\text{X} \cdot \text{ROM}\text{A}$.
 NORV : Rev. kettős vk. kettős kereszt, körül: $\text{✠ MOR}\Theta\text{T}\text{A} \cdot \text{VR}\Theta\text{ARI}\Theta \cdot \Theta\text{T} \cdot \text{OET}\Theta\text{R}$
 366. Av. kettős gyk. jobbra néző ágaskodó cseh oroslán, körül: $\text{✠ SIGISMUNDI} \cdot \text{R} \cdot \text{VR}\Theta\text{ARI}\Theta$ Rev. kettős gyk. kettős kereszt. körül: $\text{✠ MOR}\Theta\text{T}\text{A} \cdot \text{D} \cdot \text{G} \cdot \text{R} \cdot \text{VR}\Theta\text{ARI}\Theta$
 367. Av. kisebb mint 365. sz. Rev. mint 364. sz.

* Először ismertettem a Numizmatikai Közlöny II. 1903. évf. 86. l.

** Kiegészítésül a magyar aranyak főalakja szent László ikonográfiájára vonatkozólag a következő rövid áttekintést foglaljuk még össze. Mária aranyain a dolmány gombsorral vagy anélkül ábrázoltatik, a vállon két gomb mintegy fibula gyanánt szolgál. Zsigmondoknál a sasos fajon a mell gombsorral vagy simán, az oroslános fajon mindig gombok nélkül (a derékon pont.) I. Ulászlókon balról kardmarkolat, mell sima vagy gombsorral; Alberteken mell gombsor nélkül, derékon furáshoz hasonló köröcske ponttal (a bélyegvésés nyoma). Hunyady Jánosokon mell mindig gombos, néha kardmarkolat; V. Lászlókon sima mell, a dolmány alja egyenes vonallal jelezve, vagy gombos mell s kétsoros gyönggyel díszített öv, kardmarkolat. Mátyásokon sima és gombos mell (mélyített gombsor) kardmarkolat, elő- vagy hátlap közepén pont, néha jobbról keresztalakú kardmarkolat; II. Ulászlókon sima vagy gombos mell, gombsor mélyítve, kardmarkolat Zápolyáig soha.

368. Kettős vk. magyar czímerpajzs három karika között, körül: váltakozó rozetták és karikák. Piéfort, súlya: 1570 gr.
369. Av. kettős vk. hasábozott czímerpajzs a magyar csíkokkal s a halmokon álló kettős keresztel; körül 17 rozetta. Rev. 16 rozetta között jobbra néző emberfő (szerecsenfő?)
370. Av. 17 rozetta, a magyar czímer, mint 369. sz. Rev. jobbra néző, ágaskodó cseh oroszlán.

SAJTÓHIBÁK ÉS POTLÁSOK.

3. oldal, 10. sor. «Fehér» helyett olvasd: *Fejér*.
8. oldal, 6. sor «antom» helyett olvasd: *autonom*.
14. oldal, 29. sor «karikával» helyett olvasd: *csillaggal*.
18. és 19. oldalon a számozás nem felel meg a táblák helyes számozásának. Olvasd tehát:
119.	helyett	119 A.
120.	»	119 B.
121.	»	120.
122 A.	»	121.
122 B.	»	122.
122 C.	»	123.
123 A.	»	124 A.
123 B.	»	124 B.
124 A.	»	125 B.
125 B.	»	125 C.
21. oldal, 5. sor alulról; pótlandó: ismeretes egy réz piefort: Mont. 332 k.
26. » 5. » » » ismeretes egy rossz ezüsthől vert piefort: Mont. 356 a.
31. » 20. » felülről » » ismeretes egy ezüst piefort: Mont. 383 b.

Róbert Károly (1308—1342).

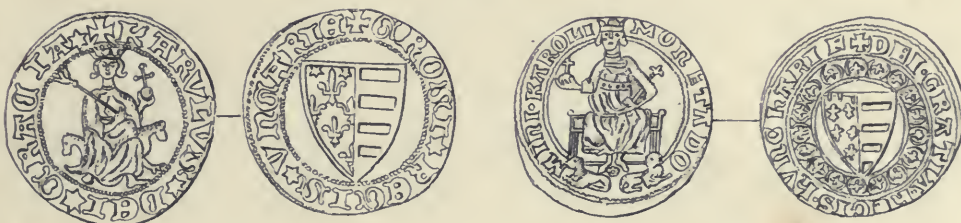
Arany forintok.

1

2

Garasok.

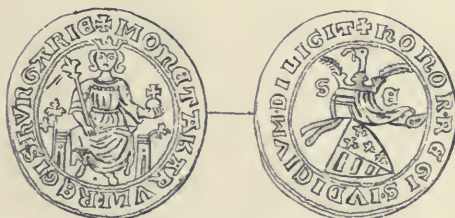
3

4

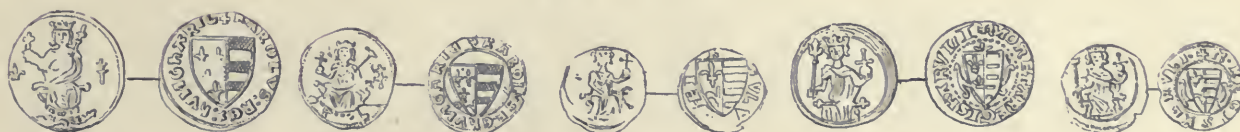
5

6

7

Denárok és obulusok.

8

9

10

11

12

Róbert Károly (folytatás).

Denárok és obulusok.

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

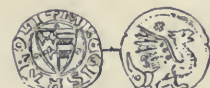
(41)

42

43

44

45

46

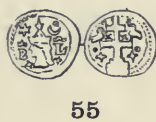

47

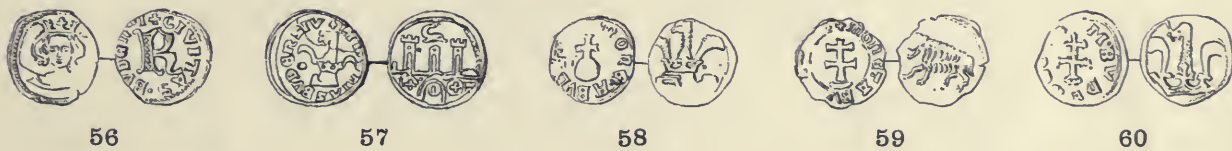

Róbert Károly (folytatás).

Denárok és obulusok.

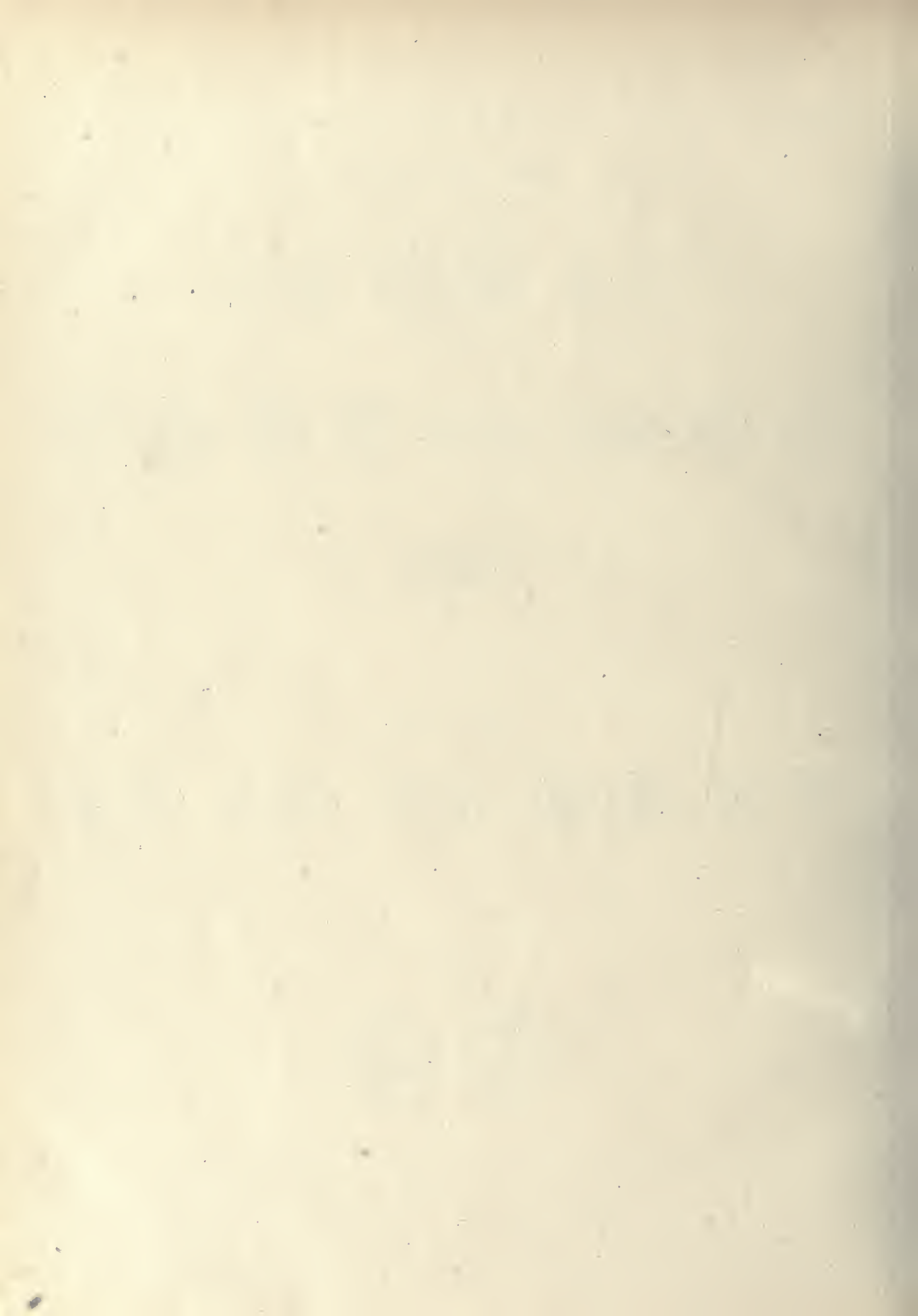

Buda város érmei.

Szerbia.

I. Lajos (1342—1382).

Aranyforintok.

62

63

64 A

64 B

65

66

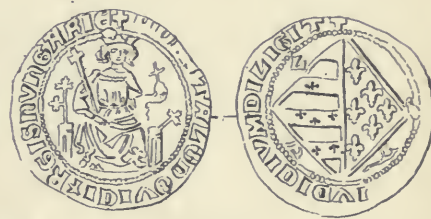
Garasok.

67

68

69

70 A

70 B

Denárok és obulusok.

71

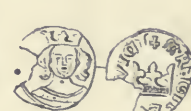
72

73

74

75

76

77

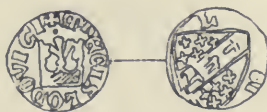
78

79

80

81

82

83

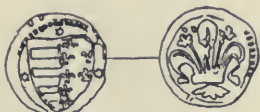

I. Lajos (folytatás).

Denárok és obulusok.

84

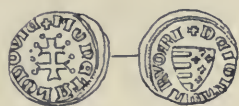
85

86

87

88

89 A

89 B

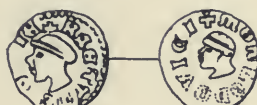
90

91

92

93

94 A

94 B

94 C

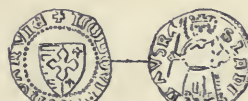
94 D

94 E

95 A

95 B

96

7

Buda város érmei:

98

99

100

101

I. Lajos (folytatás).

Tartományi érmek:

Cattaro.

102 A

102 B

102 C

102 D

Rézpénz.

103

Zara.

Rézpénzek.

104

105

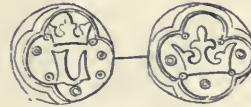
Russia.

Ezüstgaras.

106

Rézpénz.

107

Lengyelország.

108

109

Posen város.

110

Mária (1382—1385).

Aranyforintok.

111

112

Denárok és obulusok.

113

114

115

116

117

Zsigmond (1386—1437).

Aranyforintok.

118

119 A

119 B

Denárok, obulusok és kvartingok.

120

121

122

123

124 A

124 B

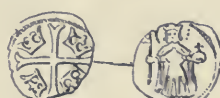
125 A

125 B

125 C

126

127

128

129

Durazzói vagy Anjou — László (1386—1414).

130

Albert (1437—1439).

Aranyforintok.

131

132

Denárok és obulusok.

133

134

135 A

135 B

135 C

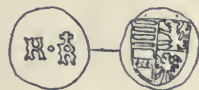
136 A

136 B

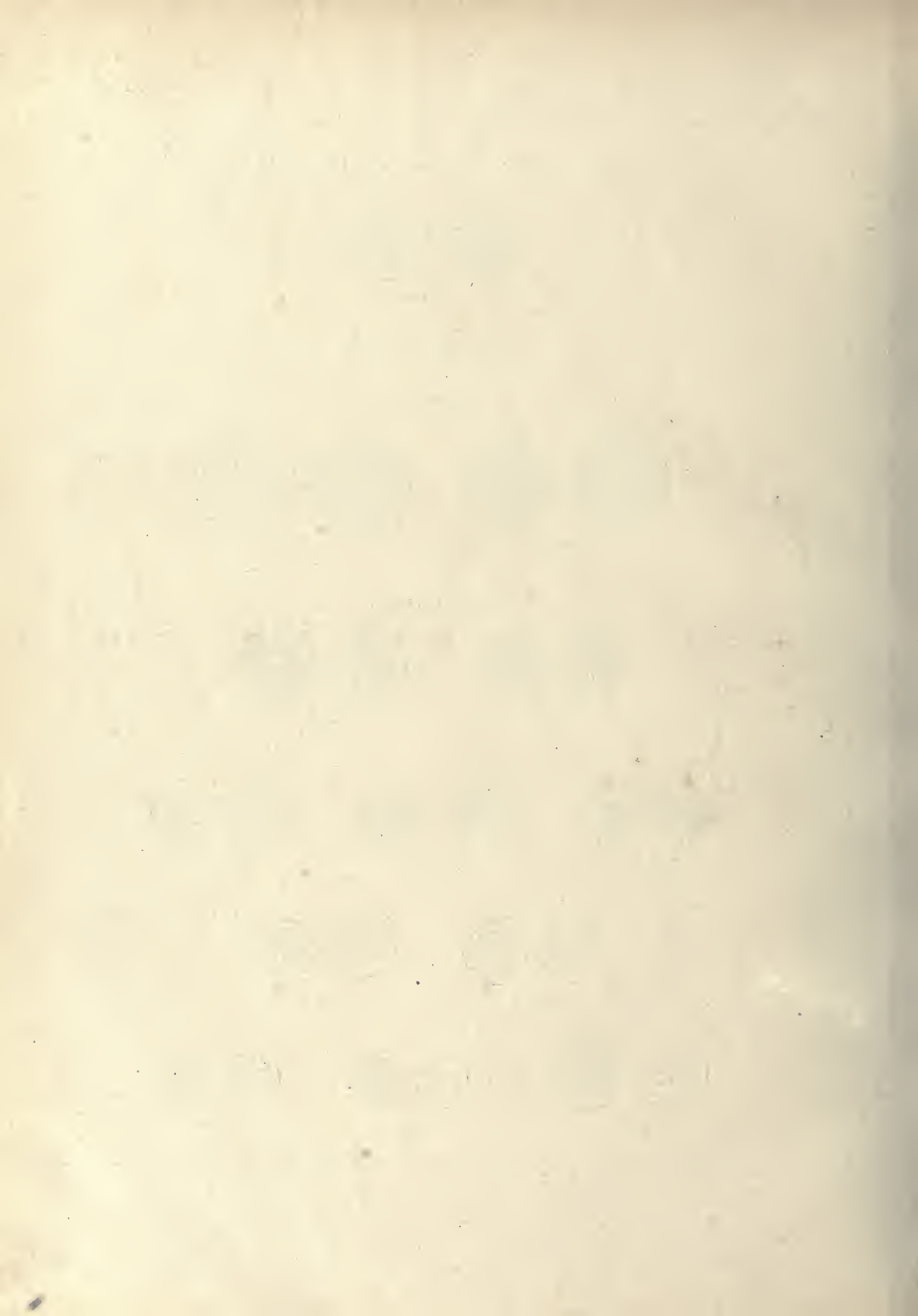
137

138

139

I. Ulászló (1440—1444).

Aranyforint.

140

Denárok és obulusok.

141

142

143 A

143 B

144

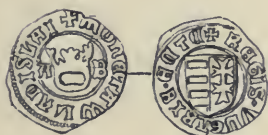
145 A

145 B

145 C

146 A

146 B

146 C

146 D

147

148

149 A

149 B

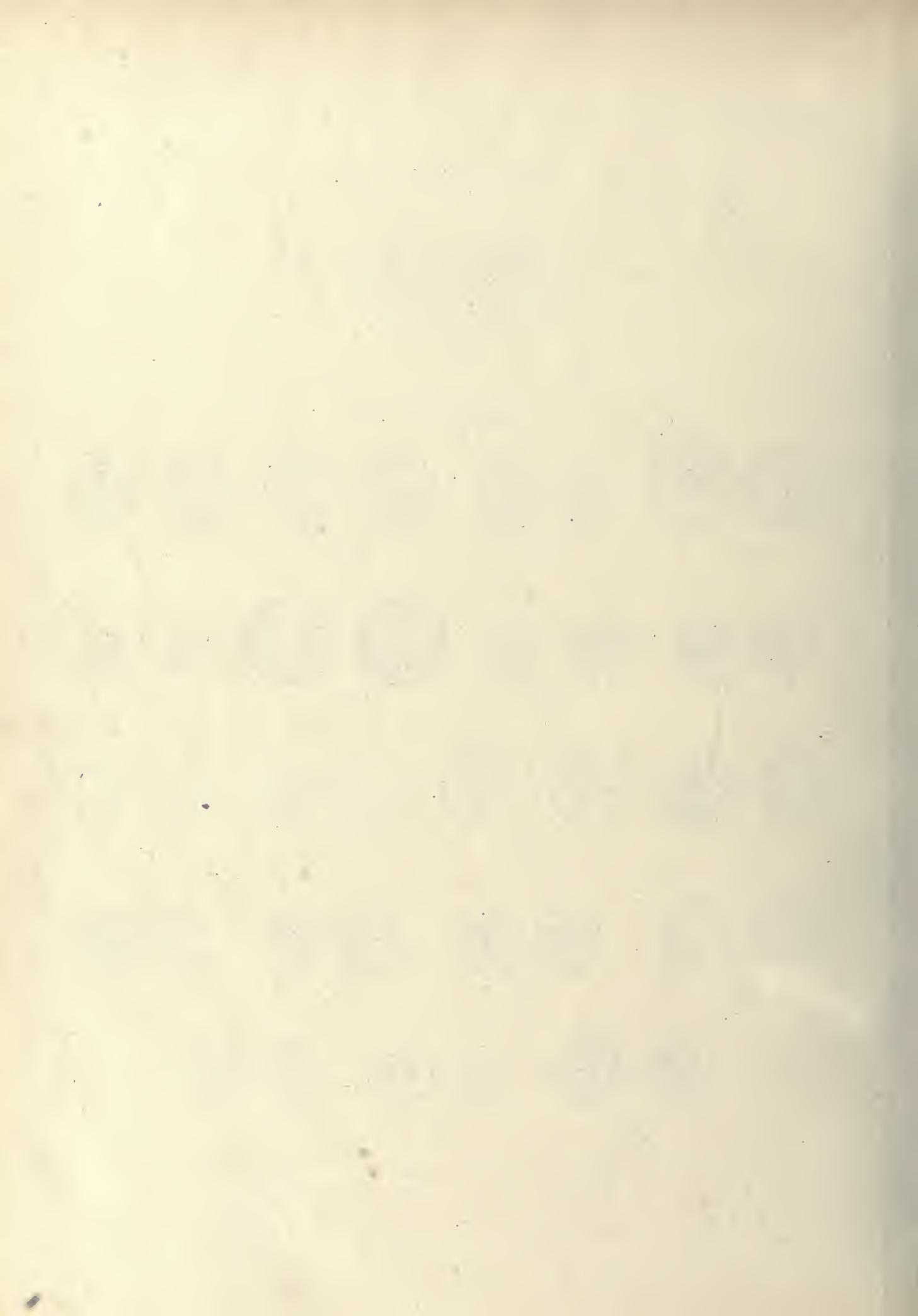
149 C

150

151

Kormány-köz (1444—1446).

Denár és obulus.

152

153

Hunyadi János kormányzó (1446—1453).

Aranyforintok.

154 A

154 B

155

Denárok és obulusok.

156

157 A

157 B

157 C

158 A

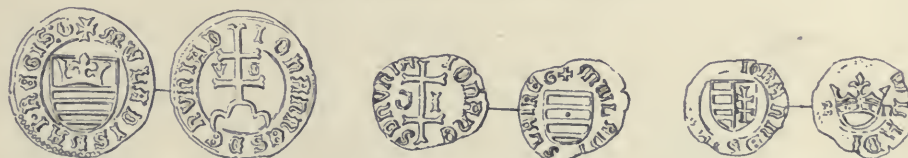
158 B

159

160

161

Hunyadi János és I. Ulászló nevével.

162

163

164

Hunyadi János és V. László nevével.

165

166

Hunyadi János és Brankovics György nevével.

167

168

V. László (1453—1457).

Hármas aranyforint.

169

Aranyforintok.

170

171

172

173

174

175

176

Denárok és obulusok.

177

178

179

180

181

182

183

184

V. László (folytatás).

Denárok és obulusok.

185

186

187

188

189

190 A

190 B

191

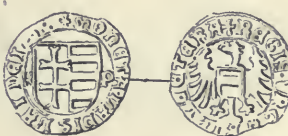
192

193

194 A

194 B

194 C

195

196

197

198

199

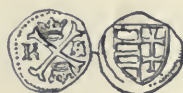
200

201 A

201 B

202

I. Mátyás (1458—1490).

Kettős aranyforint.

203

Aranyforintok.

204 A

204 B

205

206

207

208 A

208 B

208 C

208 D

208 E

208 F

208 G

208 H

208 I

209 A

209 B

209 C

210

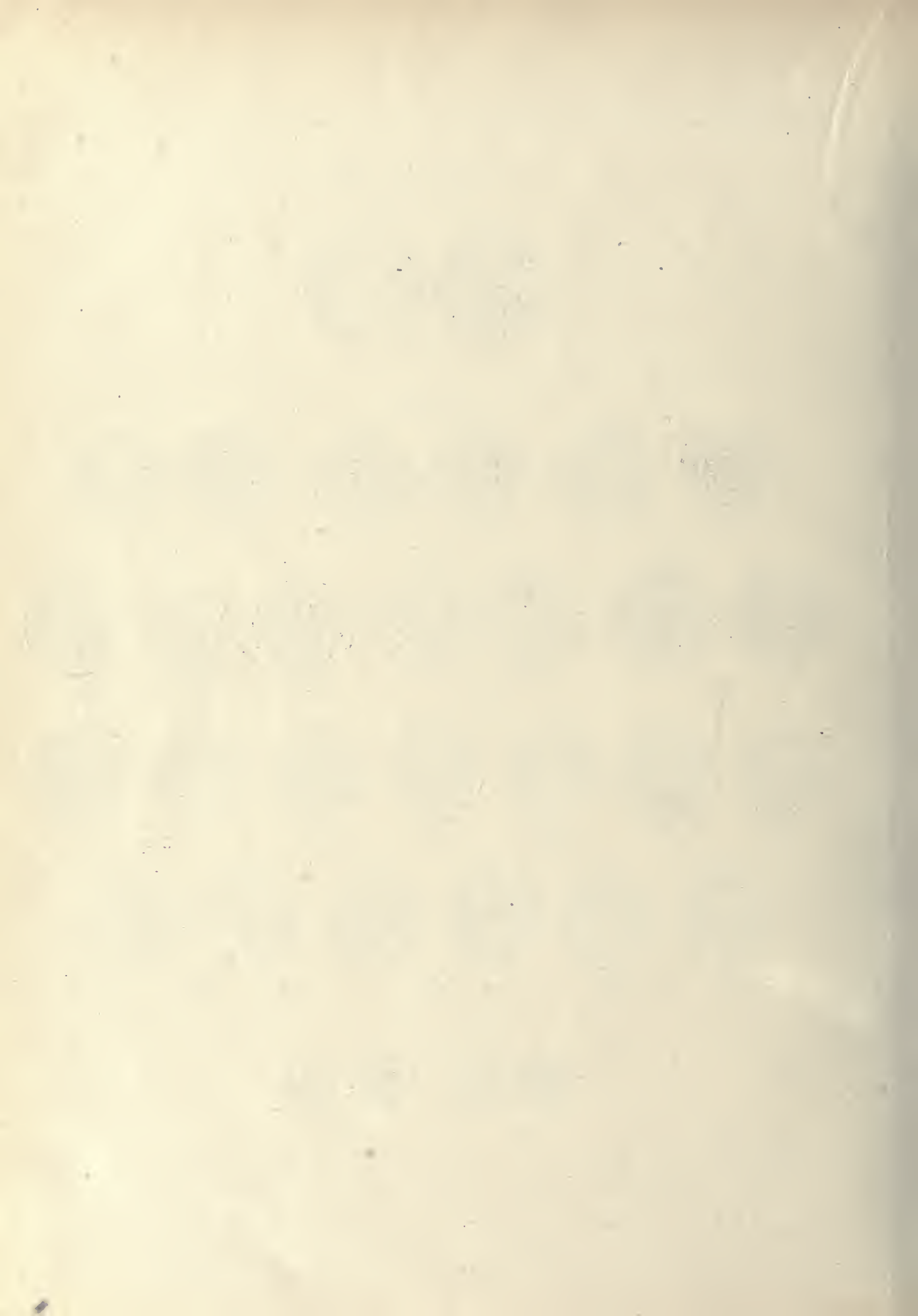
Negyed aranyforintok.

211

212

I. Mátyás (folytatás).

Garasok.

213 A

213 B

213 C

213 D

213 E

213 F

213 G

Denárok és obulusok.

214

215

216

217

218

219

220

221

222

223

I. Mátyás (folytatás).

Tartományi érmek:

Csehország és tartományai.

245

Szilézia.

246

247

Boroszló.

248

249

250

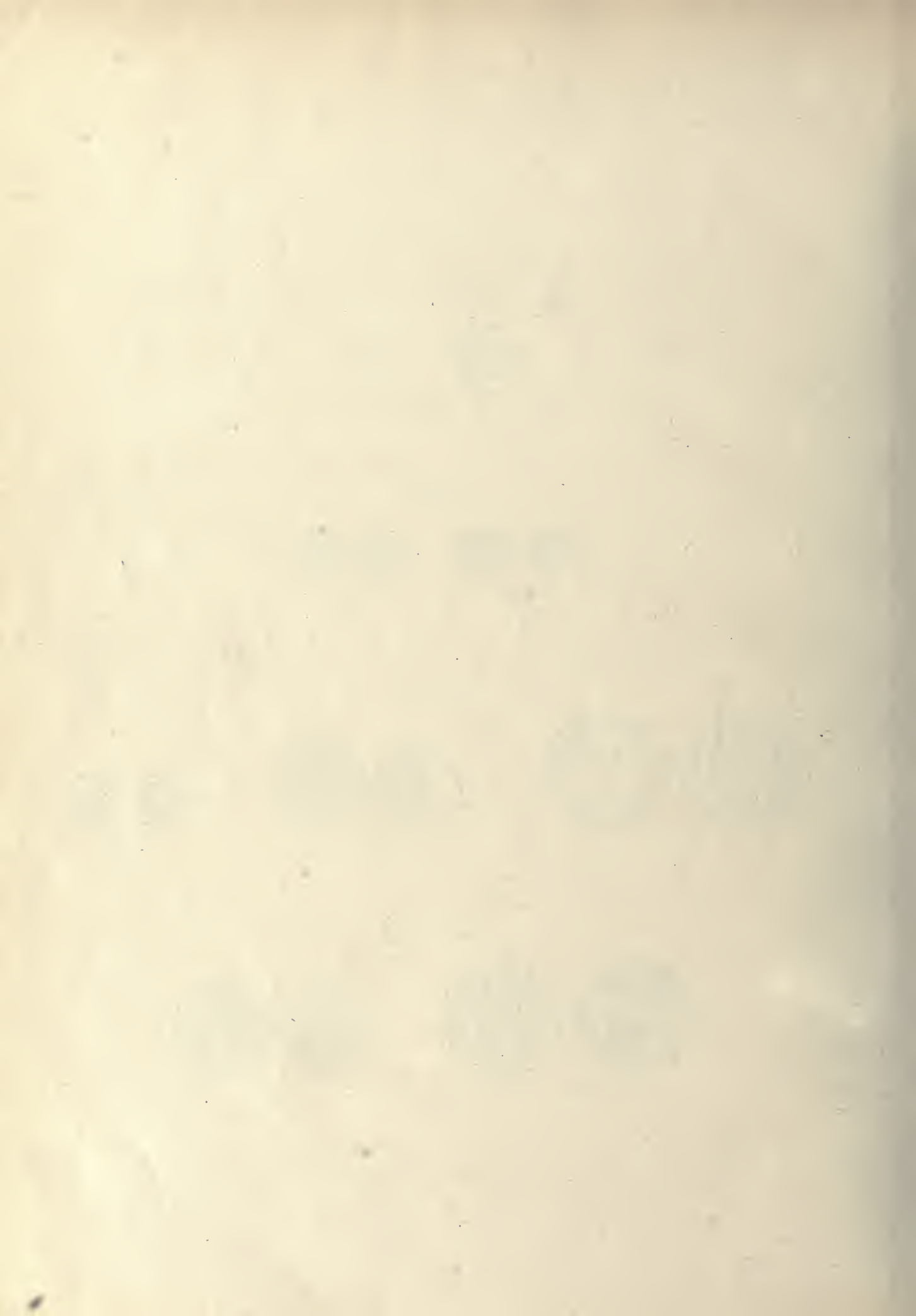
Jägerndorf.

251

252

II. Ulászló (1490—1516).

Ötszörös aranyforint.

253

Kettős aranyforint.

254

Aranyforintok évszám nélkül.

255 A

255 B

255 C

255 D

255 E

255 F

255 G

255 H

255 J

255 K

255 L

255 M

255 N

255 O

255 P

255 R

255 S

256

257

258 A

258 B

II. Ulászló (folytatás).

Aranyforintok évszámmal.

259 A

259 B

259 C

260 A

260 B

261 A

261 B

261 C

261 D

262 A

262 B

263

Negyed aranyforintok.

264

265

II. Ulászló (folytatás).

Tallérbélyegek arany és ezüst veretben.

266

267 A

267 B

268

269 A

269 B

269 C

II. Ulászló (folytatás).

Garasok.

270 A

270 B

271

Denárok évszám nélkül.

272 A

272 B

272 C

272 D

273

274

275

276

Denárok évszámmal.

277

278 A

278 B

278 C

Obulusok.

279

280

281

282

283

284

Próbaveretek:

Hármas aranyforint és tallér.

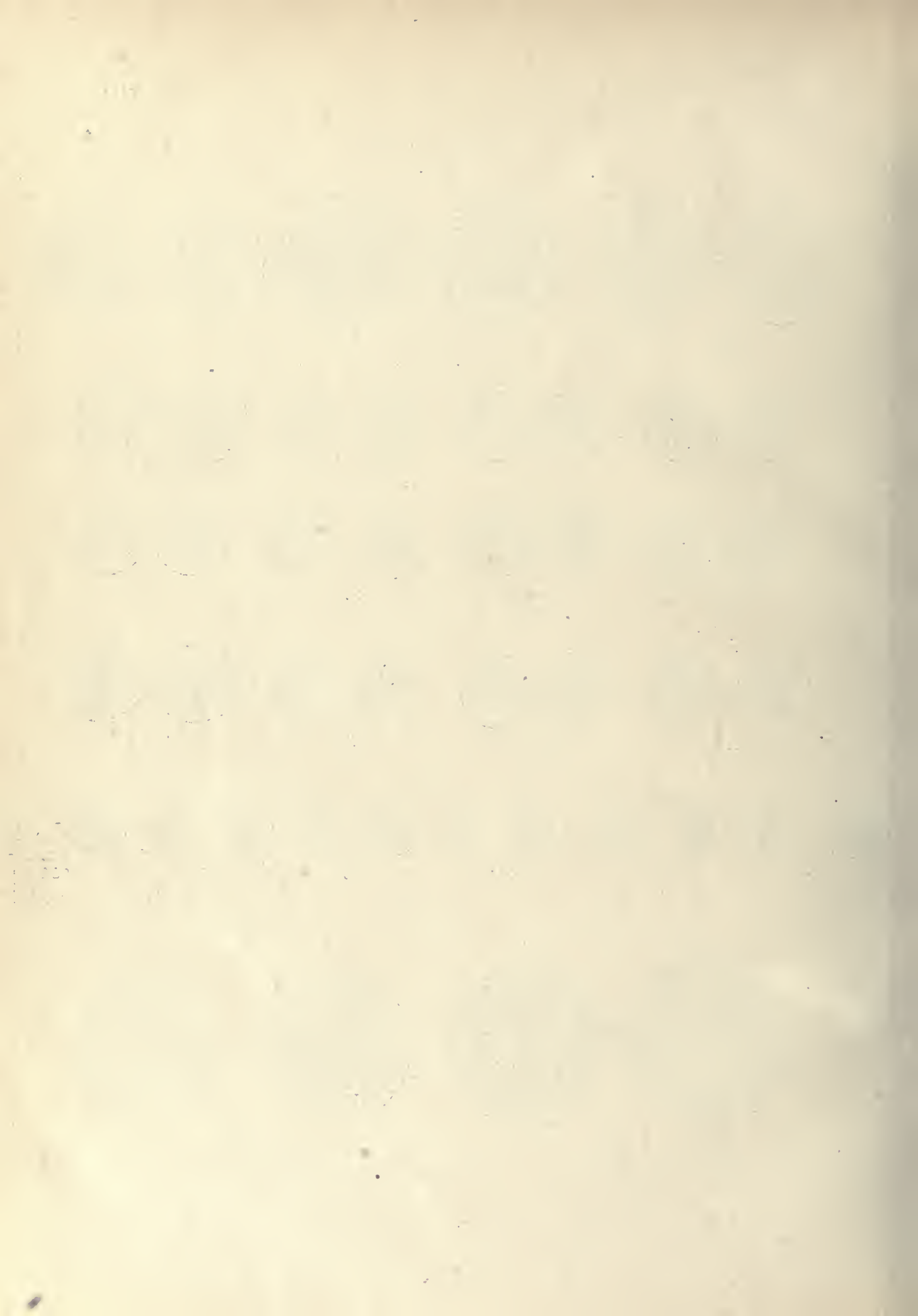

285

Ezüstforint.

286

II. Lajos (1516—1526).

Hármas aranyforint.

287

Kettős aranyforint és aranyforint.

288

Aranyforintok.

289

290

291

292

293 A

293 B

294

295

296 A

296 B

297

298 A

298 B

Garas.

299

II. Lajos (folytatás).

Arany és ezüst próbaveretek.

300

301

302

303

304

II. Lajos, (folytatás).

Denárok.

Obulusok.

Zápolya János (1526—1538).

Tizes aranyforint.

319

Hármas aranyforint.

320

Aranyforintok.

321 A

321 B

322

323

324

325

326

327

328

Negyed aranyforint.

329

Zápolya János (folytatás).

Garas.

330

Denárok.

331 A

331 B

331 C

332

333

334

335

336

337

338

339

340

341

342

Obulusok.

343 A

343 B

Kontramárkás aranyforintok.

Riga város kontramárkájával:

I. Mátyás aranyforintja.

344

Danzig város kontramárkájával:

I. Mátyás aranyforintja.

345

II. Ulászló aranyforintja.

346

Zápolya János aranyforintja.

347

„A“ betűs bizonytalan kontramárkával.

I. Mátyás aranyforintja.

348

Török kontramárkával.

I. Mátyás aranyforintja.

349

Utánzatok.

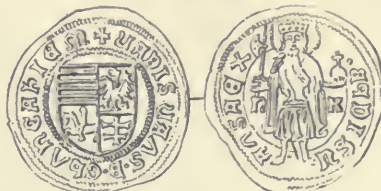
Aranyforintok.

Zsigmond.

350

I. Ulászló.

351

V. László.

352

353 A

353 B

I. Mátyás.

354 A

354 B

355

356

357

358

II. Ulászló.

359

360

II. Lajos.

361

362

Zsetonok.

I. Lajos.

363 A

363 B

364

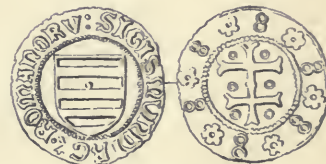
Zsigmond.

365

366

367

368

Bizonytalanok.

369

370

114

203

FEB - 2 1989

Robarts Library

DUE DATE:

Feb. 12, 1995

Fines 50¢ per day

CKET

ARY

